

BAŠĆINA 25

GROHOTE, 2016.

BAŠĆINA 25

IZDAVAČ:

KULTURNO INFORMATIVNI CENTAR OTOKA ŠOLTE

ZA IZDAVAČA:

Tihana Glavurtić

UREDNIK:

Dinko Sule

LEKTOR:

dr. sc. Filip Galović

NASLOVNICA:

Luka Bezić i Dinko Sule

Fotografija na naslovnici je snimljena u jednoj od kuća ex vojarne Vela Straža
(stup oslikao nepoznati autor)

NAKLADA:

250 primjeraka

TISAK:

DES - Split

Srednje Selo, Kandalora 1965. Foto: Nepoznat

Vesna Parun

Otočić koji je poludio od samoće

LISTOPAD

mojoj majci Antici

Lišće pada na zemlju. Tu mu je i mjesto.
Dosta se nagledalo neba, nauživalo
plavetnila, vjetra. Neka nauči kako je
biti dolje na tlu. I nestajati.

Rujan je još imao crvene usnice i modre
oči. Listopad je izgubio lice. Pokazuje lijep,
vitak kostur. Išaran varljivim pjegama od
bakra i zlata.

Djeca se ne čude mijenama u prirodi.
Preozbiljna su za čuđenje. A zečić i
vjeverice nemaju za to vremena.

Biljke nemaju tijela. Duša im je negdje
u dalekoj galaksiji. Korijen je ropstvo, a
list i cvijet sloboda. Plod je samo šala na
završetku putovanja.

Znam jedan otočić nasred pučine, koji
je poludio od samoće. More mu je navuklo
preko glave luđačku košulju.

Groblja se vesele: uskoro će po njima
vrvjeti povorke mrava. Odozdo crvi, odozgo
mravi. Ljudi su u crkvama i krčmama.

Ne bih željela umrijeti u snu. San bi ostao nedovršen, a smrt ne bi imala za to mašte.

Imala sam brata koji je nestao u jednom ratnom bespuću. Bespuća i bezdani dozivaju ih k sebi od pamtivijeka. Majke mole okrutnu sudbinu za milost. Povijest je sebi zapušila uši pijeskom pustinjским. Ne čuje ih.

Kako da se raduješ igri života, nijema i poslušna marioneto, kad ne znaš tko ti poteže konopčić i tko govori umjesto tebe?

Poezija i od najgrubljeg jezika načini jezik vilinski, koji ga štiti od nemara svakodnevice. Je li i moja lira bar malo tome pridonijela?

30. listopada 2006.¹

¹ Preneseno iz časopisa "Poezija", br. 3-4, prosinac 2006.

Željka Alajbeg

Ivo Cecić (Žbrele)

Ivo Cecić rođen je u Grohotama 29. kolovoza 1927. godine. Osnovno obrazovanje započinje u rodnom mjestu, a završava u Delnicama. Uz rad završava srednju tehničko-strojarsku školu u Rijeci, te visoku upravnu školu u Zagrebu. Na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu doktorira 1972. temom *Društveno-ekonomska osnova reforme visokog školstva u uvjetima samoupravljanja, s osobitim osvrtom na razvoj i procese u Zagrebu i SR Hrvatskoj*. Godine 1960. imenovan je direktorom Republičke uprave za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata u Zagrebu, a krajem iste godine postaje direktor Studoma Sveučilišta u Zagrebu. U razdoblju 1963.-1966. direktor je Fonda za visoko školstvo, a nakon njegova ukidanja profesionalni tajnik Kulturno-prosvjetnog vijeća Skupštine grada Zagreba. Godine 1968. dolazi na mjesto glavnog direktora Narodnog sveučilišta grada Zagreba, gdje ostaje do 1974. kada je izabran za zamjenika direktora Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Poslije smrti utemeljitelja i dugogodišnjeg direktora zavoda Miroslava Krleže 1981. godine preuzima mjesto direktora i ovu dužnost obavlja do umirovljenja 1986. Podupire izdavanje niza enciklopedijskih izdanja te Hrvatskog biografskog leksikona –biografsko-bibliografske edicije čiju je vrijednost i potrebu izrade prepoznao Miroslav Krleža još 1975. godine. Realizacija ovog opsežnog i stručno nadasve zahtjevnog zadatka otežavao je kontekst tadašnjih društveno-političkih okolnosti, no dr. Ivo Cecić ustrajava i Hrvatski biografski leksikon 1983. godine bilježi izdavanje prvog sveska. Sveobuhvatnost projekta može se ilustrirati činjenicom da je projekt još u tijeku izrade, a do sada je objavljeno osam svezaka koji obuhvaćaju abecednim redom osobe do slova Li.

Dr. Ivo Cecić aktivno je angažiran u organiziranju i realizaciji Prvog šoltanskog Sabora održanog 16. lipnja 1981. u Grohotama na kojemu su donesene važne odluke usmjerene napretku Šolte. Na Saboru drži izlaganje *Osnutak i organizacija zavičajnog muzeja otoka Šolte* koje je bilo dobro prihvaćeno te je rezultiralo odabirom najpogodnije lokacije – Bratske kuće, s mogućnošću širenja na područje općinskog dvora i okolnih zgrada, te Đardina. U organizaciji i realizaciji dr. Ive Cecića ovom prigodom je upriličena izložba pod nazivom Šolta i Šoltani u *enciklopedijama JLZ Miroslav Krleža* obogaćena legendama, ilustracijama i kartografskim priložima.

Ova izložba potakla ga je na razmišljanje o otočnoj "znanstveno-enciklopedijskoj biblioteci" koje je 1984. godine rezultiralo osobnom

donacijom enciklopedijskih i leksikografskih publikacija šoltanskoj osnovnoj školi, tada OŠ Ante Vidan. Vrijedna donacija se do 1988. godine nadopunjavala novim publikacijama, pa krajem navedene godine broji više od 80 knjiga koje su i danas dostupne.

Emocionalno vezan uz otočnu Glazbu dr. Ivo Cecić pomaže u realizaciji proslave 80. godišnjice ŠGZ Olinta koja se 2002. godine zahvaljujući njegovoj intervenciji održava pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture RH.

Povezanost sa Šoltom i Šoltanima bila je glavna vodilja važnoj odluci o darivanju cjelokupne osobne zbirke knjiga i privatnog arhiva Knjižnici Grohote. Namjera, kao i uvjeti, načini dostave i prezentacije vrijedne građe dogovoreni su 2010. godine u prisutnosti predstavnika Općine Šolta, Kulturno-informativnog centra otoka Šolte i Knjižnice Grohote. Obim građe i udaljenost iste (Zagreb) uvjetovali su višekratnu organizaciju dostave. Sva građa prispjela 2011. godine smješta se u Knjižnicu Grohote gdje se popisuje, a knjige inventariziraju. Građa dostavljena 2012. godine se zbog nepostojanja primjerenog smještaja u Knjižnici pohranjuje u arhivskoj prostoriji Općine Šolta. Na inicijativu i u organizaciji voditeljice Knjižnice ista se tijekom 2014. zbog neadekvatnih uvjeta u općinskom prostoru premješta u Knjižnicu - neprimjerenosti smještaja unatoč, adekvatnoj zaštiti i zbrinjavanju u prilog. Knjige se stručno obrađuju i inventariziraju, a ostala građa pohranjuje.

Donacijom dr. Ive Cecića fond Knjižnice, a osobito fond Zavičajne zbirke, obogaćen je nizom vrijednih monografskih, enciklopedijskih i stručnih izdanja. Brojne serijske publikacije, sitni tisak, fotografije, niz arhivske, dokumentarne i ostale građe svjedoče o njegovom predanom javnom djelovanju koje je u širem društvenom smislu donijelo niz značajnih inicijativa i realizacija. U skučenosti knjižničkog prostora donacija dr. Ive Cecića dominira svojim obujmom. Smještena u kutijama strpljivo čeka trenutak kada će, primjereno izložena, javnosti prikazati svu svoju vrijednost.

Vrijednost i zalaganje dr. Ive Cecića prepoznaje Općina Šolta koja mu 2012. godine dodjeljuje nagradu.

Svoj odnos prema otoku zapisao je u prilogu *Pučkoškolsko obrazovanje i ŠGZ Olinta dvije su dugogodišnje sastavnice življenja Šoltana* objavljenom u Baščini 9: "...od 1945. godine na Šoltu dolazim povremeno, više kao turistički, ljeti, pa sam te procese teško pratio iako sam 'živo' živio za Šoltu, radovao se svakom uspjehu i kad sam zamoljen, koliko sam mogao, nadam se bio i učinkovit. To me veseli."

Ivo Cević umro je u Zadru, u kolovozu 2015. godine. Na groblju Dočina, u rodnim Grohotama, Šoltanin Žbrele (nadimak kojeg je s ponosom isticao) ispraćen je zvucima Glazbe, baš kako nalaže duga otočna tradicija, i prigodnim govorom načelnika Općine Šolta Nikole Cevića-Karuzića, baš kako nalaže neizostavna otočna zahvalnost.

Njegov život i "živo življenje" Šolte ovjekovječeno je upravo onim što ga je obilježilo – predavanja, govori, članci, komentari, kritike, osvrti, korespondencije, rukopisi i knjige, knjige, knjige... U primjerenom prostoru i primjerenim uvjetima koje Knjižnica Grohote iščekuje "življenje" će biti primjereno izloženo, baš kako nalaže dana riječ. To veseli.

Izvori:

- Kolumbić, Nikica (ur.). Hrvatski biografski leksikon: 1: A-Bi. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983.
- Stipčević, Aleksandar (ur.). Hrvatski biografski leksikon: 2: Bj-C. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1989.
- Sule, Dinko (ur.). Baščina: 9. Grohote: Općina Šolta, 2002.
- Fond Knjižnice Grohote (arhivska građa donacije dr. Ive Cevića)

Dinko Sule

**Dr. sc. MLADEN ANDREIS – POČASNI GRAĐANIN
OTOKA ŠOLTE –**

**VIŠI ZNANSTVENI SURADIK INSTITUTA
“RUĐER BOŠKOVIĆ”**

(Zagreb, 1952. – Zagreb, 2015.)

9. kolovoza 2015. godine napustio nas je dr. Mladen Andreis, počasni građanin otoka Šolte. Mladen Andreis rođen je u Zagrebu 1952. godine. Mladenov je djed Šoltanin, a otac mu je bio poznati hrvatski muzikolog, akademik Josip Andreis.

Magistrirao je makromolekularne znanosti na Sveučilištu u Zagrebu (1979.) i doktorirao iz područja kemije na Institutu "Ruđer Bošković" (1985.). U okviru poslijedoktorskog usavršavanja (nuklearna magnetska rezonancija makromolekula) boravio je na Case Western Reserve University /Cleveland, Ohio, SAD; 1986. – 1988. gdje je također boravio kao gostujući znanstvenik (1993. 1994.)

Primjenom instrumentarija genealoške metode u demografiji i antroponimiji sustavno je obradio povijest stanovništva otoka Šolte, Velog i Malog Drvenika, Čiova te naselja Sutivan na otoku Braču, utvrdio podrijetlo stacionarnog stanovništva, njegovo prirodno i mehaničko kretanje, podrijetlo i razvoj prezimena te precizne demografske pokazatelje u 17., 18. i 19. stoljeću. Objavio je i radove o uzrocima smrti na otoku Šolti u 19. stoljeću (1989.), strukturi stanovništva otoka Brača u drugoj polovici 18. stoljeća (1997.) i mnoge druge. Bavio se i primjenom matematičko-genealoških modela u povijesnoj demografiji izoliranih sredina.

Mladenov veliki doprinos kojeg je dao nama Šoltanima vidljiv je u monografiji *Otok Šolta* (urednik M. Mihovilović i suradnici, vlastita naklada, Zagreb, 1990.), jednako tako dao je svoj veliki doprinos u monografiji *Otok Šolta* (urednik Zoran Radman, Općina Šolta, Grohote, 2012.).

Mladen Andreis bio je uvaženi suradnik časopisa *Baščina*, uvijek spreman pomoći, savjetom i podastiranjem povijesnih arhivskih dokumenata.

Stanovništvo otoka Šolte do 1900. godine, knjiga koju nam je darovao Andreis, knjiga je s kojom se ne mogu pohvaliti ni bogatije sredine. Knjiga je visokokakovosno znanstveno djelo koje potvrđuje Andreisovo znanstveno, nacionalno i povijesno djelovanje. Za svoj veliki doprinos otoku Šolti Mladen Andreis proglašen je POČASNIM GRAĐANINOM otoka Šolte. Počasnim građaninom proglašen je 3. kolovoza 2012. na svečanoj sjednici Općinskog vijeća općine Šolta, a odlukom Općinskog vijeća Općine Šolta (srpanj 2012). Napomenimo, Mladen Andreis bio je predložen za NAGRADU ZA ŽIVOTNO DJELO!? Usudio bih ovdje napisati, zaslužio ju je!

Hvala Mladenu Andreisu za sve što je napravio za Šoltu koju je neizmjerljivo volio.

Kako knjiga *Stanovništvo otoka Šolte do godine 1900.* nije bila javno predstavljena zbog *opravdanih* okolnosti, predstavljamo je ovdje napisanom recenzijom dr. sc. Maje Katušić iz Hrvatskog instituta za povijest – Zagreb.

Mladen ANDREIS, Stanovništvo otoka šolte do godine 1900., Općina Šolta, Šolta, 2011., 903 str.

Godine 2011. u izdanju Općine Šolta objavljena je knjiga Mladena Andreisa *Stanovništvo otoka Šolte do godine 1900.* Prikaz je to stanovništva otoka Šolte s aspekta povijesne antroponimije i povijesne demografije, pri čemu se genealoškom metodom pokušalo rekonstruirati stalno stanovništvo otoka od 14. stoljeća do 1900. godine. Sam proces izrade i objave ove opsežne knjige bio je dug i neizvjestan. Prije svega, ona je rezultat višedesetljetnog rada na brojnom arhivskom gradivu koje se čuva u nekoliko arhivskih ustanova te župnih i matičnih ureda, a i sam proces prikupljanja i kreiranja baza podataka zahtijevao je određeno vremensko razdoblje. S druge strane, sam rukopis knjige bio je završen još davne 1986. godine, no zbog raznih objektivnih okolnosti na objavljivanje rukopisa čekalo se više od dvadeset godina. Stoga je knjiga koja se nalazi pred nama, uz neke dopune (brojni priloz i rodoslovnim tablicama), objavljena u izvornom obliku, bez nadopunjavanja relevantne literature, a i jezik, pravopis i nazivlje odgovaraju onima u tadašnjoj državi.

Knjiga se sastoji od šest poglavlja i tri velike cjeline priloga. Nakon »Uvoda« (7–8) slijedi poglavlje »Izvori« (9–29), u kojem autor daje pregled najvažnijih izvora korištenih u knjizi, a važnih za proučavanje strukture, podrijetla i

kretanja stanovništva – matičnih knjiga, anagrafa, oporuka, notarskih spisa te drugih izvora (matrikula bratovština, zbirki obiteljskih isprava).

Temeljnim odrednicama vezanim uz razne političke, gospodarske i društvene aspekte razvoja otoka Šolte, od prvih spomena do 1900. godine, bavi se poglavlje »Položaj, ime i povijest otoka Šolte« (30–79). Autor analizira položaj otoka, bilježi nazive koje je otok Šolta imao kroz povijest te opisuje razvoj naselja na otoku i njihovo bilježenje u izvorima (Grohote, Gornje Selo, Donje Selo, Srednje Selo, Stomorska, Maslinica, Gornja Krušica, Rogač i Nečujam). Drugi dio poglavlja posvećen je povijesnim odrednicama razvoja od prvih spomena u rimsko doba, preko razdoblja mletačke uprave, pa sve do vremena austrijske i francuske uprave. Naglasak je pritom stavljen na odnos prema Splitu te na gospodarske i crkvene prilike.

Nakon uvodnih poglavlja slijedi četvrto poglavlje »Povijesna antroponimija otoka Šolte« (80–165), u kojem autor objašnjava postanak i razvoj vlastitih i obiteljskih imena, pri čemu je primjenom genealoške metode na otoku utvrdio postojanje 289 rodova. Autor analizira razvoj autohtonih prezimena na Šolti te prikazuje kvalitativno i kvantitativno kretanje imenskog fonda otočana. Pritom zaključuje da su velik utjecaj na strukturu imenskog fonda imali običaji obiteljskog nasljeđivanja osobnih imena, ali ističe i povezanost osobnih imena i katoličkog kalendara. Na kraju poglavlja autor je priložio popis autohtonih šoltanskih prezimena koja se pojavljuju u drugim mjestima i gradovima Dalmacije.

»Povijesna demografija otoka Šolte« (164–260) naslov je petoga poglavlja. U njemu autor primjenom genealoške metode prikazuje temeljne demografske pokazatelje o stanovništvu Šolte. Raščlambom izvora te njihovom obradom autor donosi podatke (prikazane u brojnim tablicama i grafovima) o prirodnom kretanju stanovništva, natalitetu (stopa nataliteta, godišnji ciklus rađanja, broj izvanbračne djece, blizanci, mrtvorođena djeca), nupcijalitetu (broj sklopljenih brakova, endogamni brakovi, godišnji ciklus vjenčanja, struktura brakova s obzirom na broj živorođene djece, vrijeme između vjenčanja roditelja i rođenja prvog djeteta, prosječna dob zaručnika, broj udovaca i udovica koji ponovno sklapaju brak) i mortalitetu (uzrok smrti, dobna struktura umrlog stanovništva, smrtnost djece i dojenčadi, smrtnost po mjesecima). Završni dio poglavlja posvećen je pitanju migracija – unutar otoka i onih sa susjednih otoka i priobalnih gradova, a na samom kraju nalazi se popis stanovništva sedam šoltanskih naselja prema rodovima.

Navedeni je popis uvod u šesto poglavlje »Rodovi stalnog stanovništva Šolte« (260–428). U njemu autor abecednim redom navodi rodove, uz

podatke o rodonačelniku i vremenskom rasponu spominjanja u izvorima, podrijetlom iz sedam šoltanskih naselja – Grohote, Gornje Selo, Stomorska, Gornja Krušica, Srednje Selo, Donje Selo i Maslinica. Uz spomenute, navodi i rodove nepoznate ubikacije kao i primjere osoba kod kojih se ne može utvrditi pripadnost određenom rodu. Ovom poglavlju autor prilaže i tablicu u kojoj je kronološki prikazao sve šoltanske rodove uz naznaku podrijetla te početka i utruća roda (muške i ženske loze), a na samom kraju nalazi se popis plemićkih rodova (najčešće splitskog plemstva) koji su imali svoje posjede na otoku Šolti.

Šestim poglavljem završava sama knjiga, kojoj su pridodana tri vrlo vrijedna priloga – antroponimijske, demografske i rodoslovne tablice. One su plod višegodišnje detaljne analize i obrade impresivne količine arhivskoga gradiva. U prvome prilogu (»Antroponimijske tablice«, 429–439) autor je abecednim redom prikazao učestalost spominjanja muških osobnih imena u vremenskom razdoblju od 1568. do 1900. te ženskih osobnih imena u razdoblju od 1658. do 1900. godine.

»Demografske tablice« (441–504) u drugome prilogu donose tabelarne prikaze brojnih zanimljivih tema – raspored rođenih po mjesecima, struktura brakova stalnog stanovništva, struktura brakova žena, sklopljeni brakovi prema dobi zaručnika, dobna struktura umrlog stanovništva te raspodjela umrlih po mjesecima. Kroz navedene teme prikazana su sva šoltanska mjesta u vremenskom rasponu od 1658. do 1900. godine.

Treći, ujedno i najveći tabelarni prilog »Rodoslovne tablice stalnog stanovništva Šolte« (505–868) prikazuje rodoslovlja cjelokupnoga šoltanskoga stalnog stanovništva, pri čemu se neki rodovi mogu pratiti od 15. stoljeća.

Na kraju knjige nalazi se i »Kazalo antroponimijskih jedinica« (869–899), »Sadržaj« (900–902) te zahvala obiteljima koje su ustupile fotografije objavljene u knjizi (903).

Opsežna knjiga o stanovništvu otoka Šolte plod je autorova višedesetljetnog proučavanja svekolikih sastavnica povijesnog razvoja otoka Šolte i okolnih područja. Primjenjujući brojne znanstvene metode povijesne demografije i povijesne antroponimije, autor je prikazao povijest stanovništva otoka Šolte na precizan, sustavan i zanimljiv način. Ova knjiga namijenjena je ne samo stanovnicima otoka Šolte već i stručno-znanstvenoj i široj javnosti, a zbog svoje sustavnosti može poslužiti kao predložak za buduća demografska istraživanja hrvatskih krajeva.

Napomena: dr. sc. Maja Katušić dala je privolu da se koristi njena recenzija. Hvala joj!

Armin Pallaoro

NALAZ RIĐEG ŠKANJCA (*Buteo rufinus*) NA OTOKU ŠOLTI

U mjesecu prosincu 2015. godine u zapuštenim vinogradima kod Grohota uočen je jedan primjerak riđeg škanjca, vrste koja do tada nikad nije bila zabilježena na otoku Šolti. Do sada je za otoku Šolti zabilježena 141 ptičja vrsta (Mužinić i Sule 2015). Nalaz riđeg škanjca je 142. zabilježena ptičja vrsta.

Riđi (bjelorepi) škanjac (*Buteo rufinus*) je ptica grabljivica iz porodice jastrebova (Accipitridae). Jedna je od najvećih vrsta roda *Buteo* s rasponom dužine tijela od 50 do 66 cm i rasponom krila od 115 do 160 cm. Ženke (1,3 kg) su znatno veće od mužjaka (1,1 kg). Boja im je kolebljiva: uglavnom je jasno narančasta na tijelu i letnim perima, crvena do narančasta s gornje strane repa, glava je u odnosu na ostatak tijela svjetlija. Donji dio repa je bijel kao i donja strana unutrašnjeg dijela krila. Vrhovi krila su crni, a na njihovom karpalnom dijelu postoji jasno vidljiva crna mrlja. Dolazi u dvije nijanse obojenja, svjetlijeg uobičajenog i tamnijeg rjeđeg. Znatno je veći od običnog škanjca mišara (*Buteo buteo*), kljun mu je sitniji i jače svinut. Vrhovi krila su mu rasperani pa u letu jako podsjeća na manjeg orla.

Ova vrsta ima vrlo široki areal rasprostranjenosti. Živi na suhim čistinama sjeverne Afrike, jugoistočne Europe, zapadne i središnje Azije do Kine i duž središnje Indije. Preferira neobrađena područja s visokim grmovima, niskim stablima, brežuljcima i nižim klifovima gdje se najčešće gnijezdi. Gnjezda gradi također ponekad i na stablima. U Europi se gnijezdi u Turskoj, Grčkoj, Makedoniji, jugoistočnoj Italiji (Apulija), vjerovatno Crnoj Gori i Hercegovini.

U Europi je prema popisu ugroženih ptičjih vrsta u kategoriji "Najmanje ugroženih" (LC – Least Concern) i populacija im je u laganom porastu. Procjenjuje se da europska populacija broji od 11.800 do 19.200 parova, odnosno 23.700 do 38.400 spolno zrelih jedinki. U zadnjih je desetak godina zabilježeno pomicanje područja rasprostranjenja prema sjeverozapadu pa su pojedini primjerci (i možda parovi) zabilježeni na većini južnojadranskih otoka (Elafiti, Mljet, Lastovo...) mada gniježđenje na tim otocima još nije potvrđeno. U Grčkoj se gnijezdi oko 60 parova i spolno nezreli primjerci migriraju znatno zapadnije i sjevernije od područja razmnožavanja pa su pojedini primjerci zabilježeni čak i u Norveškoj, Bjelorusiji, Finskoj, Portugalu... Sjevernoafrička populacija riđeg škanjca uvijek se zadržava na tom području, dok one euroazijske

tijekom zimskih mjeseci sele u područje sjeverne, srednje i istočne Afrike. Hrani se sitnim glodavcima (uglavnom miševima i štakorima), ali i gušterima, zmijama, malim pticama i kucima. Tipično mu je ponašanje stajanje na vrhu niskih stabala, promatranje u potrazi za hranom, naglo spuštanje i zadržavanje na zemlji. Primjerak uočen u Grohotama stajao je na vršnim granama ogoljele smokve i onda je brzo sletio u gustiš šoltanskog polja.

Literatura

- BirdLife International (2013). "Buteo rufinus". IUCN Red List of Threatened Species. Version 2013.2. International Union for Conservation of Nature. Retrieved 26 November 2013.
- Mužinić, J., Sule, D. (2015): „Čaplje na otoku Šolti“. Baščina 24: 21-23.

Nenad Jasprica¹

OTOK ŠOLTA KAO IZVOR BIORAZNOLIKOSTI: PRIMJER VILINSKE PLANIKE

Sredozemni otoci – izvor bioraznolikosti

Sredozemlje je po veličini druga „vruća točka“ (engl. hot-spot) biološke raznolikosti u svijetu i najveća među svih pet mediteransko-klimatskih područja u svijetu (Mittermeier i sur. 2004). S oko 25 000 biljnih vrsta, što gotovo čini jednu desetinu ukupnog broja vaskularnih biljaka (paprtnjača, sjemenjača) na Zemlji, Sredozemni bazen i pripadajuće mu zemlje ujedno je treće najbogatije područje u svijetu po biljnoj raznolikosti (Greuter 1995, 2001; Médail i Quézel 1997, 1999).

Otoci značajno doprinose biljnoj raznolikosti. U Sredozemlju je gotovo 10 000 otoka, različitih su veličina i prirodnih značajki, a svi su redovito vrlo osjetljivi ekosustavi u kojemu intenzivne promjene okoliša i ljudsko uplitanje, čak i niskog intenziteta, mogu značajno utjecati na floru i vegetaciju (Vidal i sur. 1998; Panitsa i Tzanoudakis 2010).

Jadranski bazen, kao dio Sredozemlja, ima važnu ulogu u ukupnoj biljnoj raznolikosti u Sredozemlju. Hrvatski arhipelag je s 1231 otoka, otočića i grebena, uz Grčki, najraznolikiji i najbogatiji u Sredozemlju. Do sada je u Hrvatskoj utvrđeno 5013 vrsta i podvrsta biljaka, ali još uvijek ne znamo točan broj biljnih vrsta na našim otocima (Nikolić 2016). Dosadašnje, uglavnom preliminarne, analize pokazale su kako na 106 do sada istraženih jadranskih otoka raste 1807 vrsta biljka, što je oko 36% ukupne hrvatske flore (Nikolić i sur. 2008). Na većini hrvatskih otoka flora nije popisana i pred znanstvenicima je dugi zadatak. Smatramo kako su najbolje proučeni otoci u sjevernom Jadranu te kornatsko i zadarsko otočje (usp. Pandža i Milović 2015, i dr.).

Šolta (površina 58,17 km², dužina obalne crte 79,45 km, najveća nadmorska visina 237 m) pripada skupini 50 hrvatskih nastanjenih otoka i otočića, a u njezinom akvatoriju nalazi se još šest otočića iz kategorije malih, povremeno nastanjenih i nenastanjenih otoka i otočića te četiri manje nadmorske tvorbe (Anonymus 2007). Danas znamo da flora Šolte ima preko 700 vrsta i podvrsta

¹ Laboratorij za kopnenu floru i faunu, Institut za more i priobalje, Sveučilište u Dubrovniku, Kneza Damjana Jude 12, pp. 83, 20000 Dubrovnik, e-mail: nenad.jasprica@unidu.hr

papratnjača i sjemenjača (Vladović i sur. 2014), što otok čini floristički vrlo raznolikim, ali istovremeno, taj broj nije konačan jer nisu istražena sva područja na otoku, uključujući i okolne škoje. Na otoku su, temeljem nepotpunih podataka, 22 endemične biljke i isto toliko vrsta koje pripadaju nekoj od kategorija ugroženosti (Gudić 2014; Cvjetković 2014) kako ih određuje Međunarodni savez za očuvanje prirode (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources, IUCN 2014).

Nažalost, podaci o raznolikosti i strukturi biljnih zajednica (raznolikost ekosustava, vegetacijskih serija, geosigmeta i dr.) na Šolti su vrlo oskudni, a slična je situacija za većinu naših otoka i otočića (npr. Kovačić i sur. 2001, Jasprica i sur. 2015). Razlozi su tomu višestruki. Prvo, istočnojadranski arhipelag sastoji se od velikog broja otoka i otočića, od kojih su mnogi značajno udaljeni od kopna. Drugo, danas se općenito ne potiču financiranja fitocenoloških istraživanja, i treće, u Hrvatskoj je očigledan nedostatak znanstvenika koji se bave temama iz vegetacijske ekologije (Jasprica i sur. 2016).

Planike (*Arbutus*)

Otok Šoltu prekriva mediteranska tvrdolisna vazdazelena vegetacija, koja se odlikuje prisustvom biljaka s posebnim prilagodbama (kožičasti listovi, izražena dlakavost, značajan udio povijuša, itd.) suhom mediteranskom klimatu. Jedna od najčešćih vrsta u mediteranskim šumama i makijama jest planika, čiji je znanstveni naziv roda *Arbutus*. Vrste roda *Arbutus* (njih ukupno 14) rasprostranjene su u umjereno toplim područjima Sredozemlja, u zapadnoj Europi i Sjevernoj Americi (Pinna 2012). Rod pripada porodici crnjuša ili vrijesova (*Ericaceae*).

U Sredozemlju nalazimo četiri vrsta roda: *Arbutus unedo* L. (opće mediteranska vrsta sa uskim arealom u zapadnoj Francuskoj i zapadnoj Irskoj), *Arbutus andrachne* L. (Hrvatska, Albanija, Grčka, Turska, Izrael, Jordan, Libanon, Sirija, Krim), *Arbutus canariensis* Duham. (Kanarsko otočje) i *Arbutus pavarii* Pamp. (endem u sjeveroistočnoj Libiji). U Hrvatskoj, i to isključivo uz obalu i na otocima, rastu dvije vrste: planika (*A. unedo*) i grčka planika (*A. andrachne*) te njihov križanac (hibrid) – vilinska planika (*A. x andrachnoides* Link).

Planika je stalna vrsta u našim vazdazelenim šumama i makijama česvine (crnike), dok su grčka i vilinska planika nađene na Korčuli, Mljetu i dubrovačkim otocima (Jasprica i sur. 2001, Nikolić 2016). Općenito, prema Flora Europaea, vilinska planika je „česta tamo gdje rastu obje roditeljske vrste“ (Webb 1972).

Planika (*A. unedo*) je vazdazeleni grm, rjeđe nisko drvo (do oko 5 m visine), uspravnih grana i guste krošnje, snažnog i razgranatog korijenovog sustava, što je prilagodba na stanišne uvjete, vrlo često suhi kamenjar. Kora je kod mladih izbojaka crvenosmeđa, a kod starijih grana i na deblu sivosmeđa ili crvenkasta, ljušti se u uskim uzdužnim ljuskama. Listovi su sjajni, kožasti s nazubljenim rubovima (slika 1). Listovi planike koriste se kao antioksidans, urinarni antiseptik, antidijaretik, u sprječavanju i liječenju šećerne bolesti (dijabetesa) te kao sredstvo protiv visokog tlaka (Maleš i sur. 2006, i reference u tom radu). Kemijska istraživanja listova i plodova utvrdila su prisutnost eteričnog ulja, flavonoida i drugih tvari (Ayaz i sur. 2000).

Grčka planika (*A. andrachne*, slika 2) odlikuje se jajastim listovima cjelovitog ruba (nisu nazubljeni!) s dugim peteljka i glatkom, crvenkastom korom debla, koja se ljušti poput kore kod platana, pa je često još i nazivaju „goli čovik“ (Barčić 1974). Cvjeta u proljeće, pa cvjetovi i plodovi nisu nikada istovremeno na granama.

Na Šolti uz planiku raste i vilinska planika (*A. x andrachnoides*, slika 3). Taj križanac između planike i grčke planike u mnogim svojstvima pokazuje intermedijaran karakter dviju roditeljskih vrsta. Kod nekih primjeraka vilinske planike naglašene su značajke jednog roditelja, a kod drugih pak individua više dominiraju značajke druge roditeljske vrste. Kora joj se ljušti u obliku krpa bakrene ili narančasto-crvene boje i nešto je svjetlija od grčke planike. Peteljke i mlade grane su žljezdasto-dlakavi, ali ne u tolikoj mjeri kao u planike (*A. unedo*), ponekad je to vidljivo samo kod vrlo mladih primjeraka, ali ni tada nije posebno naglašeno. Listovi su, u usporedbi s roditeljskim, srednje veličine, nazubljenih rubova, na naličju plavozeleni. Biljka cvjeta u kasnu jesen, zimi ili u proljeće. Cvjetovi su bijeli, vrčasti, dugi oko 0,6 cm, skupljeni u vršnim (terminalnim) grozdastim cvatovima. Plodovi su manji i manje bradavičasto točkasti nego u planike (Pinna 2012). Hrvatski naziv vrste najvjerojatnije potječe s otoka Mljeta, gdje je nađena u blizini manje špilje u blizini mjesta Prožura (Hajdić 2003). Mještani će vam ispričati anegdotu kako su u toj špilji živjele vile i sušile svoje vilinske koprene upravo na toj planici. Reći će vam, također, kako vilinsku planiku ne smijete dirati, sabirati listove ili sijeći granje, jer će vas snaći velika nevolja.

Iako je pronađen i u divljini, smatra se da je taj križanac nastao u vrtu gospodina Osborne of Fulham (London) početkom 19. stoljeća (Demoly 2004). S obzirom da je zbog dekorativnih svojstava tražen u hortikulturi, naknadno su nastali mnogi njegovi kultivari (npr. Magnifica, Photinaefolia, Marina, Rollisonii). Danas vilinsku planiku možemo naći u vrtovima diljem svijeta.

U kraljevskom botaničkom vrtu Kew (London) postoji nekoliko primjeraka, dok jedan od najvećih (12 m) raste u parku Sedbury, Chepstow (Wales, UK). Sve mediteranske vrste, uključujući i ovaj križanac, možete vidjeti skupa na izložbenom polju „Sredozemne biljke“ u kraljevskom botaničkom vrtu u Madridu (López Lillo i Sanchez de Lorenzo 2001, Jasprica 2005).

Zaključak

Na Šolti je vilinska planika (*A. x andrachnoides*) zabilježena na nekoliko lokaliteta s ukupno desetak primjeraka. Treba naglasiti kako vilinska planika u Hrvatskoj ima status gotovo ugrožene vrste (kategorija NT – „Near Threatened“ prema IUCN kategorizaciji), što nas upućuje na obvezu ukazivanja važnosti te biljke za hrvatsku otočku bioraznolikost, kao i potrebu njezina očuvanja. Hrvati baštine vrijednu otočku biološku raznolikost koju moraju ostaviti svojim potomcima, kao ‘škatulicu’ iznimne ekološke vrijednosti u kojoj se odvijaju procesi biološke evolucije.

Literatura

- Anonymus, 2007. Državni program zaštite i korištenja malih, povremeno nastanjenih i nenastanjenih otoka i okolnog mora. Vlada RH, 113 str.
- Ayaz, F.A., Kucukislamoglu, M., Reunanen, M., 2000. Sugar, non-volatile and phenolic acids composition of strawberry tree (*Arbutus unedo* L. var. *ellipsoidea*) fruits. Journal of Food Composition and Analysis 13, 171-177.
- Barčić, B., 1974. Biljka “goli čovjek” u hrvatskoj flori. Priroda 63(10), 292-293.
- Cvjetković, B., 2014. Flora sjeverne strane otoka Šolte. Završni rad - diplomski/integralni studij. Prirodoslovno-matematički fakultet Split, Sveučilište u Splitu, 75 str.
- Demoly, J.-P., 2004. Nouveaux hybrides d'arbousiers. (*Arbutus* L., *Ericacées*). Bulletin de l' Association des Parcs Botaniques de France 38, 7-13.
- Greuter, W., 1995. Origin and peculiarities of Mediterranean island floras. Ecologia Méditerranée 21, 1-10.
- Greuter, W., 2001. Diversity of Mediterranean island floras. Bocconea 13, 55-64.

- Gudić, A., 2014. Flora južne strane otoka Šolte. Završni rad - diplomski/integralni studij. Prirodoslovno-matematički fakultet Split, Sveučilište u Splitu, 73 str.
- Hajdić, M., 2003. Dva slana jezera, bujna vegetacija i još nedirnutu prirodu otok Mljet čine jedinstvenim. Hrvatske šume 75, 20-22.
- IUCN, 2014. Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria. Version 11. Prepared by the Standards and Petitions Subcommittee. Downloadable from <http://www.iucnredlist.org/documents/RedListGuidelines.pdf>
- Jasprica, N., 2005. Botanički vrt u Madridu. Hrvatska vodoprivreda 154, 78-79.
- Jasprica, N., Trojanović, I., Vojvodić, K., 2001. Rijetke vrste planika (*Arbutus*) na Jadranu. Hrvatska vodoprivreda 109, 76-77.
- Jasprica, N., Milović, M., Romić, M., 2015. Phytosociology and ecology of *Cressa cretica* L. (Convolvulaceae) on the eastern Adriatic coast. Hacquetia 14, 265-276.
- Jasprica, N., Milović, M., Kovačić, S., Stamenković, V., 2016. Contribution to the phytosociological studies of the Adriatic islands: Phytocoenotic diversity of the Croatian island of Olib. Abstracts Book of the 25th Workshop of European Vegetation Survey (IAVS Working Group), Rome (Italy), 6th-9th April 2016. Available at <http://www.evsmeeeting2016.it/>.
- Kovačić, S., Jasprica, N. & Ruščić, M., 2001. Floristic characteristics of Phoenician juniper macchia (ass. *Pistacio lentisci–Juniperetum phoeniceae* Trinajstić 1987) in Central and Southern Dalmatia (Croatia). Natura Croatica 10, 73-81.
- López Lillo, A., Sanchez de Lorenzo, J.M., 2001. Árboles en España: Manual de identificación. Ed. Mundi-Prensa Libros, Madrid. pp. 253-255.
- Maleš, Ž. Plazibat, M., Bilušić Vundać, V., Žuntar, I., 2006. Qualitative and quantitative analysis of flavonoids of the strawberry tree – *Arbutus unedo* L. (*Ericaceae*). *Acta Pharmaceutica* 56, 245-250.
- Médail, F., Quézel, P., 1997. Hot-spots analysis for conservation of plant biodiversity in the Mediterranean basin. *Annals of Missouri Botanical Garden* 84, 112-127.

- Médail, F., Quézel, P., 1999. Biodiversity Hotspots in the Mediterranean Basin: Setting Global Conservation Priorities. *Conservation Biology* 13, 1510-1513.
- Mittermeier, R.A., Gil, P.R., Hoffmann, M., Pilgrim, J., Brooks, T., Mittermeier, C.G., Lamoreux, J., Da Fonseca, G.A.B., 2004. Hotspots Revisited: Earth's Biologically Richest and Most Endangered Terrestrial Ecoregions. University of Chicago Press for Conservation International.
- Nikolić, T. (ed.), 2016. Flora Croatica Database. Available at <http://hirc.botanic.hr/fcd>. Division of Botany, Department of Biology, Faculty of Science, University of Zagreb [zadnji pristup 22. siječnja 2016].
- Nikolić, T., Antonić, O., Alegro, A., Dobrović, I., Bogdanović, S., Liber, Z., Rešetnik, I., 2008. Plant species diversity of Adriatic islands: An introductory survey. *Plant Biosystems* 142, 435-445.
- Pandža, M., Milović, M., 2015. Flora of the islets near Pakoštane (Dalmatia, Croatia). *Natura Croatica* 24, 19-35.
- Panitsa, M., Tzanoudakis, D., 2010. Floristic diversity on small islands and islets: Leros islets' group (East Aegean area, Greece). *Phytologia Balcanica* 16, 271-284.
- Pinna, C., 2012. Distribuzione e variabilità del genere *Arbutus* L.: analisi sistematica e morfologia integrata di *Arbutus unedo* L. in Sardegna. Doctoral Thesis. Università degli studi di Sassari, 319 p.
- Vidal, E., Médail, F., Taton, T., Vidal, P., Roche, P., 1998. Functional analysis of the newly established plants induced by nesting gulls on Riou Archipelago (Marseille, France). *Acta Oecologica* 19, 241-250.
- Vladović, D., Sule, D., Ževrnja, N., 2014. II. Prilog flori otoka Šolta. Bašćina (Grohote) 23, 50-52.
- Webb, D.A., 1972. *Arbutus* (p. 11). In: Tutin & al. (eds.): *Flora Europaea*, vol. 3; Cambridge University Press, London.

Popis priloga

Slika 1. Planika (*Arbutus unedo* L., fotografirao N. Jasprica)

Slika 2. Grčka planika (*Arbutus andrachne* L., fotografirao N. Jasprica)

Slika 3. Vilinska planika (*Arbutus x andrachnoides* Link.,
fotografirao D. Sule)

Adi Vesnić¹ i Dinko Sule²

ZAPIS O RAZNOLIKOSTI MRAVA OTOKA ŠOLTE

Prema stupnju istraženosti faune mrava Hrvatska je u odnosu na druge zemlje visoko pozicionirana. Zbog svoga primorskog dijela i tople mediteranske klime prema broju vrsta mrava jedna je od bogatijih zemalja Balkanskog poluotoka. Prvi podatci o fauni mrava Hrvatske potječu iz 18. stoljeća i danas su objedinjeni i prikazani na popisu mrava (Bračko, 2006).

I pored dobre istraženosti, a uslijed razvedenosti obale, nekim područjima i otocima nije posvećena dovoljna pažnja. Zabilježeni su mravi s otoka Šolte; *Crematogaster scutellaris*, *Messor capitatus* i *Messor wasmanni*. Zabilježio ih je Dinko Sule na temelju suradnje s Adijem Vesnićem (Sule, 2015).

U cilju što boljeg poznavanja faune mrava otoka Šolte autori objavljuju ovaj mali prilog koji je nastao na temelju istraživanja koje je provedeno od travnja do prosinca 2015. godine. Uzorkovanje mrava vršeno je aktivnim metodama. Materijal je uzorkovao Dinko Sule. Sakupljeni uzorci sačuvani su u 96% etil-alkoholu. Uzorke je obradio i determinirao Adi Vesnić prema ključu: Seifert, 2007.

Rezultati

U ukupno 34 uzorka pronađeno je 10 vrsta iz potporodica Formicinae i Myrmicinae. Rod najbogatiji vrstama je *Messor*, s tri vrste. Od ukupno 34 uzorka vrste iz roda *Messor* pronađene su u 22 uzorka, roda *Crematogaster* i *Cataglyphis* u četiri, roda *Lepisiota* u dva i rodovi *Tetramorium* i *Camponotus* pronađeni su u jednom uzorku.

Biosistematski pregled vrsta mrava s otoka Šolte

Potporodica Formicinae

Cataglyphis aenescens

Camponotus aethiops

Lepisiota nigra

¹ PMF Odsjek za biologiju - Zmaja od Bosne 33-35, BIH, 71000 Sarajevo.

² Put Podvelegomile 32 21430 Grohote - Šolta

Potporodica Myrmicinae

Crematogaster scutellaris

Crematogaster sordidula

Messor capitatus

Messor structor

Messor wasmanni

Pheidole pallidula

Tetramorium diomedaeum

Od ukupnog broja prijavljenih vrsta 140, prema Bračko (2006) fauna otoka Šolta predstavlja 7,14% prijavljenih vrsta za Republiku Hrvatsku.

Radnik vrste *Messor wasmanni* s lokaliteta Grohote, 2015.08.27.-1

Radnik vrste *Messor capitatus* s lokaliteta Grohote, 2015.08.27.-2.tif

Radnik vrste *Messor structor* s lokaliteta Grohote, 2015.08.24.-4

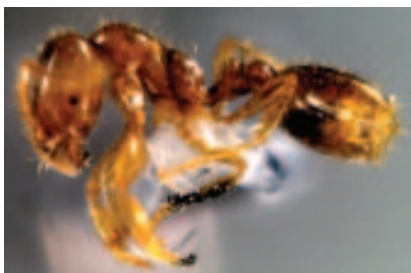
Radnik vrste *Pheidole pallidula* s lokaliteta Žukova, 2015.08.25.-21

Radnik vrste *Crematogaster scutellaris* s lokaliteta Grohote, 2015.08.25.-19

Radnik vrste *Crematogaster sordidula*, s lokaliteta Gornje Selo, 2015.

Radnik vrste *Tetramorium diomedaeum* s lokaliteta Skadar - Grohote, 2015. 10.04.

Dorzum petiolusa i postpetiolusa vrste *Tetramorium diomedaeum*

Radnik vrste *Cataglyphis aenescens* s lokaliteta Grohote, 2015.08.24.-7

Radnik vrste *Camponotus aethiops* s lokaliteta Podvelagomila, 2015.11.22.

Literatura

- Bračko, G. (2006). Review of the ant fauna (Hymenoptera: Formicidae) of Croatia. *Acta entomologica slovenica*, 14, 2.
- Seifert, B. (2007). *Die Ameisen Mittel-und Nordeuropas* (pp. 204-320). Tauer: Lutra Verlags-und Vertriebsgesellschaft.
- Sule, D. (2015). Bioraznolikost otoka Šolte. *Baščina* 24. 36-47.

Mladen Zadravec¹, Toni Koren²

PREGLED FAUNE ZLATICA (COLEOPTERA: CHRYSOMELIDAE) OTOKA ŠOLTE

Istraživanja faune kornjaša (Coleoptera), najbrojnijeg reda kukaca, u Hrvatskoj datiraju još s kraja 18. i početka 19. stoljeća. No, do danas još uvijek nije zadovoljavajuće dobro poznata, a u novije vrijeme su koleopterološka istraživanja donekle i zapostavljena, najviše zbog nedostatka stručnjaka. Unatoč tome, najsveobuhvatniji pregled faune kornjaša, bilo literaturnih, bilo vlastitih i podataka svojih suvremenika, dao je Petar Novak (1952, 1964, 1970) i to za područje Jadranskog primorja. Iako su podaci koje je objedinio stari već više od 40 godina, predstavljaju nezaobilazan temelj svima koji u današnje doba žele na tome prostoru istraživati kornjaše.

Zlatice (Chrysomelidae) sestrinska su skupina strizibuba (Cerambycidae) i po brojnosti odmah iza porodica pipa (Curculionidae) i kusokrilaca (Staphylinidae). U Europi je prisutno oko 1800 vrsta raspoređeno u 14 potporodica (Audisio i sur. 2015). Ovi mali do srednje veliki kukci usko su vezani uz svoje biljke hraniteljce. Prisutne su u gotovo svim dijelovima prirodnih zajednica, a mnoge vrste su endemi, npr. planinskih područja. Neke vrste su štetnici na poljoprivrednim kulturama, npr. kukuruzna zlatica na kukuruzu.

U ovom kratkom članku odlučili smo se dati kratki pregled pripadnika porodice zlatica (Chrysomelidae) koje su do sada zabilježene za otok Šoltu i susjednog otočića Stipansku.

Opis istraživanog područja

Otok Šolta smješten je u srednjem dijelu Dalmacije i svojom veličinom od 57,87 km² dvanaesti je otok po veličini u Jadranskom moru. Otok je brdovit, a najviši vrh, Vela straža, smješten je na istočnom dijelu otoka i visok je 237 metra. Klima otoka Šolte je sredozemna, a godišnje padne između 800 i 900 milimetara padalina. Otokom dominiraju degradirani stadiji šuma *Orno-Quercetum ilicis* Hić., makija, gariga, kamenjarskih pašnjaka i suhих travnjaka.

¹ Hrvatsko herpetološko društvo – Hyla; mladen.z123@gmail.com

² Hrvatsko herpetološko društvo – Hyla

Najveće poljoprivredno područje nalazi se u unutrašnjosti zapadnog dijela otoka. U novije vrijeme dio poljoprivrednog zemljišta je zapušten.

Otočić Stipanska smješten je otprilike dva kilometra zapadno od otoka Šolte i pripada Masliničkim škojima. Vrlo je malen, površine svega 0,62 km² s najvišim vrhom od svega 68 m nadmorske visine. Otočić je dobio ime po samostanu Sv. Stjepana, a Šoltani su u prošlosti tu imali svoja polja na kojima su sadili žito. Danas je nenaseljen, od samostana su ostale ruševine, a polja su zarasla u prirodnu vegetaciju.

Metodologija rada

Za dobivanje popisa literaturnih nalaza pregledane su dostupne publikacije, među kojima su nalazi za zlatice pronađeni u radovima Novak (1952, 1964, 1970) i Sule (2014, 2015). Sistematika utvrđenih vrsta zlatica je prilagođena prema katalogu palearktičkih kornjaša (Anton 2010, Benen 2010, Borowiec i Sekerka 2010, Döberl 2010, Kippenberg 2010, Lopatin i sur. 2010, Regalin i Medvedev 2010, Schmitt 2010, Schöller i sur. 2010). Dio nalaza u ovom radu sakupljen je od strane g. D. Sule. Novosakupljeni materijal identificirali smo pomoću relevantnih ključeva (Lompe 2015, Warchałowski 2010) do najniže moguće taksonomske razine. Jedinke koje je prikupio g. Sule, iz okolice Stomorske i Grohota, su pohranjene u privatnoj zbirci Zadavec.

Rezultati i rasprava

Novak (1952, 1964, 1970) navodi 36 vrsta za Šoltu (Grohote, Maslinica te otok kao cjelinu), a 22 za Stipansku. Analizom sakupljenog materijala utvrdili smo da je gospodin Sule pronašao dvije vrste koje su nove za faunu Šolte: *Leptinotarsa decemlineata* (Say, 1824) i *Liliocerus lilii* (Scopoli, 1763), čime se ukupni broj poznatih vrsta za ova dva otoka diže na 46 (Tablica 1). *L. lilii* nametnik je na krumpiru i već jako dobro poznat iz raznih krajeva Hrvatske, dok se *L. decemlineata* smatra štetnikom na raznim biljkama poput ljiljana (rod *Lilium*). Ovaj popis se nipošto ne smije smatrati konačnim, te smatramo da će se budućim sustavnim istraživanjima ovih otoka popis značajno povećati. Primjenom ciljanih metoda za sakupljanje zlatica, uključujući noćni lov svjetlosnim mamcima s UV žaruljama, u budućnosti se može očekivati pronalazak još većeg broja vrsta za oba otoka.

Tablica 1. Popis vrsta zlatica za otok Šoltu i otočić Stipanska.

	Vrste	Šolta				Stipanska
		Grohote	Maslinica	Stomorska	„Šolta”	
	Alticinae					
1.	<i>Aphthona bonvouloiri</i> Allard, 1860					+
2.	<i>Aphthona nigriceps</i> (W. Redtenbacher, 1842)					+
3.	<i>Aphthona pygmaea</i> (Kutschera, 1861)		+		+	+
4.	<i>Aphthona euphorbiae</i> (Schranck, 1781)					+
5.	<i>Longitarsus obliteratus</i> (Rosenhauer, 1847)	+			+	+
6.	<i>Longitarsus succineus</i> (Foudras, 1860)				+	
7.	<i>Longitarsus tabidus</i> (Fabricius, 1775)					+
8.	<i>Phyllotreta nigripes</i> (Fabricius, 1775)	+				
9.	<i>Phyllotreta variipennis</i> (Boieldieu, 1859)	+				
10.	<i>Podagrica malvae semirufa</i> (Kuster, 1847)	+	+		+	
11.	<i>Psylliodes (Psylliodes) chrysocephala</i> (Linnaeus, 1758)				+	
12.	<i>Psylliodes (Psylliodes) glabra</i> (Duftschmid, 1825)				+	
	Bruchinae					
13.	<i>Spermophagus sericeus</i> (Geoffroy, 1785)				+	+
14.	<i>Bruchidius biguttatus</i> (Olivier, 1795)	+			+	+
15.	<i>Bruchidius bimaculatus</i> (Oliveir, 1795)				+	
16.	<i>Bruchidius cinerascens</i> (Gyllenhal, 1833)				+	
17.	<i>Bruchidius lividimanus</i> (Gyllenhal, 1833)				+	+
18.	<i>Bruchidius pauper</i> (Bohemann, 1829)					+
19.	<i>Bruchidius pusillus</i> (Germar, 1824)					+
20.	<i>Bruchidius pygmaeus</i> (Bohemann, 1833)		+		+	
21.	<i>Bruchidius seminarius</i> (Linnaeus, 1767)				+	
22.	<i>Bruchidius varius</i> (Olivier, 1795)				+	
23.	<i>Bruchus rufimanus</i> Bohemann, 1833				+	
	Cassidinae					
24.	<i>Cassida (Mionycha) margaritacea</i> Schaller, 1783				+	
25.	<i>Cassida (Mionycha) subreticulata</i> Suffrian, 1844				+	
26.	<i>Dicladispa testacea</i> (Linnaeus, 1767)	+			+	+

	Vrste	Šolta				Stipanska
		Grohote	Maslinica	Stomorska	„Šolta”	
	Galerucinae					
27.	<i>Galeruca (Galeruca) littoralis</i> (Fabricius, 1787)	+	+		+	
	Chrysomelinae					
28.	<i>Chrysolina (Chrysolinopsis) americana</i> Linnaeus, 1758	+	+		+	+
29.	<i>Chrysolina (Hypericia) geminata</i> (Paykull, 1799)					+
30.	<i>Chrysolina (Ovosoma) vernalis</i> (Brullé, 1832)	+	+	+	+	
31.	<i>Chrysolina (Synerga) herbacea</i> (Duftschmid, 1825)	+			+	
32.	<i>Leptinotarsa decemlineata</i> (Say, 1824)			+		
	Criocerinae					
33.	<i>Crioceris paracenthesis</i> (Linnaeus, 1767)				+	
34.	<i>Liliocercis lilii</i> (Scopoli, 1763)	+				
	Cryptocephalinae					
35.	<i>Coptocephala (Coptocephala) scopolina</i> (Linnaeus, 1767)		+		+	+
36.	<i>Macrolenes dentipes</i> (G. A. Olivier, 1808)				+	+
37.	<i>Cryptocephalus (Burlinius) fulvus</i> (Goeze, 1777)				+	+
38.	<i>Cryptocephalus (Burlinius) labiatus</i> (Linnaeus, 1761)					+
39.	<i>Cryptocephalus (Burlinius) macellus</i> (Suffrian, 1860)	+				+
40.	<i>Cryptocephalus (Burlinius) pygmaeus</i> (Fabricius, 1792)	+			+	
41.	<i>Cryptocephalus (Cryptocephalus) bipunctatus</i> (Linnaeus, 1758)		+		+	+
42.	<i>Cryptocephalus (Cryptocephalus) moraei</i> (Linnaeus, 1758)		+		+	
43.	<i>Cryptocephalus (Cryptocephalus) trimaculatus</i> (Rossi, 1790)	+	+		+	+
44.	<i>Pachybrachis (Pachybrachis) exclusus</i> Rey, 1883	+			+	
45.	<i>Pachybrachis (Pachybrachis) tessellatus</i> (G. A. Olivier, 1791)				+	
46.	<i>Stylosomus (Stylocicrus) minutissimus</i> (Germar, 1824)				+	+
	UKUPNO:	14	10	3	33	22

Zahvale

Zahvaljujemo Dinku Suli na svim poslanim fotografijama i primjercima zlatica i ostalih kornjaša na koje je naišao te na poticaju za ovaj članak. Zahvaljujemo i Vlatki Mičetić-Stanković s Hrvatskog prirodoslovnog muzeja u Zagrebu na savjetima za poboljšanje ovog rukopisa.

Literatura

- Anton, K.-W., 2010. Bruchinae, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), Catalogue of Palearctic Coleoptera. Apollo Books, Stenstrup, pp. 339–353.
- Audisio, P., Alonso Zarazaga, M.-A., Slipinski, A., Nilsson, A., Jelínek, J., Taglianti, A., Turco, F., Otero, C., Canepari, C., Kral, D., Liberti, G., Sama, G., Nardi, G., Löbl, I., Horak, J., Kolibac, J., Háva, J., Sapiejewski, M., Jäch, M., Bologna, M., Biondi, M., Nikitsky, N., Mazzoldi, P., Zahradnik, P., Wegrzynowicz, P., Constantin, R., Gerstmeier, R., Zhantiev, R., Fattorini, S., Tomaszewska, W., Rücker, W., Vazquez-Albalade, X., Cassola, F., Angelini, F., Johnson, C., Schawaller, W., Regalin, R., Baviera, C., Rocchi, S., Cianferoni, F., Beenen, R., Schmitt, M., Sassi, D., Kippenberg, H., Zampetti, M., Trizzino, M., Chiari, S., Carpaneto, G.M., Sabatelli, S., de Jong, Y., 2015. Fauna Europaea: Coleoptera 2 (excl. series Elateriformia, Scarabaeiformia, Staphyliniformia and superfamily Curculionoidea). Biodiversity Data Journal 3, e4750. doi:10.3897/BDJ.3.e4750
- Benen, R., 2010. Galerucinae, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), Catalogue of Palearctic Coleoptera. Apollo Books, Stenstrup, pp. 443–491.
- Borowiec, L., Sekerka, L., 2010. Cassidinae, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), Catalogue of Palearctic Coleoptera. Apollo Books, Stenstrup, pp. 368–390.
- Döberl, M., 2010. Alticinae, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), Catalogue of Palearctic Coleoptera. Apollo Books, Stenstrup, pp. 491–563.
- Kippenberg, H., 2010. Chrysomelinae, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), Catalogue of Palearctic Coleoptera. Apollo Books, Stenstrup, pp. 390–443.
- Lompe A. 2015. Gattung Liliocercis. Käfer Europas, URL: <http://www.coleo-net.de/coleo/texte/liliocercis.htm>, pristupljeno 10. 02. 2016.

- Lopatin, I., Smetana, A., Schöller, M., 2010. *Cryptocephalus*, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), *Catalogue of Palearctic Coleoptera*. Apollo Books, Stenstrup, pp. 580–606.
- Novak, P. 1952. Kornjaši jadranskog primorja. *Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*, Zagreb.
- Novak, P., 1964. I coleotteri della Dalmazia. *Atti del Museo Civico di Stona Naturale Trieste*.
- Novak, P., 1970. Rezultati istraživanja kornjaša našeg otočja. U: *Acta Biologica VI, Prirodoslovna istraživanja*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Regalin, R., Medvedev, L.N., 2010. Clytrini, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), *Catalogue of Palearctic Coleoptera*. Apollo Books, Stenstrup, pp. 564–580.
- Schmitt, M., 2010. Criocerinae, in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), *Catalogue of Palearctic Coleoptera*. Apollo Books, Stenstrup, pp. 359–368.
- Schöller, M., Löbl, I., Lopatin, I., 2010. *Cryptocephalini* (ex. *Cryptocephalus*), in: Löbl, I., Smetana, A. (Eds.), *Catalogue of Palearctic Coleoptera*. Apollo Books, Stenstrup, pp. 606–617.
- Sule, D., 2014. Zapisi o šoltanskoj biološkoj raznolikosti. *Baščina*, 23, pp. 53–68.
- Sule, D., 2015. Bioraznolikost otoka Šolte. *Baščina*, 24, pp. 37–49.
- Warchałowski, A., 2010. *The Palearctic Chrysomelidae. Identification keys*. Natura Optima Dux Foundation, Warszawa.

Dinko Sule

JOŠ O BIORAZNOLIKOST OTOKA ŠOLTE

Svijet flore, lihenoflore, svijet gljiva i svijet faune otoka Šolte toliko je zanimljiv i bogat da je naprosto šteta ne pratiti ga i ne bilježiti ga. Ovdje objavljeni popisi rezultat su uglavnom znanja i dobre volje mnogih znanstvenika koji podržavaju autora ovog teksta u popisivanju bioraznolikosti otoka Šolte. Zahvaljujem svim znanstvenicima koji su dali svoj doprinos poznavanju šoltanske bioraznolikosti.

LEPTIRI

Catocala sp. - Grohote, 21. srpnja 2015.

Lygephila cracca - Grohote, 25. lipnja 2015.

Palpares libelluloides - Gornje Selo, 29. lipnja 2015.

Paracolax tristalis - Grohote, 14. kolovoza 2015.

Leptire iz objavljenog popisa determinirao je Toni Koren.

KORNJAŠI

**Cetonia aurata*

Galeruca sp. - Grohote, 2014.

**Protaetia angustata*

**Stenopterus rufus*

**Tropinota squalida*

Vrste s oznakom * determinirao je Toni Koren po poslanim uzorcima, a uhvaćeni su na lokaciji Grohote 2014.

MREŽOKRILCI

Distoleon tetragrammicus (det. dr. sc. Dušan Devetak) - Grohote, 8. lipnja 2015.

PAUCI

Micrommata sp. - najvjerojatnije *M. ligurina* (det. dr. sc. Theo Blick). - Grohote, 15. veljače 2014.

STJENICE

Dyroderes umbraculatus - Grohote, 28. svibnja 2015. Ovo je rijetka vrsta stjenice.

Piezodorus lituratus - Grohote, 11. listopada 2015.

Prostemma guttula - Grohote, 19. ožujka 2016. Ova je stjenica predator.

Stictopleurus sp. - Grohote, 7. kolovoza 2015.

Stjenice je determinirao dr. sc. Andrej Gogala.

SKAKAVCI I ŠTURCI

Ovaj put bilježimo samo jednog šturka kojeg je determinirao Josip Skejo na osnovu poslanog tonskog zapisa.

Oecanthus pellucens - vinogradarski šturak Podvelagomila, 15. rujna 2015.

PTICE

Praćenje ptica nastavlja se pa bilježimo:

Gallinula chloropus – kokošica mlakara - Lokva/Grohote, 21 - travnja 2015.

Kokošicu mlakaru determinirala je dr. sc. Jasmina Mužinić. Ova ptica za otok Šoltu bilježi se po prvi put, pa su za sada na otoku Šolti zabilježene ukupno **143** ptičje vrste.

VRETENCA

23. lipnja 2015. Ali Šalamun stručnjak za vretenca iz Slovenije boravio je na Šolti radi inventarizacije vretenaca. Inventarizaciju je radio za *Centar za kartografiju favne in flore*. Pomogao sam mu locirati lokve na donjem dijelu otoka iako bi to napravio i sam GPS uređajem i kartom koju je imao. Ustupio mi je podatke inventarizacije koje je napravio pa ih objavljujem radi boljeg poznavanja raznolikosti vretenaca otoka Šolte.

Na lokaciji Basilija (X koordinata 481265 Y koordinata 4805752) zabilježio je:

Anax imperator (1 odrasla ženka, 6 odraslih mužjaka i 4 svlaka)

Coenagrion scitulum (2 odrasla mužjaka)

Crocothemis erythraea (3 odrasle ženke, 15 odraslih mužjaka i 1 ličinka)

Ischnura elegans (2 odrasle ženke i 10 odraslih mužjaka)

Lestes barbarus (2 odrasle ženke)

Libellula depressa (2 odrasla mužjaka i 4 svlaka)

Sympetma fusca (3 juvenilne ženke, 10 juvenilnih mužjaka, 1 ličinku, 20 svlaka i 15 tek presvučenih jedinki)

Na lokaciji Dolivaška lokva (X koordinata 480794 Y koordinata 4805863)

Anax imperator (6 odraslih mužjaka)

Coenagrion scitulum (40 odraslih mužjaka i 10 tandem kopulacija)

Crocothemis erythraea (5 odraslih ženki, 20 odraslih mužjaka, 2 ličinke i 5 tek presvučenih jedinki)

Ischnura elegans (2 tek presvučene jedinke)

Libellula depressa (2 odrasla mužjaka)

Lestes barbarus (3 odrasle ženke i 5 odraslih mužjaka)

Sympetrum striolatum (10 juvenilnih ženki, 5 juvenilnih mužjaka i 30 tek presvučenih jedinki)

Sympetrum meridionale (9 juvenilnih ženki, 7 juvenilnih mužjaka i 40 tek presvučenih jedinki)

Na lokaciji Kašnji dolac/Nečujam (X koordinata 485632 Y koordinata 4804182) zabilježio je:

Coenagrion scitulum (jednog odraslog mužjaka)

Orthetrum cancellatum (dva odrasla mužjaka)

Na lokaciji Kavčina/Grohote (X koordinata 482815 Y koordinata 4805579)

Anax imperator (2 odrasla mužjaka)

Libellula depressa (2 odrasla mužjaka)

Na lokaciji Kavčina Maslinica (X koordinata 476461 Y koordinata 4806559)
Anax imperator (1 odrasli mužjak)

Na lokaciji Lokva/Grohote (X koordinata 482339 Y koordinata 4805419)
Anax imperator (4 odrasla mužjaka)

Crocothemis erythraea (2 odrasle ženke i 10 odraslih mužjaka)

Libellula depressa (3 odrasla mužjaka)

Ischnura elegans (5 odraslih ženki, 50 odraslih mužjaka, 6 tandem kopulacija i 2 ličinke)

Na lokaciji lokva prema uvali Livka (X koordinata 489345 Y koordinata 4800483) zabilježio je:

Libellula depressa (1 odrasli mužjak)

Sympetrum meridionale (2 ličinke, 11 svlaka i 1 tek presvučeni primjerak)

Na lokaciji Lokva sjeverno od G. Sela (X koordinata 487186 Y koordinata 4802240)

Anax imperator (2 odrasla mužjaka)

Libellula depressa (1 odrasli mužjak)

Sympetrum striolatum (1 odrasli mužjak)

Na lokaciji Srednji dolac/ Gornje Selo (X koordinata 486526 Y koordinata 4802240)

Anax imperator (2 odrasla mužjaka i 2 apovizicije)

Coenagrion scitulum (1 odrasla ženka, 1 juvenilni mužjak i 3 tandem kopulacije)

Crocothemis erythraea (1 odrasli mužjak)

Lestes barbarus (15 juvenilnih ženki, 20 juvenilnih mužjaka, 9 svlaka i 30 tek presvučenih jedinki)

Orthetrum cancellatum (1 odrasli mužjak)

Sympetrum meridionale (3 odrasle ženke, 2 odrasla mužjaka i 8 tek presvučenih jedinki)

Sympetrum striolatum (100 juvenilnih ženki, 100 juvenilnih mužjaka, 14 svlaka i 30 tek presvučenih jedinki)

Na lokaciji Strličina/ Srednje Selo (X koordinata 481878 Y koordinata 4806916)

Anax imperator (1 odrasli mužjak)

Libellula depressa (1 odrasli mužjak)

Na lokaciji Studenac/ Gornje Selo (X koordinata 487558 Y koordinata 4801392) zabilježio je:

Anax imperator (2 odrasle ženke, 1 odrasli mužjak i 1 ovipozicija)

Coenagrion scitulum (3 tendem kopulacije)

Ichnura elegans (2 odrasla mužjaka)

Ozidana cisterna navise Donje Krušice (X koordinata 480987 Y koordinata 4807214)

Anax imperator (1 odrasli mužjak)

Coenagrion scitulum (1 juvenilni mužjak)

Libellula depressa (2 odrasla mužjaka)

Svilaja / Donje Selo (X koordinata 480424 Y koordinata 4806139)

Anax imperator (1 odrasli mužjak)

Libellula depressa (2 odrasla mužjaka)

Uspoređujući popise već objavljenih vretenaca (*Baščina* 21 i *Baščina* 22) s ovim dostavljenim, vidljivo je da je Ali Šalamun zabilježio do sada nezabilježene vrste i to: *Coenagrion scitulum* i *Orthetrum cancellatum*. Je li netko već zabilježio ove dvije vrste vretenaca nije mi poznato. Na Šolti je sveukupno do sada zabilježeno 11 vrsta vretenaca. Hvala gospodinu Ali Šalamunu na ustupljenom popisu.

POPIS OSTALIH ZABILJEŽENIH I DETERMINIRANIH PREDSTAVNIKA FAUNE O. ŠOLTE

*Bombus terrestris*¹ - Grohote, 2. travnja 2015.

*Eucera sp.*¹ (vjerojatno *Eucera nigrescens*) - Grohote, 14. ožujka 2016.

*Glomeris marginata*² - Grohote, 22. travnja 2015.

*Glomeris cf. transalpina*² - Grohote, 22 travnja 2015.

¹ determinirao dr. Andrej Gogala – ² determinirao dr. sc. Harald Letsch

BILJKE

Popis do sada nezabilježenih biljaka

Arachis hipogaea- kikiriki (leg i det. Milan Elezović – uzgaja ga u vrtu u Grohotama). Uzgajala ga je i Blaženka Civadelić u Gornjem Selu.

Carya illinoensis – orah pekan (leg. i det. Milan Elezović) - Prisade, 24. listopada 2015.

Pyrus amygdaliformis (det. prof. dr. sc. Toni Nikolić) - V. Straža/ Grohote, 6. svibnja 2015.

Pyrus pyraister (det. prof. dr. sc. Toni Nikolić) - Dočina/ Grohote, 14. listopada 2015.

Tussilago farfara (det. mag. sc. Dalibor Vladović) - V. Straža/ Grohote, prosinac 2015.

Za otok Šoltu ovim popisom po prvi put se bilježi 5 vrsta vaskularnih biljaka, te je s ovim prilogom do sada ukupno za floru otoka Šolte zabilježeno 972 vrste vaskularnih biljaka.

MAHOVINE

Gospodin dr. sc. Rober Krisai iz Austrije, stručnjak za mahovine, i njegov kolega dr. sc. Heribert Köckinger ponovo su dali svoj doprinos poznavanju mahovina otoka Šolte. Hvala im! Po poslanim uzorcima determinirali su mahovine u navedenom popisu. Napomenimo, dr. sc. Robert Krisai molio je da mu šaljem uzorke kako bi i on doprinio poznavanju bioraznolikosti otoka. Lijepo je što ima znanstvenika koji samoinicijativno nude pomoć.

Popis determiniranih mahovina

Brachythecium salebrosum

Bryum capillare

Funaria hygrometrica

Scorpiurus concinnatum

Tortella inclinata

Tortella nitida

Tortella tortuosa

Tortula intermedia

Mahovine iz popisa nađene su cca 1000 metara JI od Grohota u travnju 2015. godine.

LIŠAJEVI

Ovog puta bilježimo samo jedan lišaj i to:

Cladonia parasitica (det. prof. dr. sc. Siniša Ozimec) - Vela Straža/ G. Selo, 5. prosinca 2015.

Ovaj zabilježeni lišaj 46. je zabilježeni lišaj u lihenoflori otoka Šolte.

GLJIVE

Zahvaljujući Perici Brodariću, šoltanskom Bečaninu, nastavljena je suradnja s gospođom dr. sc. **Irmgard Krisai-Greilhuber** s Odjela za botaniku i bioraznolikost Univerziteta iz Beča. Broj determiniranih gljiva na otoku Šolti zahvaljujući ovoj suradnji povećao se. Neke od gljiva dr. Irmgard determinirala je po poslanim fotografijama, a veliki broj gljiva iz navedenog popisa determinirala je mikroskopiranjem suhih uzoraka gljiva koji su poslani u Beč. Uz poslane fotografije, suhe uzorke dostavljani su i drugi traženi podatci (opis staništa, kao i informacije o okusu i mirisu pojedine gljive). Hvala gospođi dr. Irmgard Krisai-Greilhuber na velikom trudu. Hvala i njezinom kolegi gospođinu dr. sc. Helmutu Pidlich-Aigneru*.

POPIS DETERMINIRANIH GLJIVA

Agaricus xanthodermus var. *lepiotoides* - Podvelagomila/ Grohote, 25. listopada 2015.

Amanita strobiliformis – usamljena muhara (leg. Milan Elezović, Rudina, 25. listopada 2015.) - Kut, listopad 2015., Put Banja, prosinac 2014.

Boletopsis grisea - Vela luka/ Zaglav 25. studenoga 2015.

Boletus luridus – mrežastonogi vrganj - Kut, 23. listopada 2015.

Bysomerulius corium - Podvelagomila, 13. ožujka 2016.

Clitocybe nebularis – stari naziv: *Lepista nebularis* - Rudina, 21. listopada 2015.

Cortinarius delibutus - Vela Straža/ Grohote, 15. studenoga 2015.

Cortinarius infractus - cca 1500m JI od Grohota, 6. studenoga 2014.

Cortinarius variiformis - Zahoda, studeni 2015.

Entoloma longistriatum var. *sarcitulum* - Podvelagomila/ Grohote, 5. studenoga 2014.

Entoloma sepium - Potoka, 5. travnja 2016.

Entoloma pseudocoelestinum - Podvelagomila/ Grohote, 6. studenoga 2014.

Gloeophyllum sepiarium - Grohote (raste na klupi/ šentadi), 25. listopada 2015.

Hapalopilus nidulans- cca 1500 m JI od Grohota, prosinac 2015.

Hebeloma crustuliniforme - Božanjinka/ Grohote, 6. studenoga 2014.

Hebeloma velutipes - cca 1500 m JI od Grohota, 15. studenoga 2014.

Hygrophorus eburneus v. *quercetorum* - Božanjinka/ Grohote, 6. prosinca 2014.

Inocybe carydalina - Grohote (kod ambulante), 15. studenoga 2015.

Inocybe fuscidula - Vela Straža/ G. Selo, 4. studenoga 2015.

Inocybe cf. *geophylla* - Zaglav/ Vela luka, 25. studenoga 2015.

Infundibulicybe gibba - 2014.

Lacrymaria lacrymabunda - Vela Straža/ Grohote, prosinac 2015.

Lactarius deliciosus - Rudina, 24. listopada 2015.

Lactarius evosmus - cca 1500 m JI od Grohota, 27. rujna 2015.

Laetiporus sulphureus – sin. *Polyporus sulphureus* – žuti kruh. Raste na listopadnim stablima, rijetko na crnogorici. Ova gljiva rasla je na stablu rogača (*Ceratonia siliqua*) - Božanjinka/ KO Grohote, 14. listopada 2015.

Leccinum lepidium - od uvale Maslinica/ Nečujam SZ cca 500 m, 22. listopada 2015.

Lepiota echinacea - kod vodospreme Rogač, 5. studenoga 2014.

Lepista panaeolus - Grohote/ Podvelagomila, studeni 2014.

Macrolepiota konradii, Konradova sunčanica (leg. A. Bezić – Stric) Basilija, 16. listopada 2015.

Melanoleuca brevipes - Vela Straža, 20. prosinca 2015.

Melanoleuca rasilis - cca 1500 m JI od Grohota, 28. studenoga 2014.

Melanoleuca poliroleuca - Pripoja/ Grohote, 5. prosinca 2015.

Morchella conica - Borovik, travanj 2014.

Melanoleuca stridula - cca 1500 JI od Grohota, 15. studenoga 2014.

Mycena arcangeliana - Podvelagomila/ Grohote, 5. prosinca 2014.

Mycena galopus - Podvelagomila/ Grohote, 6. studenoga 2014.

Mycena viridimarginata - 2015.

Mycogone rosea - cca 1000 m J od Grohota, 6. prosinca 2014.

Oligoporus rennyi - cca 1500 m JI od Grohota, 4. prosinca 2015.

Phellinus torulosus - cca 1000 m JI od Grohota, 13. prosinca 2014.

Phellodon cf. niger - Vela straža/ Gornje Selo, prosinac 2015.

Phlebia rufa - cca 1500 m JI od Grohota, 3. prosinca 2015.

Pholiota gummosa var. *rufobrunnea* - 2015.

Pholiota lenta - cca 1200 m JI od Grohota, 8. studenoga 2015.

Pholiota mixta - Rudina, 3. studenoga 2015.

Polyporus arcularius - Potoka, 5. travnja 2016.

Ova je gljiva već zabilježena na lokaciji Zahoda 2010.

Psathyrella candolleana - Strličina, studeni 2014.

Psathyrella prona - Rudina, prosinac 2015.

Ramaria abietina - cca 1500 m Ji od Grohota, 5. studenoga 2014.

Ramaria apiculata - 2015.

Ramaria stricta - 2015.

Rhodocollybia butyracea - na putu za Maslinicu/ Nečujam, 27. studenoga 2014.

Rubroboletus lupinus - Rudina, 20. listopada 2015.

**Russula atropurpurea* - Zastraza, studeni 2014.

**Russula ilicis* - Podvelagomila/ Grohote, 10. studeni 2015.

Rusulla cyanoxantha jestiva gljiva - navise uvale Banje, 16. listopada 2015.

Trichaptum fuscoviolaceum - Zaglav/ Vela luka, 25. studenoga 2015.

Tricholoma caligatum - (leg. Ante Bezić-Stric, Zaglav/ Grkovo žalo, 15. studenoga 2015. 1,5 mNV – 3 m od mora, Zaglav/ Grkovo žalo. Ovu gljivu determinirao je i Milan Elezović.

Tricholoma saponaceum - nad uvalom Maslinica/ Nečujam, 700 m, studeni 2015.

Tulostoma squamosum - Podvelagomila/ Grohote, 5. prosinca 2014.

Volvariella bombycina var. *flaviceps*. Lijepa gljiva, jestiva je, ali loše kvalitete. Rasla je na panju pelegrinke - *Celtis australis* L. - Grohote, 10. listopada 2015.

Tricholoma caligatum - V.Straža/Gornje Selo, prosinac 2016. Snimio: Dinko Sule

Volvariella bombycina var. *flaviceps*. Grohote, 10. listopada 2015. Snimio: Dinko Sule.

Pavao Bezić

GROHOTE: SJEĆANJA IZ DJETINJSTVA

Osjetio sam potrebu napisati nešto o našem selu iz vremena svojeg djetinjstva. Dakle pisati o događajima i događanjima kojih se sjećam, ali ću, radi cjelovitijeg prikazivanja slijeda događaja, nešto napisati i o ranijem vremenu na temelju onoga što sam čuo, što se pričalo i sl.

Za uvod nešto malo povijesti. Znamo da je Šolta bila nastanjena već u neolitik (4 – 2 tisuće god. p. K.), ali prvo poznato ime Šolte, Olynthia, potječe od grčkog geografa Scylaxa oko 4. st. p. K. Za vrijeme rimske dominacije zove se Solenta pa Soluta, prema Tomi Arhidakonu iz XIII. st., Sciolta prema zapisniku Velikog vijeća Splita iz 1358. god. do Suleta prema Petru Hektoroviću iz 1556. god. Taj se naziv zadržao sve do XX. St. Romanski naziv Solta uveli su austrougarski hidrografi, a Hrvati su ga kroatizirali (pohrvatili) u Šolta (don Živan Bezić). A Grohote? Grohote iako, vjerojatno, najstarije naselje na Šolti, prvi put se spominje 1370. god. kao Grocotte, nešto kasnije Villa Grocote oko 1543. god. do Grohote iz 1866. god. (Tomislav Marasović) kako se i danas zove.

O stanovništvu ne znamo gotovo ništa osim što se pretpostavlja da je bilo ilirskog i romanskog podrijetla i da se iza VII. st. doseljavaju Hrvati. Stanovništvo se uglavnom bavilo zemljoradnjom. Međutim, jedno je sigurno, Grohote je, unatoč svemu, konstantno raslo po obujmu izgrađenosti i sukladno tome po broju stanovnika. Vrhunac je dostignut oko 1900. god. Zanimljivo je pogledati kretanje broja stanovnika od početka evidentiranja (zaokruženo na 1570. god.) do današnjih dana. U prvih 260 god. broj stanovnika Grohota narastao je za samo 150; u sljedećih 70 god. broj stanovnika povećao se za 860, a u posljednjih 100 god. (zaokruženo zaključno sa 2010. god.) smanjio se broj stanovnika za 920 ili nakon (zaokruženo) 430 god. broj stanovnika Grohota skoro je isti, tj. 350 prema 440!

Šolta se prvi put spominje (na domaćem planu) kao posjed splitskog plemstva 1210. god., a Šoltani, seljaci, uglavnom poljodjelci, bili su njihovi koloni (bili su dužni vlasnicima, splitskim plemićima, davati dio svega uroda). Šoltani se od XIII. do XX. st. nastoje osamostaliti od Splita. U tom periodu bilo je neposluha, otpora svake vrste, sve do otvorene pobune tako, da je Split i vojsku morao angažirati prilikom prisilnog ubiranja poljoprivrednih proizvoda (sagumacija 1847. god.). Tek nakon što su Šoltani otkupili od splitske općine posjede 1905. (i otplatili do 1919.) god., počinje novo razdoblje u privrednom

i društvenom životu Šolte, a time i Grohota. Taj napredak i prosperitet Grohota prekinut je nadolazećim burnim godinama i praktički, u nekim elementima, traje sve do najnovijeg vremena. Bila su to stradanja za I. svjetskog rata i brojno iseljavanje prvenstveno mladih.

Kao što sam na početku napomenuo, ispričat ću nešto čega se sjećam, što sam čuo, čega više nema, a dogodilo se i pomalo se zaboravlja ili se potpuno zaboravilo. To je važno radi mlađih naraštaja da znaju, da je npr. naše selo prije 115 godina imalo 3 puta više stanovnika (1362 stanovnika) nego danas (2011. god. 441 stanovnik). To nije moglo ne imati lošeg utjecaja na svekoliku aktivnost i na svim područjima života. I imalo je! Važno je da mladi znaju da se nekada u selu puno toga događalo što je danas samo povijest. Govoriti ću i o nečemu i danas postojećem, prema tome poznatom, ali samo radi cjelovitosti opisa zbivanja.

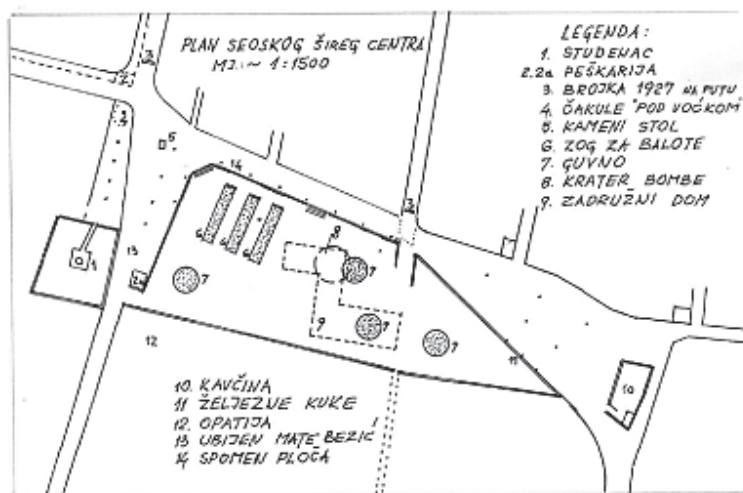
Za Grohote su 20-te i 30-te godine prošlog stoljeća bile godine vidljivog razvoja. To je vrijeme kada je Šolta konačno samostalna općina, a Grohote ima svoga prvog čovjeka – glavaru sela (ja pamtim zadnjeg: Nikolu Ursića). To je vrijeme ostavilo svoj trag koji se još i danas, 85 godina kasnije, nazire. To je vrijeme značajnih javnih radova koje su Grohoćani izvodili sistemom tzv. fašine. Naime, svaka je obitelj bila obvezna, na ime javnih radova, odraditi

Sl. br. 1 – Grohote, 1924. godine

određeni broj nadnica. Početak radova oglašavao se zvonjenjem (brecanjem) crkvenog zvona. Rezultat tih radova su seoske javne vode (čiste i priljave), popločenje seoskih ulica, uređenje seoskog javnog prostora između Studenca i Kavčine i drugi manji komunalni zahvati. Grohočani u velikom broju rade i na izgradnji nove crkve.

Naše selo Grohote smjestilo se uz sjeveroistočni rub šoltanskog donjeg polja Ispred središnjeg dijela sela, do dijela polja zvanog Opatija i od današnje lokacije javne čiste vode Studenac na zapadu do nečiste otvorene vode Kavčina na istočnoj strani, poveći je javni prostor veličine približno 200 x 50 m, ili oko 1 ha (10000 m²). Danas više, vjerojatno, nema nikoga tko bi znao kako je taj prostor izgledao ranih 20-ih godina prošlog st. Postoji, međutim, foto snimak iz 1924. god. (vidi sl. br. 1 – Grohote, 1924. god.), a ono što se na njemu vidi upućuje na zaključak da je to bio javni seoski prostor za odlaganje viška sitnijeg kamenog materijala, tzv. saspina, površina potpuno neuređena i neiskorištena. Danas je to seoska javna površina (povišeni plato) uz čiji rub prema selu prolazi asfaltirana cesta, kao dio otočke magistrale. Na slici br. 1 vide se tek kameni zidovi koji ograđuju vrtove u današnjem obliku, uređenog puta nema kao ni ogradnog zida platoa, osim što je započet na zapadnoj polovici. Jasno da taj prostor nije mogao ostati nedefiniran kao što izgleda na fotografiji. Trebalo ga

Sl. br. 2 – plan seoskog šireg centra

je urediti, oplemeniti, i privesti korisnoj svrsi. I to je urađeno, a to je ujedno i početak organiziranog uređenja bar ovog dijela sela i početak komunalnog uređenja sela u cjelini. Javne vode, seoske ulice, plato ispred sela i kao vrhunac svih radova pripomoć kod izgradnje nove crkve radovi su izvedeni u okviru organizirane komunalne djelatnosti. Cijeli teren povišenog platoa kao da je, današnjim rječnikom rečeno, urbaniziran s točno određenim površinama po namjeni (vidi sl. br. 2 – tlocrt povišenog platoa). Sve što je izvedeno bilo je planski i sa smislom, a smisao je bio da to budu sadržaji u službi i na korist stanovništvu sela. Uz povišeni plato, ali i uz teren oko njega, vežu se neki događaji i sadržaji o kojima ću također nešto napisati.

Šolta je jedan od otoka, uz našu obalu, koji nema pitke izvorske vode. Zato su naši pretci, suočeni s tom realnošću, planirali, gradili i izgradili brojne gustomirne, i u selu i izvan sela, u gori. Osim što su mnogi pojedinci gradili gustomirne za svoje vlastite potrebe i “selo” je gradilo zajedničke javne gustomirne i to za čistu i nečistu vodu. Tako mi u Grohotama imamo čiste seoske vode Studenac i Jamina i dvije otvorene nečiste vode, Kavčinu i Lokvu. Mnogi u selu nisu imali svoju gustomirnu jer uz kuću naprosto nisu imali prostora za nju, ili su je imali ali je bila premalena pa nije mogla duže trajati. Takvi seljani su bili ovisni o vodi iz javnih seoskih gustomirna. U prošlosti, kao i danas, bilo je i sušnih godina pa se voda morala štedjeti i zato su obje čiste vode bile zatvarane, a voda se dijelila. Tu podjelu nadzirao je seoski redar, a pamtim zadnjeg seoskog redara Joska Bilankov Papina.

Studenac (1) je na zapadnom kraju javnog seoskog prostora. Na istočnom kraju je Kavčina (10), otvorena prljava voda, koja se uvijek trošila dok je bilo vode (zalijevanje vrtova i polijevanje vinograda vidriolom – mješavina vode, gašenog vapna i modre galice). I obje čiste i obje prljave vode skoro će biti stogodišnjakinje, ali još uvijek, možda u nešto manjoj mjeri, služe svojoj primarnoj svrsi.

Na uglu ceste za Maslinicu i Rogač nalazila se ribarnica – peškarija (2). I ona je bila sagrađena iza 1924. god., a srušena je radi proširenja ceste prema Maslinici i Rogaču nakon čega je sagrađena nova (2a). Zajedno s peškarijom (i iz istog razloga) srušen je i zid školskog vrta i zid, u nastavku, Đardina. Tako je put proširen u cestu današnjeg profila, koja je kasnije i asfaltirana. Prostor između starog i novog položaja peškarije podijeljen je bio u dva dijela. Dio «a» uz zapadnu granicu javnog prostora i dio «b» prostor je dvaju puteva koji se spajaju u jedan prema polju. Dio «a» bio je niži od dijela «b» i to s razlogom. Naime na dio «a» slijevala se voda od kiša sve od crkve i sa seoskog puta (ulice) gdje se danas nalazi ured pošte. Dalje je s površine «a» oticala otvorenom

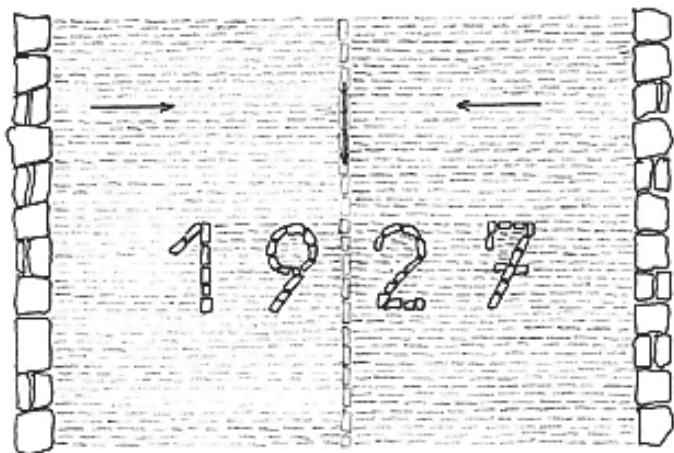
kolovajom (kanalom) uz zid naplova Studenca prema polju. Kolovaja je bila poplaćana, a završavala je kod Jamina. Dio «b» su zapravo dva puta koja se spajaju i kao jedan put ide prema polju. Na najširem dijelu ovog prostora nalazio se kameni stol (5). Što je taj stol, čemu je služio i odakle je dospio na to mjesto? Evo priče! U mnogim selima na srednjodalmatinskim otocima, gustog načina izgradnje kao što je slučaj u Grohotama, postojala su mjesta – centri sela (forme trgova). I u Grohotama je postojao takav prostor, iako taj “centar” nije imao karakteristike trga, već je izgledao kao proširena ulica. U Grohotama je to bilo Igrališće, mjesto gdje se od (danas) glavne asfaltirane ceste prema crkvi (Rogaču) odvaja seoska ulica prema istočnom dijelu sela. Uz posjed Dragana (Karla) Bezić, uz dva zida, bile su izgrađene kamene klupe kao i ispred kuće Marije Mladinov (Begine) na suprotnoj južnoj strani. Ovaj prošireni prostor ulice dugo je vremena “glumio” centar i na tom prostoru prvobitni je položaj prije spomenutog kamenog stola (5). Kameni stol na ovoj lokaciji bio je s razlogom. Evo što o tome piše u monografiji “Otok Šolta” autora prof. dr. Mira Mihovilovića (u nešto skraćenom obliku). Izvjesni opat Petar Bačić 1926. god. u svojem članku “Izbor seoskog kralja u Dalmaciji” osvrnuo se kratkim zapisom o običaju sa Šolte da se na dan sv. Stjepana (26.12.) u Grohotama okupe starješine svih sela s o. Šolte na biranje kneza (kralja). Biranje se obavljalo “na Igrališću seoskoj sredini”, “tute je bio kameniti stol” na kojega bi podigli izabranog kneza. Knez je bio primjereno obučen, zaogrnut crvenom ćohom (svitom), otkanom srmom; navukli bi mu “buzavce” – bječve; obukli ga u nove opanke, prepletene na tri pletera. Novo izabrani kralj (knez) s tog stola držao je govor, kako će duševno i pametno upravljati s narodom. Poslije toga birali bi jednog podvornika (gastalda) za svako selo...”. “Ta novo izabrana vlada (uprava) ostala bi u Grohotama od sv. Stjepana do Tri kralja, da pribere i promisli, kako će upravljati nastajnom godinom, i da riješi ako je ostala još koja parnica nerasuđena...”. “Kada bi izbor svršio, vas narod i pjevači popjevali bi novom knezu (kralju) i novoj upravi; zaigrali bi svi kolo. Otuda ime tome mjestu Igrališće”. S Igrališća stol je premješten na prošireni prostor između seoskih puteva (5) i ja ga pamtim na tom mjestu od najranijeg djetinjstva. S lokacije 5 premješten je, vjerojatno, zbog sve većih prostornih i prometno sigurnosnih razloga u novi objekt ribarnice (2a). U mojem djetinjstvu (pa i nešto kasnije) Igrališće je još funkcioniralo kao mjesto gdje su se, uglavnom nedjeljom iza završetka sv. mise u crkvi, skupljali stariji ljudi. Razgovaralo se i raspravljalo o svemu i svačemu, a kad je zazvonilo podne svi su se digli i išli doma na obid. Uz prostor na Igrališću i razgovore na njemu vezan je jedan interesantan detalj. Naime prije bombardiranja Grohota, na dan sv. Josipa – 19. 3. 1944. god. –

na sjevernoj strani bila je kuća Konsulovih (Marin-Mare, Toni i Jerko Cević-Karuzić). Na sredini u visini kata bila su vrata s balkonom (oltanom). To je bila jedna veća kamena ploča (u jednom komadu) položena preko dvije kamene konzole i bez ikakve ograde. S desne strane vrata, na spoju sa susjednom kućom, u zidu je bio ugrađen komadić (oko 10 cm) matuna (opeke) i kada je sjena kantuna kuće Karla (Dragana) Bezić došla na taj komadić matuna bilo je točno podne. Znajući za taj “javni sunčani sat” učesnici u razgovoru često su pogledavali prema tome mjestu da provjere koliko još ima vremena da zazvoni podne kad je trebalo ići kući na obid. Sjećam se još jednog detalja u vezi s ovim balkonom. Na europskom kontinentu tek što nije počeo II. svjetski rat, a mislim da se radilo o početku 1940. god. Nešto opasno, teško, osjećalo se već u zraku i na Šolti. To je vjerojatno bio razlog da se je organizirao najveći i zadnji karneval u Grohotama prije početka II. svjetskog rata. To je, vjerojatno, bio razlog da je karnevalska povorka bila velika, dobro organizirana i sadržajna. Ali, ono što mi je ostalo u sjećanju je jedan detalj. Naime, na onaj balkon, kojeg sam prije spomenuo, organizatori karnevala postavili su maškadur; za mlade, koji možda ne znaju što je to, radi se o nečemu što slični na krletku veličine približno 50 x 50 x 60 cm a sa sve četiri strane je gusta metalna (plastična) mreža radi zaštite od insekata i radi prozračivanja. Maškadur se vješao o strop i u njemu se čuvala pokvarljiva hrana cijelu godinu a naročito u toplijem dijelu godine. A zašto pod strop? Pa da ne bude na dohvata mačkama. Na to upućuje i sam naziv – *maška*, domaći naziv za mačku i *dur*, vjerojatno dolazi (skraćeno) od durati tj. trajati. Ovaj maškadur, postavljen na balkon, nije bio prazan. U njemu je bio šćućuren *Prnjak*. Ispred njega je bila noćna posuda (vrčina) iz koje je on trebao jesti, dakako, domaće makarune. Prnjak je bio onda dječak od oko 8 godina, a zvao se Ivo Cević-Karuzić. Prnjak mu je bio nadimak, a u maškadur su ga smjestili, vjerojatno, zato što je za svoje godine bio manjeg rasta i veoma mršav pa je mogao stati u maškadur. Ta scena bila je upriličena kao “crna slutnja” na rat koji samo što nije zahvatio i Šoltu i na sve posljedice rata koje su se nazirale. Nažalost, u velikoj se mjeri to i obistinilo.

Rat je prohujao Šoltom, ali ne bez posljedica. Zupuhali su neki novi vjetrovi. Izgradnjom Zadrudnog doma (9) na terenu povišenog platoa, malo po malo se premještao i “centar” za sastajanje i razgovore. Sada se više nije čakulalo na Igrališću već “pod voćkom” (4) i jasno u ili oko novog doma (9) (dućan, buffet). Jednog centra više nije bilo. Pod voćkom (4) nastavilo se sjediti i razgovarati, ali to više nisu bila okupljanja karaktera kao nekad. Počelo se sjediti i prije i poslije podne i u sve dane u tjednu (uvijek je bilo onih koji nisu ništa radili).

Do javnog seoskog prostora, sada šireg centra, iz pravca sela dolazi se s dva

seoska puta. Prvim, koji je danas asfaltirana cesta za Rogač i seoskim putem iz središnjeg i istočnog dijela sela. Ovaj drugi put još je u izvornom obliku osim što mu je završetak prekriven asfaltom. I upravo taj asfalt krije nešto što mlađi Grohočani možda ne znaju da postoji. Naime 20-ih godina prošlog stoljeća, pod upravom glavara sela, izveli su se svi radovi na popločavanju ulica u centru sela (izraz “popločavanje” nije adekvatan jer se kamen ugrađivao okomito, sjekomice, a ne položeno). Na dva završetka (3) tih ulica (puteva) izvedene su brojke (godina izvedbe završetka radova) također sjekomice ugrađenim kamenom debljine nešto veće od kamena na ostaloj površini ulice (puta) – vidi sl. br. 3.

Sl. br. 3 – godina popločenja 1927.

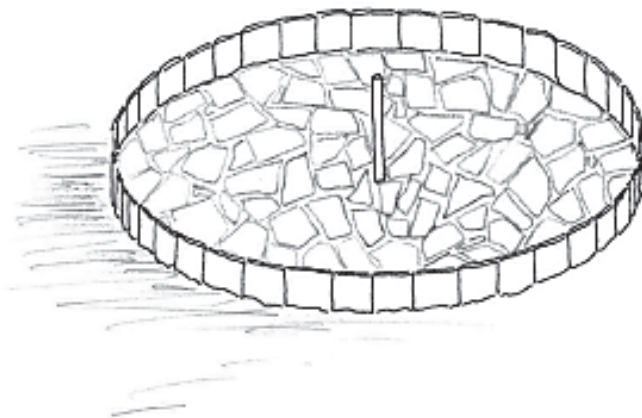
Ta brojka (godina) je 1927. Brojke su veličine (visine) oko 100 cm ili nešto više. Nisam bio u Grohotama kada se polagao asfalt pa ne znam da li se, radi asfaltiranja, moralo skidati kameno opločenje. Ako se je kamen morao skidati, znači da su i brojke nepovratno uništene, a to bi bila šteta jer se radi o jednom detalju koji je svjedok povijesti razvoja našega sela. Spomenuo sam, da su ulice u središtu sela bile popločane, ali sjekomice ugrađenim kamenom debljine između 5 i 10 cm. Dakle, ne pločama jer bi one bile opasne radi klizanja i za ljude a naročito za potkovane konje. Način ugradbe ovog pločastog kamena nije

bio proizvoljan. Na trasu (površinu) ulice ugrađivao se u redovima okomito na uzdužnu os ulice ili poprečno na smjer kretanja. Zašto? Zato da bi voda od kiše tekla, bila usmjerena, prema sredini gdje se ugrađivao kamen, isto sjekomice, a dalje u smjeru kretanja (hodanja) i tako odvodio vodu u željenom smjeru. U našem slučaju to su bile, kao krajnje točke, Kavčina i kolovaja (otvoreni kanal) uz zid Studenca i dalje prema Jaminama. Ovakvim sistemom polaganja kamena postigao se dojam uređene ulice, tim više što su u pretežnom dijelu tih ulica, s obje strane, bile izgrađene kuće. Sjećam se jednog interesantnog detalja u vezi tih naših ulica. Kao student IV. god. arhitektonskog fakulteta od profesora Nevena Šegvić, arhitekta, dobio sam za semestralni program, iz njegova predmeta, obraditi jednu manju cjelinu iz sela i ja sam odabrao obraditi Stupin dvor. Moram napomenuti da je profesor, inače rođeni Splitsanin, poznavao dobro Grohotu jer je više puta dolazio u selo. Kad sam mu predao program, očito zadovoljan viđenim, reče mi (po sjećanju), da su Grohote veći grad od Zagreba, “ima CARDU”, “ima DECUMANU” itd. (to su dvije glavne ulice rimskog grada, koje se sijeku pod pravim kutom – 90 stupnjeva). Mislio je na ulice od Zadružnog doma preko Vrtića puta i dalje do crkve i od Igrališća do Vrtića puta pa prema dvorima Peretovih ili Ozretića. Profesor je uočio i pravilnost i uređenost tog dijela sela pa se našalio usporedbom sa Zagrebom.

Prostor «b», na priloženom crtežu, bio je nažalost i poprište tragičnih događaja. Naime, Talijani su se nakon okupacije Šolte, travanj 1941. god., smjestili u Grohotama, u kući pok. Zvonimira Bezić (na istočnom kraju sela), koju smo još od vremena prve Jugoslavije – žandara, zvali kažerma (lokalni naziv za kasarnu). Talijani koji su se smjestili u njoj bili su karabinjeri (u Italiji su oni bili oružnici a u Španjolskoj carinici). Karabinjeri nisu pokazivali neku hrabrost. Nedugo nakon okupacije uveli su i zabranu kretanja stanovništvu od večernjih sati sve do jutra (*copri fuogo*). Karabinjeri su za trajanja zabrane kretanja išli selom u patrolu. Tako se dogodilo, da su jednom zatekli jednog našeg seljanina kako u vrijeme zabrane kretanja, hoda putem kod Studenca (13). Jesu li mu što vikali da stane, ili nisu nepoznato je. Ali, da su mu i vikali on ih nije mogao razumjeti, a drugo, važnije, taj čovjek je bio umno bolestan. Živio je sam, u krajnjoj bijedi i hodao okolo zapuštenog izgleda. Karabinjeri su zapucali i ubili ga. Bio je to Mate Bezić poznatiji kao tzv. Mali Mate Papak. Dogodilo se to 13. travnja 1941. god. Kako o tom događaju nikada nije postavljena nikakva spomen ploča (bar s imenom i prezimenom i godinom rođenja i smrti) taj se događaj prepustio zaboravu. Mnogo ranije bilo je također tragičnih događaja. Prvi se dogodio u travnju 1752. god. Bilo je to vrijeme kada je Split bio gospodar Šolte pa je od Šoltana tražio znatan dio prihoda – od

seljaka koji su bili koloni splitskih plemića. Jasno da su se šoltanski seljaci tome jako opirali. Split uvodi procjenu uroda s dva procjenitelja, ali ni jedan nije smio biti Šoltanin. Šoltani u tome nisu htjeli sudjelovati pa je splitski knez poslao vojsku na Šoltu, koju su šoltanski težaci protjerali i pri tome ubili jednog vojnika. Međutim, dogodio se još jedan tragičan događaj. Evo što se dogodilo. Rusi su 1806. god. zaposjeli Boku Kotorsku, a sljedeće godine došli su i do Šolte, s koje su se Francuzi povukli. Rusi nagovaraju Poljičane na pobunu protiv Francuza u kojoj sudjeluju i Šoltani. Pobuna je brzo ugušena, a maršal Marmont (Marmontova ulica u Splitu) naređuje generalu Guilletu da uhapsi i kazni krivce. On s vojskom dolazi u Grohote i strelja harambašu Donjeg sela Tomu Sinovčića i glavaru (capo villa) Grohota Marina Stipicu. U Split pred specijalni sud odvodi još 9 Šoltana. (Mladen Andreis: "Povijest Šolte" u monografiji "Otok Šolta" ur. Mira Mihovilovića). U potpornom zidu povišenog platoa, sa sjeverne strane, postoji jedna kamena ploča ugrađena u zid na kojoj je uklesan samo križ. Ova ploča, a priču je potvrdio Ante Cecić Rosotov, bila je postavljena u vezi s opisanim događajem (14).

U "novom" centru sela dominantni prostor zauzima povišeni plato (vidi sl. 2). Obziđivanje zidom na zapadnoj i sjevernoj strani, izvedba prilaza i stepenica te uređenje ovog platoa također je bio dio plana uređenja javnih prostora sela. I uređeno je to i stručno i znalački s jasno određenom namjenom pojedinih

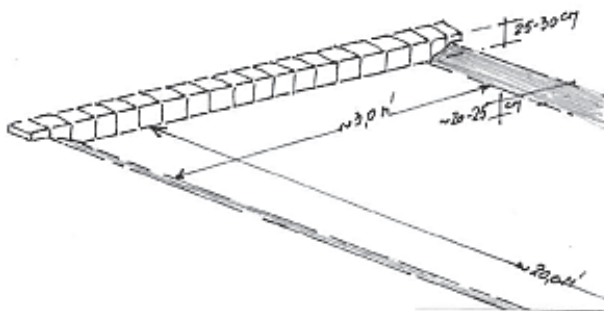

Sl. br. 4 – guvno

dijelova i datira iz vremena nakon osamostaljenja Šolte od Splita. Na platou su bila raspoređena 4 guvna (7) i najmanje 3 zoga za igranje “na balote” (6). U obodnom zidu izvedena su dva šira pristupa (rampe) kojima se moglo snopove žita (pšenice) donositi do guvna. Guvno- kružna je površina promjera 7-8 m – vidi sl. br. 4.

Površina guvna bila je popločana kamenim debljim pločama (5-8 cm) nepravilnog oblika. Na sredini je bio ugrađen stožer od češmine (crnike) ili drugog tvrdog drva. Visina stožera bila je oko 100-120 cm i debljine do 10 cm. Cijela kružna površina guvna bila je po obodu zaštićena kamenim pločama visine prosječno 30-ak cm i debljine 4-6 cm. Ove ploče su bile grubo obrađene, po rubovima, i približno kvadratnog oblika. Ponekad je zaštita izvedena niskim zidićem što je ovisilo o visinskoj razlici površine guvna i okolnog terena. Za prilaz pješaka na plato izvedene su u obodnom zidu stepenice na dva mjesta kao prilazi i guvnima ali i uređenim terenima za igranje “na balote”. Te terene smo zvali Zog (6) – vidi sl. br. 5.

Svaki zog bio je približno veličine 20 x 3 m, a u odnosu na okolni teren bio je niži za cca 20-25 cm. Rubovi su bili blago skošeni, a na užoj strani, prema putu, bio je izgrađen niski zidić oko 30 cm visine, da balote ne mogu dospjeti na put. Na dijelu platoa gdje su bila raspoređena guvna nije bilo stabala jer je prostor morao biti čist da bi se prilikom vijanja žita (pšenice) svaki dašak vjetra mogao iskoristiti. Ponekad se moralo predahnuti čekajući da nešto zapuše. Periferno je bilo nekoliko stabala, a među njima se isticala pelegrinka (kostela)

Sl. br. 5 – zog za igranje na balote

svojom ogromnom krošnjom.

Preostali prostor, od Studenca do Kavčine, primjereno je ozelenjen i uglavnom sva stabla zasađena su davnih kasnih 20-ih godina prošlog stoljeća. Ima još jedan veoma sitni detalj, ali koji dosta govori o razmišljanju “seoskih otaca”. Naime, nije bio rijedak slučaj da su Goripojani dolazili u Grohote po liječnika, na općinu, na dernek i sl., a dolazili su jašući, najčešće na mazgi. Da bi mazgu imali gdje ostaviti, dok obave što su trebali, u ogradnom zidu platoa kod Kavčine bilo je ugrađeno nekoliko kuka za vezivanje životinja. Čak su običavali donijeti sa sobom i naramak raščice, koju bi dali mazgi da bude mirna i da ne pregladni. Spomenuo sam dernek. A, što je to? Dernek je značilo doći kumu ili dobrom prijatelju u goste na mjesnu feštu. Ti dani su u Grohotama bili blagdan sv. Stjepana i Gospe od Karmela, u Gornjem selu sv. Ivana, u Srednjem selu Kandalora (Sviječnica) i u Donjem selu sv. Martina. Sjećam se priče, da su Goripojani došavši pred prag kuće domaćina govorili (po sjećanju): “Došli smo van na dernek za dešpet ja i teta i mazga i koza”. Ti se posjeti ili dolasci na dernek nisu, nužno najavljivali, iako su, najčešće, bili očekivani. To se može razumjeti u svijetlu činjenice da “Postoji jedna kopča među stanovništvom otoka i van njega. Ta kopča jest duhovno srodstvo ili kumstvo. Ona je doduše slabija nego ženidbena veza, ali je jača od običnog prijateljstva” piše Miro Mihovilović u svojoj monografiji “Otok Šolta”.

U razmatranom razdoblju naše je selo relativno veliko i po broju stanovnika, ali i po građevinskom opsegu. Potrebe seljana su također bile velike tim više što se živjelo na otoku i što je Šolta bila relativno slabo povezana sa Splitom, a zbog lošeg vremena često i odsječena od kopna i po više dana u nizu. Je li je to bio razlog da se je više Grohoćana okrenulo raznim zanatima i uslužnim djelatnostima ne znam, ali je činjenica da ih je više učinilo upravo to pa su stanovnici Grohota, u svojem selu mogli zadovoljiti sve potrebe kupovanjem i prehrambenih proizvoda i predmeta za potrebe kućanstva odnosno poljodjelstva. U Grohotama smo imali trgovine (butige) za sve dnevne potrebe ali i za artikle koji nisu bili za svakodnevnu upotrebu. Još je nešto važno napomenuti. Nije se uvijek odmah plaćalo kupljeno. Vlasnik butige bi kupljeno pribilježio u jednu bilježnicu, notiš, a plaćalo se nakon što bi se dobili novci od prodaje vina, mendula, smokava, rogača i sl., ali bez plaćanja kamata kao što je to danas.

Dučana je u Grohotama bilo više, ali u smislu ponude nisu svi nudili isto. Evo njihovih vlasnika i što su nudili:

- Josip Bezić (Bakica) vodio je dućan u kojem se moglo kupiti svašta – u smislu one izreke “od igle do lokomotive”. Jasno, radilo se prvenstveno

- o prehrani, o predmetima za potrebe kućanstva, o predmetima i proizvodima za potrebe poljodjelstva i drugih raznih artikala,
- Josip Elezović (Mešetar) vodio je dućan istog ili sličnog karaktera i ponude
- Miloš Vlaka, nudio je pretežno emaljirano posuđe i brojne druge artikle za potrebe u kućanstvu i za poljodjelstvo
- Sofija Elezović vodila je sličan dućan kao J. Bezić i J. Elezović, ali nešto manjeg kapaciteta prvenstveno nudeći prehrambene proizvode
- Frane Mladinov (Franić) vodio je dućan u kojem je nudio metražnu robu primjereno potrebama seoskog stanovništva, ali i štofove i potrebni pripadajući sitni pomoćni materijal

Osim nabrojanih trgovaca još su tri Grohoćanke prodavale slastice i bižuteriju. To su bile: Marija Mladinov (Begina), Antica Kuzmanić (Zuvanova) i Marija Burica (Bundiherova).

U kategoriju trgovina ubrojiti ćemo i mesarnice, a u Grohotama smo imali čak dvije. Vlasnici su bili:

- Marin Kuzmanić (Marineto)
- Marin, nastavio sin Vinko Mladinov

Ribarnica, po domaću *peškarija*, nadopunjavala je ponudu u prehrani. U njoj su i na staroj i na novoj lokaciji, ribu prodavali domaći, iz sela, ribari, ali vrlo često i ribari iz Maslinice a u kraćem periodu godine čak i ribari iz Okruka na Čiovu. Zvali smo ih kratko, Okručani. Domaći ribari bili su:

Ivan Ceciće (Bilin), ribar nešto većeg kapaciteta. Više godina imao je svoju družinu. Imao je više brodova (gajeta, leuta i dr.) i priličnu količinu mreža raznih vrsta. Kada se prestao aktivno baviti ribolovom mrežama lovio je jastoge za čiju je pohranu napravio veliki drveni kavez (depozit) kojeg je držao u uvali Komin u Rogaču

- Nikola Burica (Foretić) i njegova dva sina bavila su se isključivo ribolovom
- Joze Ceciće (Roso)
- Povremeno ili usput s poljoprivrednim radovima, ribanjem su se još bavili i višak prodavali:
- Milan Elezović
- Josip, Ante i Vice (Vicini) Bezić
- Anton, Šimun i Đenko, kasnije Ante i Ivo Buktenica

- Uz mnogo mendula, smokava, rogača i vinove loze na Šolti je bilo i mnogo maslina. Te je masline trebalo negdje prerađivati da bi se dobilo ulje, a to su Grohoćani sve mogli obaviti u svojem selu gdje su radile dvije uljare, ne baš tako malog kapaciteta. Vlasnici su bili:
- Marin Ursić
- Karlo Bezić (Karlica)

Kada se iznijeti podatci sagledaju u cjelini, prepoznatljivo je da se radilo o ponudi koja bi mogla zadovoljiti potrebe i brojnijeg naselja od Grohota, kako one svakodnevne tako i one povremene ili sezonske. Grohoćani su trebali i usluge raznih zanatlija (obrtnika) jer prosječan seljak, zemljoradnik, nije ni znao ni mogao, nije ni uvjeta imao sam napraviti ili popraviti mnogo toga što je svakodnevno trebao. Rješenje se nalazilo u selu, mogao se obratiti nekom od zanatlija. Tako je u Grohotama radilo više stolara (maranguna) od kojih su neki, po potrebi, bili i tesari, nerijetko zidari ili pak pituri. To su bili:

- Marin Ursić (bio je autor više raznih patenata)
- Ante i Vice Bezić (Stupini)
- Jakov Mladinov i Zvonko Mladinov, kasnije i sin Jakova Vlatko
- Toni Cecić-Karuzić (Tandara)
- Ivan Burica (Bilo)

U selu su radili i tri kovača, a udarci mlata po nakovnju iz njihovih kovačija daleko su se čuli. Ali, ni oni nisu bili samo kovači. Bili su i limari i izrađivali (kovali) su potkove i potkivali konje što je za seljane bilo veoma značajno. To su bili:

- Josip (Bepo) Bezić Grgin
- Vlade Vlask
- Pjero Jakovčević

U mojem djetinjstvu mnoga su djeca (pogotovo muška) dobar dio godine hodala bosa. Tada je veoma poznata cipela bila ona od "Bate" (Bata – Borovo). Bile su to čvrste cipele, koje jedna generacija nije mogla poderati pa ih je nasljeđivao mlađi brat ili sestra. To su, naime, bile cipele za dečke i curice, nije bilo razlike, i za "petke i svetke". Stariji su imali cipele koje su nosili samo nedjeljom i blagdanom, a svakodnevno se nosila obuća koju je zbog dotrajalosti trebalo često popravljati. Na zadovoljstvo Grohoćana imali su je kome odnijeti. U Grohotama je radilo više postolara:

- Jakov Cecić- Karuzić (meštar Jakov)

- Vlade Remetin (Komenacijov)
- Ivan Remetin (Kurijaš)
- Dominko Cecić
- Ivan Sule (zvan, ali da on ne čuje, Gobin)
- Vicko Ruić (Žuti)
- Ante Bezić (Stupin)

Sve nabrojene zanatlije (majstore) oslovljavalo se u direktnom obraćanju i općenito u razgovoru isključivo s “meštre Jakove”, “meštre Ante” itd., ali se i učitelje i učiteljice zvalo meštar i meštrovica.

Za ljepši izgled muškaraca brinulo se u selu i više brijača:

- Anton i sin Petar Mladinov (Oparini)
- Petar Bilankov
- Josip Elezović (Mešetar) povremeno

Djevojke su se morale same snalaziti. One su “foke” i “loknje” same pravile, često jedna drugoj.

Što se jemstva (berba grožđa) više približavala i potreba za popravak bačava bio je sve veći, ali i inače za napraviti dižu ili maštil preko godine. I to su Grohoćani mogli obaviti u selu kod više bačvara:

- Nikola, Toni i Luidi Gomojić
- Frane Bezić Stupin (Care).

Iako su mnogi Grohoćani, gradeći kuće i kućice (staje), sami i klesali i gradili, ipak moram spomenuti da je u selu živio i klesao, isključivo za druge, jedan vrstan kamenoklesar, koji je isklesao mnoge volte, kantune, erte, face štokane i na bunju. Bio je to:

- Anton Sule zvan Gemo

Spisak zanata i uslužnih djelatnosti je zapravo impresivan za jedno selo, ali nije i konačan. Treba još pribrojiti krojački obrt. U Grohotama su radile krojačice:

- Palmira Cecić (supruga postolara Dominka)
- Ivanica Bilankov, Švora (žena Stipe Bilankova)
- Ivanica Kuzmanić Marinetova
- nešto kasnije Ivica Burica (Tonkotova)
- Mirko Elezović, vrsni muški krojač (kraće vrijeme)

Svim ovim nabrojenim zanatima treba pribrojiti još jednu djelatnost koja nije bila isključivo vezana za potrebe Grohočana. Radi se o djelatnosti nešto šireg karaktera jer prelazi okvire i potrebe i Grohota pa i Šolte. To je djelatnost brodarstva. U slučaju Grohota radi se o flotili manjih brodova, 15-50 tona nosivosti, najčešće obiteljskog karaktera. To znači da su članovi jedne obitelji bili i kapetani i mornari. Vlasnici su brodovima prevozili na daleko poznato, po kvaliteti, šoltansko živo vapno po cijeloj srednjoj Dalmaciji i sve do Zadra, vino i druge materijale, a u nedostatku šoltanskih materijala radili su i izvan Šolte. Neki su se bavili i putničkim prijevozom. Bio je jedan period, 50-te godine prošlog stoljeća, kada su se na Šolti palile japjenice jedna za drugom jer je vapno bilo jako traženo (poslijeratna izgradnja je bila u zamahu). Sjećam se tih godina Zadra, koji je u ratu doživio strahovita razaranja bombardiranjem, i zadarske luke, kada skoro nije bilo dana da se u njoj nisu nalazila i po dva broda s vapnom. Brod "Dupin" je bio najčešći "gost" zadarske luke pa to nije promaklo jednom zadarskom fotografu, a ja sam kasnije, 70-ih godina, uočio u zgradi zadarske općine poveću fotografiju i na njoj prepoznao karakterističnu provu našeg "Dupina". U živom sjećanju ostao mi je i paron Šimun Gvozdenović (Paragvajac su ga zvali) i njegov brod "Milka" (jedrenjak bez motora) koji je svake godine, nakon završetka žetve, organizirano vozio naše seljane u Trogir kamo se nosilo mliti žito (pšenicu). Spomenuo sam da su brodari prevozili i vino. To me podsjetilo na našu autohtonu vrstu grožđa "dobričić" i na vino koje se je dobijalo od njega. Da podsjetim, to je vino visoke jakosti, guste tamne boje s puno tanina zbog čega nije bilo naročito pitko, ali za trgovce i proizvođače vina nešto sasvim drugo. Ono što sam htio reći dogodilo se 80-ih godina prošlog stoljeća kada je izdana knjiga (kao monografija o vinu) "Vina Hrvatske". Potražio sam u njoj grožđe "dobričić" i našao sam ga. Nije napisano mnogo, a autor je završio priču o vinu od dobričića ovom rečenicom, citiram: "Treba ga pomiješati s vodom, da ne pocrne zubi i svijest".

Spomenuti ću vlasnike brodova i brodove same kojih se, u većini slučajeva, još dobro sjećam, a to znači onih koji su navigali u razmatranom vremenskom razdoblju, tj. prije II. svjetskog rata i nekoliko godina poslije rata. Evo naših brodara, kojih se još dobro sjećam:

- Petar i Joze Brodarić (Mošotovi) s Vickom Ruić (Šoferom) brod "Dupin"
- Romano Brodarić, brod "Romano"
- Anton i Špire Čerinj, brod "Mali Ante"
- Marin Cecić-Karuzić (Mare) brod "Nada"
- Andrija Cecić (Zidre) brod "ZIDRE"

- Šimun Gvozdrenović (Paron Šimun, Paragvajac) brod “Milka” bez motora
- Srečko (Forte) i Jerko Cecić-Vidoš (Popićevi) brod “Božidar”, “Vardar”
- Braća Prvinić (Pećarovi) brod «Lastavica»,
- Po pričanju još su brodove imali:
- Bepo Burica (Koprcanov), a brod se zvao “Neptun”
- Miljenko Bezić (Banin), brod se zvao “Božidar II”
- Josip (Osib) Cecić (Firotov), ime broda ?
- Marin Ruić (Fafić), ime broda ?

Moram napomenuti da je ranije bilo još brodova, kojih se ja ne sjećam, a bolji poznavaoči spominju paron Ivu Brodarića i brod “Sv. Nikola”, Ivana Mladinova (Žižak) suvlasnika “Hrvat II”, Šimuna Ruić i Luku Buktenica suvlasnike broda “Istok”. Manji brod je imao Vicko Sule – Brnin i obitelj Ruić (imali su brod “Malenica” – poznata je ona izreka “krcaj Malenice”) Moja sjećanja dopunili su Ante Buktenica, Dinko Sule i Veljko Brodarić.

Kada se iznijeti podatci sagledaju (a namjerno sam ih nabrojio imenom i prezimenom) u cjelini, vidljivo je da se radilo o 10-ak različitih djelatnosti s oko 40 “zaposlenih”, a selo je brojilo, približno, 1000 – 1200 stanovnika. To znači na 25 – 30 stanovnika jedan zanatlija. Ako se tome dodaju i brodari, kao oni koji su samo dijelom bili u službi potreba Grohočana, možemo vrlo lako doći do broja 80-ak, onda dobijamo podatak da je od broja stanovnika (1000 – 1200) na svakih 12 – 15 dolazio jedan obrtnik. Mislim da je to za jedno selo, izolirano na otoku, i za ono vrijeme bilo itekako mnogo i da se naše selo, po tome, moglo i može na ljestvici razvijenosti svrstati jako visoko.

Uz sve dosada navedeno, a bez čega se život na selu pa još i na otoku nije mogao ni zamisliti, postojalo je još nešto, neopipljivo, a ipak prisutno. Bila je to kultura, društveni život i običaji. Podugačak je spisak druga i društava koja su, na ovaj ili onaj način, imala utjecaja na život stanovnika Grohota. Ponajprije treba spomenuti Bratovštinu sv. Stjepana u Grohotama, koja se spominje već u Matrikuli iz 1562. godine. Bratovština je imala i religiozni ali i socijalni karakter, a u Matrikuli se navode i propisi moralnog i društvenog ponašanja!

- 1875. godine osniva se udruga “Pčelarsko društvo”
- početkom XX. st. osniva se potpomagajuće društvo “Mladenački napredak”
- nakon I. svjetskog rata, 1918. god., osniva se “Seljačka sloga”. Čitale

su se knjige, bavilo se glumom, učilo se esperanto i organizirali su se razni tečajevi

- 1919. god. osniva se “Tamburaško društvo”
- 1921. god. osnovan je u Grohotama šoltanski “Glazbeni zbor Olinta”, a prvi javni nastup zbio se već 1922. god.
- “Hrvatski Sokol” osniva se u Hrvatskoj 1874. god., ponovno 1921. god. i vjerojatno odmah potom i u Grohotama
- 1925. god. osnovano je katoličko društvo “Orao”, a oni osnivaju orlovsku glazbu “Fanfara” – podaci iz monografije “Glazbeni zbor Olinta”
- od 1935. do 1945. god. djeluje u Grohotama udruga hrvatske katoličke mladeži “Križari”.

Što reći na ovaj popis? Bez ikakvog sustezanja rekao bih da je navedena brojka impresivna za jednu ne odveć veliku zajednicu, koja je uz to još i izolirana na jednom otoku! A danas?

Uz ove organizirane – formalne grupe (udruge i društva), a kojih u mojem djetinjstvu u većini slučajeva više nije bilo, vremenom su nastale (spontano) i neformalne grupe sličnih afiniteta. Zaživjeli su i neki običaji, kao npr. šetanje (korzo) nedjeljom, priređivanje plesova i pjevanje grupa mladića oko sela.

U našem selu bila su dva šetališta, a šetalo se uglavnom u toplijem dijelu godine. Prvo šetalište bilo je “put Brda”. Svake nedjelje, nakon završetka “večernje” u crkvi, išlo se u šetnju. Šetalo se već od crkve pa skoro do zadnje kuće prema Rogaču, odnosno do “kućarca”. Kućarac je bio skoro polukružni ograđeni prostor u kojemu su ispod ogradnog zida bila kamena sjedišta. Po sredini, ispred tih sjedišta, bio je grm ovećeg divljeg šipka koji je dobrim dijelom štitio taj prostor pa i od neželjenih pogleda. Bio je to kutak i za one nešto osobnije razgovore. Put Brda se šetalo, razgovaralo, sjedilo na zidovima uz put, usput se gledalo, a bilo je i “Amorovih strelica”. Tu su se i “veze” rađale, a poneka i definitivno učvrstila. Svojom ponudom slastica i bižuterije Antica Kuzmanić (Zuvanova) i Marija Mladinov (Begina) te šetnje činile su još ugodnijima. Interesantno je spomenuti da se “put Brda” pojavljivao i jedan prodavač sladoleda (dolazio je iz Splita s kolicima izrađenima isključivo za sladoled). Kada je počinjalo grožđe zrijati, “korzo” se preselio “put Lokve”, a šetalo se između Jamina i otvorene vode, Lokve, i dalje prema polju, vinogradima jer je u skoro svakom vinogradu bio po koji trs ranik (ranije je zrijao). Na ovom šetalištu se često znala pojaviti i harmonika pa se i plesalo na travi. U ostatku godine pa sve do korizme sljedeće godine organizirali su se plesovi. Pamtim tri

lokacije gdje su se održavale plesne večeri. Ne sjećam se gdje se počelo, ali to je manje važno. Plesalo se u “Sokolani”. Tako se je zvao prostor u prizemlju kuće Bezića, Vicinih. Taj naziv se, za taj prostor, upotrebljavao još neko vrijeme, a inače je naziv ostao, pretpostavljam, od vremena od kada je taj prostor koristilo društvo “Sokol” 20-ih godina. Drugi prostor gdje se plesalo bio je u kući Ante i Vice Bezić (Stupini). U dijelu kuće oni su stanovali, a u drugom, iako još neuređenom, dijelu kuće se plesalo. Treći prostor, plesnjak, nalazio se na prvom katu u kući Ivana Bezić (Patalolina) – vis-a-vis Bratske kuće. Na tim plesovima svirali su članovi “Olinte” ili samo pojedini harmonikaši. U monografiji “Otok Šolta” dr. Mira Mihovilovića piše prof. dr. Jerko Bezić (“Folklorna glazba otoka Šolte”) da se u Grohotama istaklo 9 harmonikaša, a izdvojio je Tonka Buricu i Vicu Bezić. Njihov repertoar obuhvaćao je glazbenu pratnju plesova prve polovice XX. st. To su plesovi kvadrilja, mažurka, na katridu, pod cvit, polka, pržunera, spašo, šaltin i šotić. Tek kasnije su se pojavili (20-ih godina valcer i vanstep), a zatim i tango 30-ih godina prošlog stoljeća. Vice Bezić svirao je na svojoj harmonici na botune (plonerici), a tzv. klavirke su novijeg datuma.

Da mi Dalmatinci volimo (i znamo) pjevati nije nepoznato, ali da se i u Grohotama, šetajući se oko sela, nekada pjevalo, to današnji naraštaji možda i ne znaju. A pjevalo se! Naime, u vrijeme o kojem govorim, kada je naše selo brojilo više od 1000 stanovnika, mladosti je bilo puno više u odnosu na broj stanovnika nego što je to danas slučaj. U selu je bilo više momačkih grupa (klapa). Tim mladićima nije bilo teško ni u radne dane, poslije večere, sastati se i prošetati oko sela pjevajući, a subota i nedjelja navečer bilo je pravo vrijeme za njih. Često se događalo da se istovremeno čulo pjevanje s dva kraja sela. Ti “pjevujući” obilasci sela bili su prilika da se zaustave pod kojim “interesantnim” prozorom, a znalo se “zalutati” i u koje dvorište. Kako su to bili sve dobri pjevači, bilo ih je gušt slušati. Kad o ovome razmišljam imam dojam da su ove neformalne seoske grupe mladića zapravo preteča današnjih organiziranih klapa i klapskog pjevanja. Kada je o klapskom pjevanju riječ pada mi na pamet Petar Hektorović (oko 1556. god.) koji je sa svojim prijateljima išao brodom iz Starigrada (o. Hvar) u Nečujam, u posjet uvali u kojoj je boravio Marko Marulić i usput pjevali “...jedan više držeć, drugi niže pojuć...”.

Djevojke nisu bile tako “organizirane” kao mladići, ali i one su se znale, po nekoliko njih, naći zajedno vodeći ovce u pašu. Na povratku kući čobanice (tako smo ih zvali) su pjevale i to koliko se sjećam ne jednoglasno. Kada bi došle u selo izdvojile bi svaka svoje ovce iz jata, kako je koja dolazila do svoje kuće, a pjesma bi utihnula. U vrijeme prije sazrijevanja grožđa uvijek su donosile kući jagode (kupine) koje su bile nadjevane (nanizane) na osuć.

Puno je vremena prošlo od onih dana o kojima sam se odvažio pisati nastojeći ih približiti današnjem čitatelju, vama. Tekst je prvenstveno namijenjen mladima, koji o tome vremenu znaju malo ili možda čak ništa. Želja mi je bila, da kroz pisanje o komunalnoj djelatnosti, a to znači o prostornom uređenju sela, uslužnoj i zanatskoj djelatnosti, kulturnoj i društvenoj djelatnosti i običajima pokažem, da to nije bilo “nešto u zraku” već da se u smislu i duhu tih djelatnosti živjelo i radilo i da po tim pokazateljima nikako ne možemo reći da je naše selo bilo zaostalo, tamo negdje na nekom otoku daleko od kopna. Dapače! A ima li razloga zašto Grohote (Šolta) nije još više razvijeno? Ima! To je najprije činjenica da su se Šoltani predugo borili za svoju samostalnost i to od XIII. do XX. stoljeća, boreći se za svoju zemlju i proizvode dobivene s nje protiv splitskih plemića i općine i njihovih sve većih zahtjeva. Vrijeme za razvoj je relativno kratko trajalo jer je već iza 1900. god. počelo iseljavanje Šoltana u Ameriku. Tako je od 1900. god. do početka I. svjetskog rata 1914. god. iselilo 516 Šoltana, a nakon rata, između 1920. i 1924. god. 96. Ukupno je iselilo 612 Šoltana u Ameriku. Grohoćana je u Ameriku odselilo 278 između 1900. i 1924. god., a samo od 1900. do 1910. god. njih 147 (monografija “Otok Šolta” iz 2012. god.). Taj prvi masovni egzod (odlazak, iseljenje) Šoltana (Grohoćana) u Ameriku pa I. svjetski rat i nakon rata Svjetska ekonomska kriza 1929. god. (i ponovni odlazak velikog broja naših mladih ljudi) je za Šoltu značila, uz sve ostalo, u kratkom vremenu ostati bez velikog broja mladih zdravih muškaraca – radne snage. Slijedi relativno kratko razdoblje oporavka i u tom periodu Šolta, a time i Grohote, postižu većinu opisanih aktivnosti. Nažalost, ni to nije dugo trajalo jer je počeo II. svjetski rat koji je Šoltu (Grohote), u mnogočemu vratio natrag, a Grohote ga je na Šolti najteže proživjelo.

Kao o dijelu svojeg djetinjstva moram još nešto reći i o jednom ružnom sjećanju, o bombardiranju Grohota. Za vrijeme II. svjetskog rata anglo-američki avioni bombardirali su Grohote. Jedan njemački ratni dokument bilježi da je napad na Grohote izveden “...bombama najtežeg kalibra” i još dodaje “... Grohote potpuno razoreno...” (Slobodna Dalmacija od 26. travnja 1987. god.). Jedna je bomba pala na teren povišenog platoa, na mjesto srednjeg dijela kasnije izgrađenog Zadržnog doma (9). Bomba je bila velike razorne moći o čemu je svjedočila veličina jame koju je napravila eksplozija. Krater jame bio je promjera oko 10 m i dubine oko 4 m. Kad sam se već dotakao bombardiranja Grohota, a osobno sam ga kao dječak od 10 god. doživio, osjećam potrebu o tom događaju progovoriti nešto detaljnije. Zašto? Razlog leži u činjenici da grohoćanski mlađi naraštaj ima apsolutno pravo na cjelovitiju informaciju o tom događaju. Dakle imaju pravo na više informacija nego što mogu pročitati

u dvije objavljene monografije “Otok Šolta” iz 1990. i 2012. god. Moje osobno mišljenje je da su monografije bile pravo mjesto za detaljniji opis tih događaja. Zašto to nije učinjeno znaju samo urednici i autori tekstova o ratnim zbivanjima na Šolti. Nije mi namjera osvrtni se na cjelovite ratne izvještaje iz monografija, iako bi i to trebalo, već samo na izvješće o bombardiranju. U najkraćim crtama činjenice su sljedeće. Na dan sv. Josipa – 19. ožujka 1944. god. saveznički avioni bombardirali su Grohote. Srušeno je 15 kuća potpuno, 3 kuće su srušene djelomično, srušen je 1 dućan, 3 kuhinje, 1 gustirna, nekoliko manjih pomoćnih objekata, 2 bombe nisu eksplodirale, a jedna bomba pala je na mjesto današnjeg ćoška srednjeg dijela Zadrugnog doma. Poginulo je 5 Grohoćana, a dvoje je bilo ranjeno. Ovo su “gole” činjenice. A što naš mlađi naraštaj može o tome pročitati u monografijama? U monografiji prof. dr. Mira Mihovilovića dva su priloga u kojima se spominju događaji od 19. 3. 1944. god. U prvom prilogu, a potpisuje ga gđa Marica Rismondo–Berket, piše na str. 36., citiram: “...Tu četu (misli na Nijemce - P.B.) razbili su 19. III. uz suradnju pripadnika NOP-a (Narodno Oslobođilačkog Pokreta) britanski komandosi, zarobivši 100 vojnika i dva oficira”. I TO JE SVE!!! Ni riječi više i ni spomena o bombardiranju!? Na str 41. drugi prilog potpisuju Božidar Cević, Rozario Meštrovic i Mate Radman. Podnaslov priloga “Prva deportacija Šoltana, POČETAK OŽUJKA 1944.” (podcrtao P.B.). Citiram: “Poslije oružane akcije naših i savezničkih snaga na Šolti dio Nijemaca bio je u borbama ubijen, a veći dio zarobljen i odveden u ratno zarobljeništvo na Vis”. Ponovo ni riječi o bombardiranju!? I ne samo to, već su ta dva “super” izvještaja u dobroj mjeri i neistinita, ali o tome na drugom mjestu i drugom prilikom. U monografiji iz 2012. god urednika dr. sc. Zorana Radman u prilogu “Šolta u Narodnooslobodilačkom ratu” na str. 64 piše, citiram: “...savezničko bombardiranje koje je u sklopu nove akcije izvedeno na dan sv. Josipa 19 travnja (pogrešno, ožujka-P.B.) 1944. Grohotama nanijelo znatne gubitke. Srušeno je osam kuća i hotel Paron Luke Bežića, te što je najteže poginulo je 5 osoba a dvoje, troje je bilo ranjeno”. Ponoviti ću. I TO JE SVE!? Dakle o bombardiranju sela, tom prevažnom događaju za mnoge seljane, ali i za selo u cjelosti napisano je tako malo, tek 43 riječi u dvije rečenice, a taj je događaj za sva vremena nekima potpuno izmijenio život, ali i ne samo to. Moj je zaključak da su njihova cjelovita izvješća pisana pristrano navijački, bez imalo objektivnosti i da vrve neistinama. Ali, to je tema za neku drugu raspravu.

Ako sam ovim napisom uspio mlađima, jer je prvenstveno njima namijenjen, bar malo rasvijetliti za njih neku daleku prošlost naših Grohota pišući o komunalnim djelatnostima, o zanatskoj i obrtničkoj djelatnosti, o

kulturi i običajima, onda sam postigao ono što sam naumio – pokazati da se mi Grohoćani imamo i čime pohvaliti i da naše selo, premda izolirano na otoku, može stati uz bok i mnogo i razvijenijim i razvikanijim mjestima bilo na kopnu bilo na otocima.

Završiti ću s jednom idiličnom sličicom iz svojeg djetinjstva.

Zima je. Pala je noć. Gori petrolejka. Vani bura fijuče oko fumara. Večera je Na stolu terina kupusa i vrč, na kojem piše “Pij majko”, pun bevande. Poslije večere premještamo se oko komina. Otac naloži svježe, zelene, maslinovine na vatru. Plamen velik, dobro žari po licu. Lišće masline puše, stenje, sok cvrči. Uzimam popečak i ispod žerave izvučem nešto luga. Raširim ga i u njemu popečkom izvučem 3 crte, svakome svoju. Popečak metnem na prvu crtu i kažem: “Tovar gre”, a suigrači odgovaraju: “Neka gre”. Premjestim popečak na drugu crtu i ponovo kažem: “Tovar gre”, a suigrači odgovore: “Veži ga tote”. Ja upitam: “S koliko drugov?”, a oni odgovore: “S tri” i ja dobijem tri frnjoka na čelo jer je crta bila moja. Lica crvena od preblizog ognja, a glava pomalo pada u san.

Filip Galović

O NEKOLIKO ROMANIZAMA U DOLIVAŠKOME GOVORU NA OTOKU ŠOLTI

Pod pojmom *romanizam* podrazumijeva se svaki jezični element koji je ušao u proučavani jezik (dijalekt) iz nekoga romanskoga dijalekta ili jezika (usp. Gačić 1979: 4), odnosno romanizam je “element latinskog (novolatinskog) ili kojeg drugog romanskog jezika u nekom neromanskom jeziku” (Klaić 1985: 1174).

U čakavskim govorima otoka Šolte nahodimo niz termina romanskoga postanja, kako se i očekuje. Dobar se dio, posebice u govoru starijega naraštaja, još frekventno upotrebljava.

Zbog ograničenoga prostora članka, ovdje će se istaći omanji broj romanskih termina ovjerenih u govoru Donjega Sela. Navedeni su termini dobiveni u dvama kraćim slobodnim razgovorima s izvornim konzultantima Antom Sinovčićem (1930.) i Vjekoslavom Radetić (1934.) u sklopu novijega terenskoga dijalektološkoga istraživanja dolivaškoga govora.¹

Leksem **advokat** u značenju “odvjetnik” potječe iz mletačkoga *avocato*, a javlja se u mnogim južnočakavskim govorima: u većini bračkih govora u varijanti *advokat*, a u nekim hvarskim i korčulanskim govorima te u starome splitskome u varijanti *avokat*.

Prema mletačkomu se obliku *bacala* u Donjem Selu govori **bakalar**, što se odnosi na “vrstu osušene ribe iz sjevernih mora”, odnosno “vrstu jela od osušene ribe iz sjevernih mora s krumpirom i dodatcima”. Imenica se u istoj inačici javlja u splitskome idiomu. U nekim je govorima otoka Čiova potvrđena u varijantama *bakalar* i *bakalar*, u mnogim bračkim i hvarskim govorima u varijanti *bakalar*, a u Blatu na Korčuli *bakalar*.

Za značenje “prečka na koju se vješa zavjesa, zastornica” u dolivaškome se idiomu rabi riječ **bonegracija**, što potječe od mletačkoga lika *bonagrazia*. U istome je obliku evidentirana u splitskome govoru, dok je u govoru Veloga Drvenika, u nekim čiovskim, bračkim, hvarskim i korčulanskim govorima notirana varijanta *bonagracia*. U svezi s ovom riječi, ističem da se u Donjem

¹ Iz tehničkih razloga riječi nisu akcentirane. Valja istaknuti i to da su u govoru Donjega Sela /š/ i /č/ izjednačeni u srednjem glasu, no ovdje se pišu oba grafema.

Selu govori **koltrina** (mlet. *coltrina*) u značenju “zavjesa”, što se čuje i u mnogim drugim čakavskim govorima ovih prostora.

Donjaci govore **boršin**, čije je podrijetlo izvedeno iz talijanskoga oblika *borsina*, a ta riječ nosi značenje “ženska ručna torbica”. Ista se rabi u drveničkome, splitskome, u nekim govorima Čiova, Brača i Hvara, dok se u nekim korčulanskim idiomima čuje varijanta *bursin*.

U mnogim je čakavskim govorima, pa tako i u govoru Donjega Sela, uobičajena riječ **bronzin** “lonac za kuhanje”, a potječe od mletačkoga oblika *bronzin*.

Podrijetlo je termina **bušak** “grmlje, makija, šuma s grmljem” izvedeno iz mletačke riječi *bosco*. Taj se leksem rabi i u mnogim drugim čakavskim idiomima.

U govoru je Donjega Sela registrirana riječ **buštin** “vrsta ženskoga prsluka”, koja potječe od mletačkoga *bustin*. Leksem je proširen na južnočakavskome prostoru: u nekim se čiovskim govorima javlja u varijanti *buština*, u govoru bračke čakavske Milne *bušt*, u govoru Ložišća na Braču *bušt*, u govoru Postira na Braču *buština*, u govoru Blata na Korčuli *bušt*.

Pojavnica **butiga** “trgovina, prodavaonica” posvjedočena je u mnogim čakavskim govorima, a etimologija joj je povezana s mletačkim likom *botega*.

Značenje “inat, prkos” pokriveno je dosta proširenom imenicom **dešpet**, koja je izvedena iz mletačkoga *despeto*.

Prema mletačkomu *destrigar* u govoru se Donjega Sela javlja glagol **deštrigat** u značenju “uništiti, upropastiti”. Isti može imati i neka druga značenja: tako se u govoru Okruka na Čiovu rabi u značenju “riješiti se obveze, ne imati više brige; srediti”, u govoru grada Hvara “razdati, potrošiti uludo”, a u Blatu na Korčuli se govori *dostrigat* i dolazi u značenju “završiti posao” te u prenesenome značenju “dotući, uništiti”.

U Donjem je Selu zabilježen termin **fakin** “ulični nosač”, a potječe od mletačkoga *fachin*. Taj se čuje i u govoru Veloga Drvenika, Splita, u bračkim, hvarskim i korčulanskim govorima.

Zanimljivo je istaći da se u Donjem Selu za “talog u vinu” govori **feca**, a za “talog u ulju” **murga**. Prvi termin proizlazi iz mletačkoga oblika *fezza*, a drugi iz mletačkoga *morga*. Tako je i u bliskim čakavskim govorima, a pridodajem i termin **fundac** (mlet. *fondacio*) koji pokriva značenje “talog crne kave”.

I u dolivaškome je govoru zasvjedočen nazivak **gajeta** u značenju “vrsta ribarskoga broda”, čije se podrijetlo izvodi iz mletačkoga oblika *gaeta*. Ta je imenica česta u bliskim čakavskim kopnenim i otočnim govorima.

Postanje termina **kacijola** “vrsta kuhinjskoga pribora, zaimač” vidljivo je u mletačkome liku *cazziola*. U govoru Veloga Drvenika i nekim čiovskim govorima rabe se varijante *kacola* i *kacijola*, u većini bračkih *kacijola*, u nekim hvarskim *kacijola* i *kacjola*, a u Blatu na Korčuli govori se *kacijola* i pored toga *škuvajica*.

I danas je u govoru Donjega Sela veoma frekventan termin **gaštald** “član bratovštine zadužen za poslove uz crkvene obrede, obveze u bratskoj kući i slično” koji je preuzet iz mletačkoga *gastaldo*. U govoru Ložišća na Braču javlja se varijanta *gaštot* i odnosi se na onoga koji je “glavni crkvinar, glavni svećenikov suradnik, vođa crkvenih poslova”. U govoru grada Hvara sreću se termini *gaštald* i *gaštaldo* te se rabe u značenju “nadgledatelj u bratovštini”. U govoru Blata na Korčuli notiran je zastarjeli oblik *gastald* u značenju “dužnosnik bratovštine”.

Iako se danas govori i *postolar*, u dolivaškome je ovjeren i romanizam **kaliger**. Etimološki gledano nazivak je povezan s mletačkom riječi *calegher*. Taj se leksem javlja i u drugim govorima ovoga područja: u govoru Veloga Drvenika, u nekim čiovskim i bračkim govorima. U govoru grada Hvara registrirana je varijanta *kaligir*, a u Blatu na Korčuli *kaligir* pored riječi *krpjač*.

Termin **kapelin**, koji je zastupljen u mnogim govorima ovih prostora, podrijetlo vuče od mletačke riječi *capelin*, a nosi značenje “ženski šešir”.

U pričanju starijega svijeta nerijetko se čuje imenica **karabinjer** sa značenjem “žandar u talijanskoj vojsci naoružan karabinom”, koja je potekla od talijanske riječi *carabignere*. Termin je ovjeren i u splitskome govoru, u nekim mjesnim govorima na Braču i Hvaru.

Glagol **kaštigat** nastavlja se na talijanski oblik *castigare*, a pokriva značenje “kazniti”. Isti je glagol evidentiran u govoru Veloga Drvenika, u nekim čiovskim govorima, u starome splitskome, a čest je i u bračkim, hvarskim i korčulanskim idiomima.

Za značenje “široka pletena košara” u dolivaškome se govoru upotrebljava imenica **kofa** (mlet. *cofa*) koja je rasprostranjena i u drugim govorima.

Etimologija se termina **kotula** “suknja” dovodi u svezu s mletačkim *cotola*, a potvrđen je u brojnim govorima: u drveničkome, u nekim čiovskim mjesnim govorima, u starome splitskome, u nekim bračkim, hvarskim i korčulanskim

idiomima. Paralelno ističem i primjer **šotana** “podsuknja”, čije je podrijetlo iz mletačkoga oblika *sotana*, a zastupljen je i u drugim idiomima u različitim inačicama: tako se u nekim govorima na Čiovu, u starome splitskome, u govoru Veloga Drvenika kazuje šotana, u mnogim govorima Brača i Hvara *šotona*, u govoru Blata na Korčuli *sotāna*.

U mnogim se govorima za značenje “knjiga” i danas govori **libar**, a čije je postanje vidljivo u mletačkome liku *libro*.

Značenje “lijevak” u dolivaškome govoru i u mnogim drugim govorima ovoga područja pokriva potvrđnica **pirija**, koja se izvodi iz mletačkoga *piria*.

Imenica **matun** sadrži značenje “cigla, opeka”, a podrijetlo se veže uz mletački oblik *maton*. Riječ je ovjerena u mnogim drugim idiomima ovih prostora.

Iz tršćanskoga oblika *mezarola* nastavlja se u govoru Donjega Sela lik **mizarola**, koji pokriva značenje “vrsta bačvice”. U govoru Blata na Korčuli čuje se oblik *mezarola*, kao i u nekim čiovskim govorima i u drveničkome, dok je u govoru Pitava i Vrbanja na Hvaru zastupljen lik *mizarola*.

Za značenje “željezni žarač u obliku kliješta” Donjaci rabe riječ **molete**, koja proizlazi iz mletačkoga *moleta*. Tako se i u nekim govorima na Čiovu koristi varijanta *molete*, jednako kao i u govoru Veloga Drvenika, u starome splitskome, u nekim korčulanskim idiomima, dok je varijanta *mulete* svojstvena nekim govorima na Braču i Hvaru.

Iz mletačkoga oblika *pavero* izvodi se leksem **paver** sa značenjem “stijenj, fitilj na lampi”. Potonji je poznat i nekim govorima na Čiovu, govoru Veloga Drvenika, nekim bračkim, hvarskim i korčulanskim govorima, kao i govoru staroga Splita.

Uobičajena je riječ u mnogim govorima **panceta**, koja je potekla od mletačkoga *panzeta*, a nosi značenje “slanina prošarana mesom”.

Premda rijetko, no još se može čuti riječ **poteštat** “načelnik”, čija je etimologija povezana s mletačkim likom *podesta*. Tako se u Velome Drveniku govori *poteštat* i *podaštat*, u starome se splitskome čulo *poteštat*, a u govoru Blata na Korčuli *poteštāt*, dok se u brojim bračkim i hvarskim govorima i danas kazuje *poteštot*.

Značenje “mladi pijetao” pokriva imenica **pulastar** (mlet. *polastro*). Jednako je tako u nekim čiovskim govorima, u drveničkome, u starome splitskome, u nekim bračkim govorima. U govoru hvarskih Pitava registrirana je varijanta *pulaštar* u značenju “pile ili mlada kokoš pripremljena za jelo”, a u govoru grada Hvara *pulastar* u značenju “pile”.

Termin **pulenta** nosi značenje “kukuruzna krupica; jelo od kukuruzne krupice”, a podrijetlo je povezano s mletačkim likom *polenta*. Riječ se javlja i u drugim govorima: u drveničkome se javlja *pulenta* i *pura*, u nekim govorima na Čiovu *pulenta* i *pulinta* te *pura*, u splitskome *pura* i *pulenta*, a u nekim bračkim i hvarskim govorima samo *pulenta*.

Prema talijanskome se obliku *rosario* dobiva u dolivaškome **ruzarij**, a označuje “molitvu krunice”. U Velome Drveniku čuje se *ruzarij*, *ružarij* i *rozarij*, u nekim čiovskim govorima *ruzarij* i *ružarij*, u nizu bračkih i hvarskih govora *ruzorij*.

U mnogim se dalmatinskim govorima za značenje “polica” pojavljuju oblici *skancija* i *škancija*, a u Donjem je Selu potvrđena varijanta **skancija**. Termin vuče podrijetlo iz mletačkoga *scanzia*.

Glagol **stivat**, koji nosi značenje “složiti”, potječe od mletačkoga *stivar*, a zastupljen je u starome splitskome govoru, u drveničkome, u brojnim govorima na Čiovu, Braču, Hvaru i Korčuli.

Donjaci za “šal” govore **šjalpa**, dok bi u Velome Drveniku rekli i *šjalpa* i *šalpa*, jednako kao u splitskome, a u Milni na Braču *šjolpa*. Riječ proizlazi iz mletačkoga oblika *siarpa*.

Prema mletačkomu *sopressar* u govoru je Donjega Sela zasvjedočen glagol **šumprešat** u značenju “izglačati”, koji je dosta čest na ovome području.

Zabilježena je imenica **šustina** koja pokriva značenje “kopčica na odjevnim predmetima, učvrstnica”, a podrijetlo joj se izvodi iz mletačkoga *sustino*. Isti se oblik čuje u Blatu na Korčuli, dok je u govoru Veloga Drvenika, u nekim čiovskim, bračkim i hvarskim govorima te u starome splitskome evidentirana varijanta *šušтина*.

U mnogim se govorima ovih prostora, pa tako i u dolivaškome, za značenje “časna sestra” rabi nazivak **švora** koji potječe od talijanskoga oblika *suora*.

Interesantna je pojava **talaferma** koja označuje “kopno (na kontinentu)”, a čije je podrijetlo u mletačkome *teraferma*. Tako se u Velome Drveniku govori *teraferma*, u Splitu *telaferma* i *teraferma*, u gradu Hvaru *taraferma* i *teraferma*.

Iz tršćanskoga oblika *tartaion* proizlazi leksem **trtajun** koji pokriva značenje “drveni štapić sa špagom za vezivanje mijeha”, a zastupljen je u nekim bračkim i korčulanskim govorima, dok se u nizu govora na Hvaru javlja u varijanti *tartajun*.

Za značenje “vjenčani prsten” Donjaci kazuju **vera** (mlet. *vera*). Potonja je imenica registrirana u brojnim drugim govorima ovih prostora.

Prema talijanskomu *vestito* u dolivaškome je ovjerena riječ **veštid** “odijelo”. U splitskome te u nizu bračkih govora dolazi varijanta *veštit*. U drveničkome cirkuliraju oblici *veštit* i *veštid*, jednako kao u nekim govorima na otoku Hvaru, dok su u govoru Blata na Korčuli registrirane varijante *vestid* i *vestit*.

U značenju “polukružni nadsvod, luk” u govoru se Donjega Sela rabi termin **volat**, što potječe od mletačkoga *volto*, a termin je znatno proširen na ovome području.

Lik **žurnata** vuče podrijetlo iz mletačkoga oblika *zornada*, a evidentiran je u značenju “dnevnicā, nadnica”. Isti je registriran u drveničkome, nekim čiovskim idiomima, u splitskome, dok se u brojnim bračkim i hvarskim govorima javlja u varijanti *žurnota*.

Kompleksni i različiti kulturni i jezični utjecaji ostavili su biljeg u leksičkome sloju brojnih hrvatskih govora. U leksiku šoltanskih govora znatno su zastupljeni romanizmi, ali i niz drugih riječi različitoga podrijetla. Kako je vidljivo, većina je termina preuzeta iz mletačkoga, što je i za očekivati. Premda je vrijeme posuđivanja iz mletačkoga prošlo, brojni su nazivi još živi. Iako jedan dio polako izlazi iz upotrebe uslijed prodora nove terminologije i modernoga načina života, niz se termina prilično često rabi u govoru. Riječi je romanskoga podrijetla važno popisati i proučiti jer su, ne samo potvrda leksičkoga bogatstva nekoga govora, već i potvrda kulturne i tradicijske vrijednosti.

Literatura

- Baretā Buličić, Manuela (2015). *Okruška rič. Ričnik okruškoga govora*. Split: Naklada Bošković.
- Benčić, Radoslav (2014). *Rječnik govora grada Hvara. Forske rici i štorije*. Hvar: Muzej hvarske baštine – Hvar.
- Boerio, Giuseppe (1867). *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Reale tipografia di Giovanni Cecchini edit.
- Doria, Mario (1987). *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trieste: Il Meridiano.
- Gačić, Jasna (1979). Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru. *Čakavska rič* 1.1: 3–54, 107–155.
- Galović, Filip (2014). Nazivi za zanimanja, zvanja i počasne službe romanskoga podrijetla u govoru Ložišća na otoku Braču. *Čakavska rič* 42.1-2: 87–112.

- Galović, Filip (2015). Poglavlje iz leksika splitskoga govora. U: Franetović Kuzmić, Dobrila; Galović, Filip (ur.). *Za puknit o' smija II.: zbornik šaljivih priča Udruge Čakavski jazik*. Split: Redak. 32–41.
- Galović, Filip (2013). Romanski elementi u nazivlju odjevnih predmeta, obuće i modnih dodataka u milnarskome idiomu. *Čakavska rič* 41, 1-2: 159–188.
- Klaić, Bratoljub (1985). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: NZMH.
- Milat Pandža, Petar (2015). *Rječnik govora Blata na Korčuli*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Miotto, Luigi (1984). *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*. Trieste: LINT.
- Pliško, Lina (2009). Romanizmi u leksemima za dom i posjed u jugozapadnome istarskome ili štakavsko-čakavskome dijalektu. *Čakavska rič* 37, 1-2: 147–159.
- Rosamani, Enrico (1990). *Vocabolario giuliano*. Trieste: LINT.
- Skok, Petar (1971-1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV. Zagreb: JAZU.
- Vinja, Vojmir (1998-2004). *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, I-III. Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- Zingarelli, Nicola (2006). *Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.

Dinko Sule

ŠOLTANSKE RIČI **(prilog za izradu Šoltanskog rječnika)**

Donosimo još jedan prilog ispisanih šoltanskih riječi kako bi doprinijeli izradi Šoltanskog rječnika. Valja napomenuti da je gospodin Pavao Bezić za potrebe izrade Šoltanskog rječnika ispisao više od 1000 riječi. Uglavnom su te riječi već objavljene u ranijim izdanjima *Baščine*. U svakom slučaju dobro su došle jer su potvrdile značenje već ispisanih. Ovdje donosimo neke koje nisu do sada objavljene. Ovdje ima ispisanih riječi koje su rezultat druženja s Nikolom Mateljanom, s Draganom i Vinkom Bezić i njihovim sinovima Marinom i Karlom, druženja s Marinom Marinkovićem, Ivicom Pavlovićem, Josipom Cecić-Sulom, Dominkom Bezićem, te Dubravkom i Ivom Sulom.

Napomena: U prošlom broju *Baščine* objavljene riječi pod naslovom *Još malo naši riči – prilog za izradu šoltanskog rječnika* je obradio (gramatičke odrednice i neke natuknice) dr. Filip Galović. Hvala mu!

Adađo – polako, bez žurbe

(A)fondo – duboko, na dno

Afte – infekcija usne sluzokože; prištići s crvenim obodom *Puna su mu justa afti*.

Ađencija – poslovnica, agencija

Afital – najmoprimac, stanar

Akobogda – poštapalica koja izriče želju da se nešto ostvari u pozitivnom smislu

Akordat – naštimati glazbalo, ugoditi

Alat – figur. muški spolni organ *U mojega Fabeta alat je toliki da more š njin tuć u trapanj*.

Aldente – stupanj kuhanja tjestenine ili riže

Alegro – živo, veselo

Aloj – američka agava *Agave americana*

Alpari – ravnopravno, jednako *Ne druži se sa njin niste vi alpari.*

Ambic(i)joz – ambiciozan, ohol

Ambicjun – oholost, ambicija *Ma koji ambicijun je u njemu.*

Ancvaj – brzo, u čas posla *Učinili smo posal ancvaj.*

Anfora – amfora

anit – anis, kim *Carum carvi*

Apelat – pozvati, prizvati, apelirati

Aperat – pomoći *Nisan moga poč od sebe, gorka sol mi je aperala.*

Apožat – stacionirati se na određenom mjestu

Argumenat – argument, dokaz, razlog, opravdanje

Asistenca – asistencija, pomoć, pripomoć

Ašperat – vitalan, spretan, siguran *Nisan više ašperat, ne siguran se dignut na krov.*

Ašprin – tvrdi ostaci sa dna mora koji se zadrže u ribarskoj mreži

Artišta – onaj koji nastupa po varijetetima, cirkusima, akrobat, žongler, reproduktivni umjetnik; besprijekorni umjetnik

Azma – astma

Babak – riba bežmek, batoglavica *Uranoscopus scaber*

Babit – pomagati pri porodu

Bacivat – bacati *Pridruži nan se, jema spize za bacivat.*

Bagatin – mletački novac

Balancat – uravnotežiti *Vodi računa kako ćeš naprtiti tovara, obe bande neka budu balancane.*

Balobice – bobice

Balotica – mala kuglica

Baluncin – mala lopta, loptica

Bambuin – jelo od vode i suhoga kruha s malo ulja (sirotinjska spiza)

Barkat – čistiti, čačkalicom čistiti zube; čistiti neku usku rupu

Batarela – buka pri lupanju u stare lonce

Bava – pren. raspoloženje *Molaj me na miru nisan dobre bave.*

Bavižela – povjetarac na moru

Budele – mreže stajačice

Bubrig – bubreg

Beknit – jedva ili slabo govoriti *Fabe, nezna beknit ni našu svaku rič, a inglešku da i ne govorimo.*

Benzina – benzin

Bezime – prezime

Bidnica – jadnica

Bijokovo – planina Biokovo

Bikarit – mesariti, sređivati meso zaklane životinje

Bilizma – vrsta plave ribe, lica, gofić, *Lichia glauca*

Bistran (G. Selo) – bršljan *Hedera helix*

Bjutavo – bljutavo

Bliskat – svijetliti

Blušć – biljka bobovnjak *Sedum maximum*

Bojaživ – bojažljiv

Bonzogo – izraz koji se koristi u igri ‘na balote’

Brančig (G. Selo) – ribarski alat, štap s udicama na jednom kraju

Bravura – hrabrost, poduhvat; umijeće, majstorija; nepodopština *Prava je bravura dobro živit brez lavurat.*

Brenkuja – muha mesara *Sarcophaga carnaria*

Brijantina – vrsta sjajnog ulja za kosu *Meka je po vlasima brijantinu, vidi ča mu se lašču vlasi.*

Brist – stablo brijesta

Bugačica – papir za upijanje tinte

Bungevija, bungevila – oveći grm, puzavica s ovećim cvijetom, bungevilija

Bukat – izrugivati koga glasanjem buu

Bumbaž, bombaž – pamučno platno

Buraž(in)a – biljka poreč *Borago officinalis*

Bužajak – manja rupa (buža); izraz se koristi za malo skrovito mjesto

Cakum-pakum – uredno se pokupiti sa svim svojim stvarima, uredno očistiti ili srediti bilo što

Cesar(ica) – vladar, vladarica

Cic – pamučno platno za ljetne haljine *Kupila san lipu veštu od cica.*

Cokul – posebno obrađeno podnožje zida, obično s keramičkim pločicama

Cuncuska – riba čučin *Serranus hepatus*

Čikavica – ptica strnadica cikavica *Emberiza cia*

Čamudrago – bilo što

Čemušat – ljuštiti, runiti (npr. kukuruz)

Čepa, čopa – riba srdelun *Alosa fallax*

Čobanica ili črlin (G. Selo) – ptica palčić *Troglodytes troglodytes* (U Grohotama i Srednjem Selu ovu pticu zovu štrko, a u Donjem Selu **sligunić**)

Črpat (črpat kruh) – prstima odkidati mekši dio (pupu) kruha *Ne črpaj kruv jerbo ću ti zalipit žglepu.*

Čušpajz – ukuhano povrće, varivo

Čvr(l)jak – ptica čvorak *Sturnus vulgaris* (čvrci – čvorci)

Čvrljiga – ševa čvrljuga *Calandrella brachydactyla*

Ćapavat – hvatati

Ćapat – uhvatiti

Ćiribimbit – gledati, viriti potajno

Da ni – nije, kako da ne

Darovščina – nekretnina koja je darovana

Debelokjunac – ptica batokljun *Coccothraustes coccothraustes*

Dekoracijun – ukrašavanje, dekoracija

Dedrento – iznutra *Sa unutrašnje bande škoji.*

Dežgropat – razvezati čvorove

Dilba – dioba nekretnina

Distežo, destežo – polagano, rastegnuto

Ditelina – crvena djetelina *Trifolium pratense*; lucerna *Medicago sativa*

Dobričina – osoba dobre naravi

Dobrostiv – onaj koji oprašta *Naša Mare je propju jedno dobrostivo stvorenje.*

Dogaja se – događa se *Svaku noć dogaja mi se nika čudna stvar, niki vratar me pritišće.*

Dogustit – prevršiti mjeru, doći u opasnu situaciju

Dokasna – do kasnih sati

Dolčegarbo – jelo slatko kiselog okusa

Donaplatit – nadoplatiti

Došurit – dosaditi, dodijati *Umukni više, došurilo mi te je više slušat.*
(došurilo – dosadilo)

Dotičnik – dotični *Upraviteljstvo će admiriti slične pristojbe surazmjerno imućstvu dotičnika...* (Iz Pravilnika Bratovštine sv. Stjepana prvomučenika Grohote iz 1892. godine)

Dopušćenje – dopuštenje, dozvola, odobrenje *Neka ti otac da dopušćenje, pa odi ti te je voja.*

Dotičnikovog – od dotičnog

Dotor – doktor, liječnik

Dožuntat – nadodati nešto nečemu, produžiti *Dožuntaj ovi retaj konopa da ti ne bude kratak.*

Drljan – vrsta goluba, vjerojatno *Columba livia*, vjerojatno je dobio ime drljan po jami D(e)rjočica u kojoj je obitavao

Dragojubno – ljubazno, srdačno *Baš je Frane niki dragojubni čovik.*

Druževan – druželjubiv

Donde – do ondje

Doprit – doći do nečeg *Teško ćeš ti doprit do njegovih vrat.*

Drim(j)avica – pospanost *Mola ga, neka malo je zadrima, uvatila ga je drimjavica.*

Dundī – šumi *Ispalila je jaka mina, još mi dundī u ušiman.*

Dvori – niz kuća koje pripadaju proširenoj obitelji, uglavnom na selima; dvorišta

Dvornik – radni član uprave bratovštine

Dvorani – radni članovi uprave bratovštine; pripadnici određenog dvorišta koje koristi više obitelji (npr. Bezića dvor) *Dvorani sutra je braski sprovod!*

Duhat – izraz se koristi za osobu koja teško diše; slabunjav *Mare, ča je nome tvomu malomu, jedva ti je duhat?*

Đenis – puhački instrument u limenoj glazbi

Đirandula – željezo s kojim se zapru vrata s unutrašnje strane

Eeee – neformalni pozdrav među poznanicima i prijateljima

Espres – hitno, brzo

Estra – izvanredno, posebno

Fabrikat – proizvoditi; figur. podvaliti, prevariti *Ne kupuj u njega uje, znaš da on uvik fabrika.*

Falimenat – nedostatak, mana, pogreška

Falsarija – izvještačenost, licemjerje *Posal meštra Fabeta je falsarija.*

Fantažija – mašta, sanjarenje, fantazija

Faraun – faraon *Potopiše farauna...* Iz pjevanja na Veliki petak

Fasovat – dobiti svoj dio; figur. dobiti batine *Ka' te trefi moja mater, fasovaćeš ti svoj dil.*

Fidel – onaj koji dodvorava, podilazi nekome u njegovu prisustvu

Fijamul – odsjaj ribarskog ferala

Finta – trik, zavaravanje

Firsa – jednako širok komad tkanine, obično uzak i kratak

Fižjonomija – crte lica, fizionomija

Flanda – prirubnica, spojka na kraju metalne cijevi

Flegma – hladnokrvnost, ravnodušnost

Flizura – frizura

Forat – završiti *Fora je pušku skulu i bidan osta na motiki.*

Forgas – punom parom *Pozlilo mu je na vaporu pa je kapitan da forgas.*

Fružata – drva u obliku slova “Y” koja se nalaze na jednoj strani ribarskog broda, obično dva, a služe za odlaganje vesala i ostiju

Gak – mala crno-bijelo-siva vrana *Nycticorax nycticorax*

Galantan – ugladen *Naš Frane je pravi galantani gospodin.*

Galantano – ugladeno

Gančica – anegdota, vesela kratka priča

Gambe – noge (Gambe-le bele, ženske noge - izraz u tomboli za br. 77)

Garbin – lebić

Gargarizat – grkljati, ispirati grlo

Ganster – kriminalac

Gijometar – geometar, mjernik (iz bilježnice šjore Tone, vlasnice hotela koji je porušen u bombardiranju Grohota 1944.)

Gjandule – krajnici

Glanc – sjaj

Glava – glava; usp. čiverica, tikva, tintara; gornji dio, glava motora; zaobljeni vrh brda; usp. glavica, glava kupusa, glava salate.

Glavešina – važna osoba *Lako je njemu kad mu je otac u selu glavešina.*

Gledat ću – nastojat ću *Gledat ću maloj Mari inpakat paket u dojdúcoj šetemani.*

Gluhi pivac – izraz za nagluhu osobu

Godina – izraz za vršnjaka *Fabe i ja smo godina*

Gnjecavo – zgnječeno, kašasto – obično prezrelo voće *Te slive ti ne vridu ni pišjiva boba oli ne vidiš da su gnjecave.*

Goma – autoguma

Goma, gomic – gumica za brisanje

Gospodarica – vlasnica imanja; domaćica *Filipe, ča ti dobrega gospodarica kuva za večeru?*

Gramatikano – pravilno, u skladu s književnim govorom *Pero, u skuli moraš govorit gramatikano a ne po domaću.*

Grandeca – veličina, umišljenost *Mikula, molaj ti Maru, oli ne vidiš da jema patimenat od grandece?*

Gvozdenka – metalna kuglica za igru ‘na franjule’

Grevo – grubo, nije fino *Kako si vi zid inkarta, ostalo ti je grev.*

Grivna – ptica-jarebica kamenjarka *Alectoris graeca*

Gu(j)ica – guzica; crvić koji živi u vodi *U gustirnu uvali malo živega japna, oli ne vidiš da ti jema gu(j)ic.*

Gvardaman – sprava za krpanje jedara

Gvera – rat; fig. svađa

Hlipat se – cerekati se

Hlipetat se – cerekati se

Hlipotanje – hihotanje, smijanje

Hmutalo – mlitavac, neodlučna osoba

Huncutarija, uncutarija – nepodopština

Hvastat – pohlepno žvakati, mljackati tijekom jela

Iii – uzvik uveličavanja, mnogo, više od očekivanoga *Ča, govoriš, sto, iii, puno priko tega.*

Id – ljutnja *Neka me projde id pa ću nanovo š njin razgovarat.*

Idit se – ljutit se

Igrarija – lak posao *Ma on će to zgotovit do noći, to je za njega igrarija.*

Ikogod – itko

Imbrgavat – vezivati *bragon*

Imućstvo – imetak

Inbruj – konop kojim se steže dno mreže potegače

Infišo – izraz koji se koristi kad nekoga gledamo duže vremena ne skidajući pogled s njega *Mate je infišo sve do Splita gleda malu Anu.*

Impegulan – koji nema sreće *Vo je dite propju inpegulano, stalno ohlebutije.*

Infjamat – upaliti se *Infjamale su mu se gjandule*

Inganjat – nešto zakačiti; figur. nekoga podbosti, zbijati šale na nečiji račun

Inkas – utržak *Inkasa si danas lipe pineze.*

Inkrožat – ukrstiti, staviti unakrst

Inkurdelat – opšiti odjeću *kurdilon* radi ojačanja

Intajat – zarezati, urezati, umetnuti; spojiti dva predmeta, sljubiti

Iskusat – nekoga nestručno ošišati; nestručno porezati lozu ili neku voćku

Ispeharit – izgrditi *Lipo te je Mare ispeharila, reka san ti da se u-nju ne intrigaješ.*

Ispinat – namučiti se od želje, čežnje, dugog čekanja ili teškog posla *Ne okanjiji se ona će ti ispinat čekajuć te.*

Istrvašit – u nekom poslu napraviti nered oko sebe, sve razbacati kao i strvinar koji razbacava kosti žrtve koju je pojeo

Iščepkrat – iskopkati, isprevtati *Kokoš ti je cilu grebju iščepkala*; istražiti, pretražiti *Čepka san i iščepka, Mikulica ti je pokre kukumare sa sada*. (sad – zemljište na kojem se uzgaja povrće, obično na svježe iskrčenoj zemlji)

Iščip(j)at – štitiati po tijelu *Mate me je svu iščip(j)a.*; ištupati zrela zrna na grožđu

Istribit – istrijebiti *Lovci će istribit sve zece*.

Išvogat se – iskaliti bijes na nekoga *Doša san doma jidan pa san se išvoga na ženi.*; figur. zadovoljiti potrebe za seksom *Kad mi je Mate doša sa vijaza dvi tri večeri zaredon se je dobro išvoga i sad ti bidna jopet šušin.*

Itnut – baciti *Itni to iz ruk.*

Izbasat – umanjiti, sniziti

Izdajega – iz veće udaljenosti

Izgrganjat – izgreposti *Ne igraj se s maškon svega će te izgrganjat.*

Izmaćat – umrljati

Izvršavat – pjevati poput ptice pjevice *Jo ča mi gardelin lipo izvrsaje.*

Izij tuju kokošicu, svoju veži za nožicu – izreka

Izovod – odavde

Izvest – ostvariti, završiti *Bogu fala, izve san japjenicu, sve je išlo ka po loju.*

Jakove-Jakove – izraz za klecanje koljena *Danas su mi kolina činila Jakove-Jakove.*

Jalovica – neplodna žena

Jamit – imati zapreminu *Oni manji karatil jami dva tolitra, a ni u kantunu tri.*

Jandarmerija – policija u Austro-Ugarskoj

Jandarm, žandar – policajac

Javijedu se – javljaju se *Naši iz Jamerik redovito nan se javijedu.*

Jeben se – figur. mučim se *Jeben se s ovin poslon ma doću mu kraju.*

Jedvit – pril. – samo u frazi *na jedvite jade* – vrlo teško

Ježuri – srsi *Vatadu me ježuri stavi ti bijac još priko mene.*

Jošter – još *Da te slavi jošter bolje* Iz “Pjesma bratovštine” koja se pjeva pokojnom bratimu

Jubica – ljubičica *Viola odorata*

Juski – dobro, u redu *Juski pometi dvor pa odi di te je voja.*

Kadaver (G. Selo) – veliki primjerak ribe saruna/ šnjura *Trachurus trachurus*
(U Grohotama se veliki primjerci ove ribe zovu **samari**)

Kadija – sudac, razg. onaj tko je na položaju da može presuđivati *Kadija te tuži, kadija ti sudi*

Kaduja – kadulja

Kafetjer – vlasnik kavane

Kaka – izmet (u govoru s djecom); figur. prljava stvar

Kalmadura – mirnoća mora i zraka

Kalmat – smiriti se, utišati *Kalmat će jugo pa će partit vapor.*

Kamišar – otpadnik, razbojnik, hajduk *Na škoju ni nikad bilo kamišari.*

Kampanel(a) – ukrasna biljka penjačica, zvončić

Kamfar – kamfor

Kankar – bolest od koje se raspada tkivo *Kankari te izili!*

Kaništrele – alke na dnu mreže potegače kroz koje se provuče imbruj (konop)

Kapunjera – natkriti kokošinjac

Karina – ožiljak od udarca, brazgotina *Lipa ti je karina posrid čela, to ti je poč se tuć.*

Kartušina – hrpa nepotrebnog nečistog papira

Kartulina – mala papirnata vrećica sa sjemenjem *Vazmi mi dvi kartuline simena od kupusa.*

Kašuncin – vrsta škrinje koja na donjem dijelu ima ladicu (Donje Selo)

Katekišta – vjeroučitelj

Kazamata – vrsta zatvora, vojne utvrde

Kelazona (G. Selo) – osoba koja je sklona podilaženju *Kelazono jedna, ko te nezna skupo bi te plati.*

Kleh – tlo, pod

Kolodrinčica (G. Selo) – odrasla curica *Joze, a, poče si već njušit oko kolodrinčic.*

Komubilo – zamj. bilo tko, bilo kome

Kondireć – tobože, kao da, želeći reći

Konteša – plemićka titula, često ironična izreka *Gledaj Maru drži se ka konteša.;* usp. prinčipeta

Kontrafug – drveni poklopac u obliku kruga s kojim se pritišču posoljene srdele

Krošta – korica na ribi, mesu... koja se stvara pri pečenju

Kopito – biljka kaljužica *Caltha palustris*

Koprifogo – policijski sat, zabrana kretanja

Ko u nediju nokte striže, milost Božju ne dostiže – izreka

Kovertela – završni kamen kojim se izravnava zid

Kraj prepelic – naziv za pticu kosac *Crex crex*

Krilo – skut *Cilu noć mali mi je prileža u krilu.*

Kripan – hranjiv, kaloričan; snažan, zdrav

Kulmin – vrhunac užitka ili drskosti

Kumit – preklinjati, moliti *Zaludu ti ga je molit i kumit, neće te on poslušat.*

Kunst – umijeće *Kunst je jemat a ne lavurat*

Kupovni – industrijski proizveden *Pogospodili ste se, ubada vas domaći kruv pa jite kupovni.*

Kuratija – crkvena župa; usp. kurat

Kurilo – mjesto u moru uz obalu gdje prolaze jata riba

Kusipelin (G. Selo) – vlasnasti buštin, divlji pelin, *Cistus incanus*

Kvoška – kvočka

Labrić (jastrebić) – ptica vjetruša *Falco tinnunculus*

Letera – pismo *Prija je leteru sa suda.*

Letimice, letimišno – letimično

Ligac – velika bonaca

Likvido – tekuće, žitko

Linac – lijenčina

Lira – mletački novac (jedna lira = dvadeset soldi, a jedan solad = dvadeset bagatina)

Lita – godine *Mnogo lita sritni bili, bili, mnogo lita živili!*

Lito, mlado – nova godina *Na dobro van došlo mlado lito!*

Litavac – korov u vinogradima *Cirsium arvense*

Litores – prut vinove loze koji služi kao sadnica, a da se nije prethodno ožilio (pustio žile)

Litos – ovoga ljeta; ove godine *Litos mi je bila slaba jematva.*

Loščular – sprava za vađenje periski iz mora

Lučevo – smolinjavo *Borovina je sva lučeva pa mi šporka fumar.*

Luganik – izraz za suhomesnate proizvode, kobasice i salame

Luj – srpanj (Iz Pravilnika Bratovštine sv. Stjepana Prvomučenika Grohote)

Lušćit – skidati koru

Mačeka – maćeħa

Majan – malen

Ma-ke – ni govora, nikako

Mandat – mahati *Stipane, ĉa si se uzmanda rukan.*

Manjamukte – živjeti na tuđi račun

Manjka – nedostaje *Ko mi je tica potrafoj, manjka mi pinez? Manjka mi pinez, a kupi bi prajca.*

Manjarol – ostaci masne hrane od pokladnjeg utorka koju je trebalo pojest do pola noći, prije početka Pepelnice

Manjulet – voštana svijeća u više boja smotana u klupko

Marot – izraz koji se koristi za nekoga tko poboljeva *Luka je marot, sinoć je malo potega.*

Martvog – mrtvog *Vajalo je ĉuvat martvoga bratima.*

Maška – riba mačka *Sciliorhinus stellaris*

Maškinat – kopati krampom *Kako Perotu ne dodije maškinat svaki dan?*

Mekujan – meškinjast, preosjetljiv *Ivo se ni tiva kupat, on je bi uvik malo mekujan.*

Mijar – tisuća

Minula – završila, prošla *Minula je Božja služba k vama došla vaša družba.*

Mišakinja – mišjakinja, ptiĉja trava *Stellaria media*

Mišina – težaĉka torba napravljena od mijeha; mijeh

Mitilo nas je – prošlo nas je *Bogu fala mitilo nas je vrime kad su mala dica umirala leva-leva.*

Ni(j)a-bado – bez odgovora, bez pozdrava *Intra san Fabula, a on ni(j)a-bado.*

Možjac – konopac koji se provuče kroz oka na krajevima ribarske mreže pa ga se zaveže za konop na kojem su olova i za konop na kojem su pluta

Mrižota (G. Selo) – uski remen od kože s kojim se plete gornji dio opanka

Mucening – mletački novac vjerojatno s likom dužda Pietra Moceniga (iz Matrikula bratovštine sv. Stjepana Grohote)

Muh – mn. od muha *Zatvori vrata oli ne vidiš da je kuća puna muh.*

Muhor – trava muhar *Setaria glauca*

Munta – kazna, globa *Ko se ne tišći zakona platit će muntu.*

Murtila – bosiljak *Ocinum basilicum*

Mutica – nijema žena

Muto – nijem čovjek

Nabrzuruku – brzo, na brzinu, hitro

Nacidit – nacijediti

Načve – daske koje se stave preko samara a sluše za tovarjenje kamenja

Nadomeknut – dodati *Evo ti sto dinari, baba će ti nadomeknut ča ti fali pa kupi postole.;* nadovezati *Nadomekni još ovi retaj arganela pa će ti doseć.*

Nadožuntat, donadožuntat – nadodati, produžiti *Vaja još nadožuntat na ti kašun dvi trese.*

Nagrahorit – izraz koji se koristi za pup koji je postigao veličinu graha *Gren posadit loze pupi su dobro nagrahorili.*

Nahodit – nadolaziti

Nagnut se – odmoriti, prileći *Dico lipo smo obidvali sad ćemo se malo nagnut pa ćemo jopet nastaviti kopat.*

Na ime – na račun; zamijeniti, akonto *Na ime duga dođdi mi zakopat masline.*

Najist se – najesti se

Najuštat – točno namjestiti *Najuštat reloj.*

Nakalat – vjedrom iz ‘gustirne’ izvući dovoljnu količinu vode

Nakantat se – napjevati se do mile volje

Nakrkaće – nositi dijete na ramenima

Namečit se – steći naviku u korištenju nečega što je besplatno/ povoljno *Jakov se je nameči na naše vino pa svaku večer bane.; nagnječiti se Ve jematve san se Bogu fala nameči ča nisan tri prijašnje.*

Nameknut se – nepozvan ulaziti u odnose s drugim ljudima *Nikoga ni zva, sam se je nameknu.*

Namirit – podmiriti *Da mi je borovine za popalit japjenicu i tako je namiri dug.*

Namorat se – zaljubiti se *Anton se je namora na nu tvoju malu.*

Namrtvo – vrlo jako, na mrtvo ime *Izbugeta ga je namrtvo ime.*

Namušen – namršten, namrgođen

Naperit – malo zamaskirati vršu – na vršu staviti malo grančica smrče – *Pistacia lentiscus*

Naplaćevat – naplaćivati (izraz više koriste Donjaci i Srinjaci)

Napodan – pri dnu, pri kraju *Našli su ga mrtva napodan skal.*

Naporednju – po redu, ustaljenim redosljedom *Bome, naučitej se bira naporednju, jedanput iz jedne bande sela, jedanput iz druge bande sela.*

Natakat – nataknuti

Naušan – naviknut *Ni naušna krava orat.*

Naza(d)nju – na kraju, na kraju krajeva *Naza(d)nju se mrtvi brojidu.*

Navraskan – izbrazdan, naboran

Nesriknja, nesriknjica – nesretna, nesretnica *Nesriknjoj Mari je grubo živit samoj u noj kućetini (kućerini).*

Neću kuvat da ne bi izila – izreka

Neteć, netek – nezrelo zrno na grožđu

Nevajala – neispravna *Ta klišća su ti nevajala, moreš i' okrojiti.* (okrojiti – baciti)

Nigdar – nikada

Novo novento, novo novcato – novo još neupotrebljeno

Nožnje – dvije ‘sise’ (od prednjih nogu kože ili ovce) na mijehu koji se koristi za prenošenje mošta

Nuždna – nužna

Njente – ništa

Njofat, ponjofat – jesti, pojesti *Doša je trudan doma i ponjofa je pun pijat pulente.*

Obadva – oba

Obećivat – obećavati *Nemoj se obećivat kad unaprid znaš da si zapaćan.*

Obedvi – obje *Donesi mi iz konobe obedvi vriće.*

Obisan – ohol

Obnoć – noću

Oboružat – naoružat, figur. nabaviti, opskrbiti

Obrizat – obrezati (lozu)

Obsovat – opsovati *Akolibi koji bratin obsova svoga brata mora je plaćat penu* (iz Pravilnika bratovštine sv. Stjepana).

Obstojećim – postojećim

Obučevat – oblačiti

Obučivat – oblačiti

Odalečit se – udaljiti se

Odasprida – s prednje strane

Ojbote – odjednom, na prvu – izraz se koristi u D. Selu (olbote – izraz koriste Goripojani) *Potega ga je šakon, ojbote mu je pa. Olbote je pocuga litru vina.*

Odizvanka – s vanjske strane

Odiznase – odostraga

Odlučevat – odlučivati

Odmrsit – raspetljati

Ojmalena – od malih nogu *Ojmalena sirota jema zaduhu.*

Od sebe (poć od sebe) – izraz koji se koristi za pražnjenje crijeva *Mate moj, već ti cilu šetemanu ne mogu poć od sebe, ništo me je zapeklo.*

O(d)šuba – odjednom, iz prve *Odšuba je potega litru crnjaka.*

Odvavik – oduvijek *Naši stari su odvavik u prijateljstvu.*

Ofrknivat – motati se okolo nekoga, iskazivati nekome simpatije *Ni tvoj mali ofrknije okolo moje Mande.*

Ogribat, odogribat – odgrtati zemlju od loze/ trsa

Ojstupit – odstupiti

Okefat – oštro prekoriti *Mater me je dobro okefala, jerbo me je sinoć „ugriža crni pas“.*

Oklen – odakle

Oko – ispleteni kvadratić na ribarskoj mreži

Okoran – tvrde kore; nefleksibilan

Olajavat – ogovarati

Olstupit – odstupiti

Omenegit – figur. opiti se. (U Grohotama je živio jedan čovjek, Menego. Volio je piti, pa kad bi se netko u selu opio rekli bi mu *omenegi si se.*)

Onolisni, onolišni – onako malen, malešan

Opala Đilda – uzvik prilikom skoka ili blažeg pada

Opalit – pren. pojesti *Svako jutro opalin pola terine potepjena kupusa.*; uspješno završiti sve radove na vapnenici *Ivan je za života opali kozna koliko japjenic.*; ispaliti hitac iz vatrenog oružja *Opali je dva tira i ubi dva zeca.*

Opazka – opaska

Opiskivat – motati se u kuhinji oko kuharice kako bi nešto pojeo prije ručka Ča opiskuješ okolo mene, čekaj obid.

Opinezit se – dobro zaraditi *Jerko, izvesi japjenicu, bit ćeš se dobro opinezi.*

Oplahnut – isplahnuti vodom

Orišac – muškatni oraščić

Osiguracija – osiguranje kuće, životno osiguranje

Ošebad – biljka bodljikavih listova *Sylibum marianum*

Otče – oče ("Sveti I. I. otče mili." Iz Pjesme Bratovštine koja se pjeva umrlome bratimu)

Eto ti ga na – uzvik iznenađenja; tko bi rekao

Otpivat misu – ministrirati

Otujit se – otuđiti se *Mate se je otuji, višje ga ni u nas.*

Ovas(ina) – biljka neplodna zob – *Avena stelarıs*

Oznanit – obavijestiti

Pačenko (pače) – dapače, štoviše, čak

Pahaj – pramen kose

Pahja – pušika, piri vjetar

Paketat – namještati igrače karte prilikom miješanja

Paklina – bitumen *U paklu te paklinon mazali.*

Palamudit – govoriti neistine, neutemeljeno mudrovati *Ajde bogareti, neznaš ni ko ti glavu nosi, a tode si se uvati palamudit.*

Pa(n)zar – tržnica, sajam

Pasala me je voja – prošla mi je želja

Pastrit – zreti *Počelo je pastrit grozje.*

Patrimonium – svojina (iz Pravilnika bratovštine sv. Stjepana prvomučenika Grohote, 1892.)

Paura – strah

Pazikuća – biljka čuvarkuća *Sempervivum tectorum*

Pedepsavati – kažnjavati, naplaćivati globu (Iz Pravilnika bratovštine sv. Stjepana prvomučenika Grohote iz 1892.)

Pelegrinka – koštela *Celtis australis*

Pena – kazna

Penula – manji drveni klin, podmetak za izravnavanje koji se koristi pri gradnji kamenom

Perke – jer

Peperun, peverun – feferon

Petat se – prilijepiti se *Mare se je cilo pozapodne petala uz mene, deboto san i zaudobila večeru skuvat.*

Pical – prostor u samom vrhu pramca broda *Legli smo svi pod provu, a mene se legli u pical.*

Pijati – glazbeni instrument u orkestru, činele

Pinelavat – bojiti kistom

Pinjata – zemljana zdjela za kuhanje

Piškin pokrivač – vulg. naziv za ribu list *Solea solea*

Pivčić – ptica vivak *Vanellus vanellus*

Pizdica – vulg. dagnja *Mytilus galloprovincialis*

Pizdica (G. Selo i Grohote) – crvena vlasulja *Aetima aquina*

Pizdoderina – vulg. sva imovina koju je netko stekao doseljenjem u ženinu kuću *Da ti ni pizdoderine, pita bi te ja.*

Pižun (G. Selo) – osnova vapnenice s unutrašnje strane

Pjomba – plomba

Pjombirat – staviti plombu, plombirati zub

Plandat – plamtjeti *Jo ča će ta drva plandat za svetega Stipana.*

Plenka – komad pruta vinove loze s pupom koji se nakalemljuje na divlju lozu

Plentulat – tresti se od vjetra (jidro plentula) *Jerka, poj skini lancune sa šušila, vidiš li da plentulaju, još će ji vitar isparat.*

Plisnav (kruh) – kruh kojega su napale gljivice

Pluha (D. Selo) – ljuska od grožđa

Podbit prst – pri hodanju bosonog udariti s jednim od prstiju u kamen

Podbit balun – udariti nogom loptu

Poškropit – poprskati

Potajice – tajno, potajno *Oli neznaš, naša mala susida potajice se sastaje sa našin sinon.*

Potajat se – primirit se, utihnuti *Nisu me našli, potaja san se i sakri se pod gomilu. Plamen na svići najprvo se je malo potaja, pa jopet planu, a onda se je svića ugasila.*

Pozidra (D. Selo) – vrsta vinove loze (U Grohotama je zovu **slakarinač**)

Prčac – prečac

Pridase – ispred sebe *Meka je pridase zdilu kupusa i udri.*

Prigoda – povoljan stjecaj okolnosti (vremenskih, mjesnih, poslovnih), prilika, zgoda; događaj, zgoda; kamen koji se stavlja pod polugu – oslonac *Mekni tu stinu za prigodu, bez nje poluga ne radi.*

Prigorit – pregorjeti; dati sve od sebe; odvažiti se *Prigori san sve pineze, ni me briga samo da Mari spicijalija bude od koristi. Prigori san se i skoči u more kako bi je škapula.*

Prijist se – pojesti preko mjere

Prikučer – prekjučer

Prilepetat se – zalijepiti se za nekoga *Jema za vas dosta, a jema i ako se još kogo prilepeta.*

Primnice – primitci

Prinosak – prinos, doprinos

Priobčeno – priopćeno

Pristojna – izraz za sadnicu vinove loze nastalu od pruta koji se jednu godinu zagrće u zemlju kako bi pustio žile – sadnica loze sa žilama

Pritihat – malo utihnuti *Dico, pritihajte malo, oli ne čujete da se razgovaramo.*

Počemuajat – pogladiti *Malo ću te počemuajat po vlasima.; Ma vidi svu me je raščemuaja (raščemuajat – nekome rukama pokvariti frizuru)*

Podaplimat – poplaviti *Pala je velika reada kiše, sva mi je kuća podaplimala.*

Polulat – posisati *Na ti bonbon, lipo polulaj i malo se posladi.*

Postivani – posloženi, složeni

Prešnim – hitnim, izuzetnim

Primolat – popustit *Primolaj malo konop! Jugo je primolalo, takat će vapor.*

Prisalpat mrižu – iz ribarske mreže povaditi ribu a da se cijela mreža ne izvadi iz mora, na način da se najprije na brod počne dizat mreža s jednog kraja (kavicala) pa se dižući mreža prebacuje preko broda i odmah baca natrag u more

Procedit – propupati, prolistati *Svi su pupi već procedili, a lako bi moga pozeb.*

Provinč – toplomjer

Prirazat – prepuniti, napuniti do vrha *Koju Gospu si tako prirazala pijat?; Naraza san pun pijat manistre i fažola.*

Prisjednik, prisidnik – predsjednik

Prši – sipi *Vazmi lumbrelu oli ne vidiš da prši.*

Prvošnjih – prijašnjih, ranijih *Prvošnjih godin bilo je više tic po našeme poju.*

Psosti – psovke

Pustopašice – raskalašeno, objiesno

Rafija – vlakna neke vrste palme s kojima se vezuje loza

Randat – ozlijediti, oštetiti *Tereža, čula san da ti je ovega rata u Zadru randalo kuću.*

Raskomuštran – nesređene frizure *Ni s Maron ništo u redu, uvik je raskomuštrana.*

Raskomuštrat – iznerediti frizuru

Rastumačit – protumačiti, objasniti, obrazložiti

Rašeka – rašeljka *Prunus mahaleb*

Razdrančit – uznemiriti, razdražiti *Sinoć mi se mali razdranči, nikako da zaspi.*

Ražma – gornji završni obrub na drvenom brodu

Redomice – redom, po redu

Reušit – pomoći, dati rezultata (isto što i aperat)

Ricavat – vezivanjem konopa osigurati teret na brodu

Ringišpin – ringišpil, vrtuljak

Rjav(o) – loš, loše *Mate ti je vrlo rjav čovik, ostavi se ti njega.*

Rodakva – divlja rotkva *Raphanus raphanistrum*

Ručerde – ručetine

Rukovat se – oženiti se, sklopiti brak

Rukovni veštid – odijelo u kojem se je netko oženio *Niman nego rukovni veštid i to ga držin za ukop*

Sabato ingležje – neradna subota

Salmi – psalmi

Samaštrat, potrunit – posoliti, zasoliti

Saspina – veća hrpa sitnijeg kamena

Satisfacijun, satišfacjun – zadovoljstvo, zadovoljština

Savurnar – veća hrpa kamenja

Sazirat se – zagledati se *Kad bi prolazi meštar Marin uvik je sazira moju lipo zgrađenu gomilu.*

Sekrvin jazik – biljka opuncija *Opuntia ficus-indica*

Senzacijun – senzacija

Sfotat se – naljutiti se

Siguracija – osiguranje kuće, životno osiguranje

Skočenuć – krut od smrzavanja *Naša san jutros zeca bi je vas skočenuć.*
 Skosavica – vrsta pribora za ribolov
 Slidit – slijediti, pratiti *Pusti ti mene ja ću ga slidit 'ko triba cili dan.*
 Skvara – pjena koja nastaje kad se kuha meso ili riba
 Smantat – nekoga zaluditi, pridobiti ga *Molaj ti mene, ja ću Antona smantat.*
 Smart(i) – smrt, smrti
 Smrdećica – biljka velika modra djetelina *Psoracla bituminosa*; u Donjem Selu i Srednjem Selu izraz se koristi za vrstu stonoge *Shizophyllum sabulosum*.
 Smrgorica – vrsta stonoge (*Shizophyllum sabulosum*) *Smrdi ka cangul, bićeš ugazi na smrgoricu.*
 Spjaž – vjetrometina, na udaru vjetra *Ne sidi tote na spjažu, bružat će te vitar.*
 Splikinja – vrsta smokve tvrde kore koju su naši stari donijeli iz Splita
 Sporešnjin – usporedo s njim *Hodi san cilo vrime sporešnjin ni izjusti vragu jednu rič.*
 Spravjat – pripremati, spravljati
 Sprovodit – pokopati, sahraniti umrloga (“Braćo brata sprovodimo” iz “Pjesma bratovštine” koja se pjeva pokojnom bratimu)
 Srakašat – zgužvati *Pinezi se držidu u takujinu, a ne u žepu, vidi ča si i' srakaša.*
 Srđat – smršaviti *Ča ti je no s Maron, sva je srđala?*
 Starešina – starješina
 Stešorij – tabernakul, svetohranište
 Stiva – u barilu jedan red složenih posoljenih srdela *U barilu još jema dvi-tri stive.*; izraz se koristi i u japjениčarskim poslovima *Faliće buška, još jema samo dvi stive šume.*

Stojnik, stojnici – stanovnik, stanovnici *U kojeme mistu ti stojiš? (stojiš – stanuješ)*

Strahiv – plašljiv

Struk – sadnica kupusa *Mare, pun ti je vrtal kupusa, nasadila ti bome priko dvista strukov.*

Superbija – oholost, taština

Suprotiva – nasuprot, protiv *Sve se mi dogovorimo kako tako, a Mare je navik suprotiva.*

Surazmjerno – srazmjerno

Svitaj (dana) – svitanje

Svojbina – rodbina, svojta

Svrh – na vrh *Svrh njega san mekla i bijac i još se je tresla ka prut.*

Šalvat se – spasiti se, izbaciti se

Šekundirat – podržavati, podupirati

Šempre – uvijek, stalno, uvijek isto

Šćapina – veliki štap

Šćika – manji drveni klin

Šćuklin (D. Selo) – nezrela mlada osoba

Šćulit se – sageti se, prignuti se

Škripac – biljka pušina *Silene inflata*

Škrofule – vrsta otekline i znak bolesti vratnih žlijezda

Škrpina – riba škarpina *Scorpoena scrofa*

Škrpun (Grohote) – riba crveni badečak *Scorpoena notata* i riba škarpun *Scorpoena porcus*

Škrpunjača (G. Selo) – riba crveni badeček *Scorpoena notata*

Škurlat – očistiti do dna; oglodati *Škurlaj još 'no malo uja pa murgu mekni u kotlenku za skuivat sapun. Škurla je sve meso s kosti.*

Škvara cota – kut koji odstupa od pravog kuta - alatka s podesivim kutom

Špolverin – vrlo tanki namaz cementnog morta *Inkartali smo gustirnu sa crjenicon i na kanati dali špolverin od cimenta.*

Štele – umetci platna iste nijanse na madracu. Štele se umeću na madrac a sluše da se ne provuče špaga s kojom se ušiva madrac radi oblikovanja.

Štramacera – izrađivačica madraca (štramaca)

Štrambera – nastrana osoba, nepromišljena osoba

Štrapac – gnjavaža, mukotrpan teški posao *Neću ti bacit ove gaće neka ti budu za štrapac.*

Štronulo, štrclo – poprskalo *Ma gledaj ča je je juha štronula po gačan.*

Šukinica – suho grmlje pelina i ružmarina *Nakupila je šukinice, dobro će jon oganj gorit.*

Šulacat – igrati se

Šunut – pasti napamet *Šunulo mi je, sa' znan kako ću 'no inženjat.*

Šurovat – s nekim nešto raditi, dogovarati a da drugi malo znaju o tome *Oli neznaš, Jerko šuruje s našin susidon.*

Šušak – izraz za biljke kostriša – *Sonchus oleraceus; Sonchus asper*

Šušica – tuberkuloza; suhi plod masline koji se je isto sakupljao, pogotovo za slabo rodnih godina

Šuš – hranjivost, krepost *Litos u smokvan, ni šušta, ni gušta.*

Švoj – riba list *Solea solea*; kora za štrudl (podatak iz knjige receptata šjora Tone vlasnice hotela u Grohotama)

Ta, ota – ta

Tami – izraz se koristi za nešto što loše gori *Nevajadu ti ta drva, tamu pa slabo griju.*

Tankuja (D. Selo) – vrsta trave *Brachypodium retusum* (U Grohotama se ova trava zove **rašćica**)

Teplina – toplina

Terbi – te bi *Terbi došli na red makaruni.*

Termutanez – vjetar tarmuntana slabog ineziteta

Tolisni, tolišni – izraz se koristi za nešto što je maleno *Tolisne su to uši malome Marinkotu?*

Tambaškati – lupetati, izmišljati *Ispeci pa reci ne tambaškaj kad nisi sigur.*

Tote te oču vidit – na tom poslu pokaži da možeš i da umiješ

Toderkac – tu *Ča si se inkanta, toderkac to stavi.*

Trafig (G. Selo) – promet, pogon *Triba noge stavit u trafig.*

Trag – modrak *Spicara maena*

Tr(i)ja – riba trlja *Mullus surmuletus*

Trnika, trn – biljka trnina *Prunus spinosa*

Tropo – previše *Tropo kaldo.*

Trpeć – izraz koji se koristi kad te nešto boli, u smislu da moraš malo trpit *Poj kupi trpeća pa te neće boli zub.*

Tuč – *falso* zlato

Tufac, tufačina – vrsta mekog kamena

Tuha (D. Selo) – punta od olovke

Ubuć – odjenuti

Udriven – udaren; oštećen od udarca; malouman, zbunjen

Ujebat – vulg. oploditi *Vidi malega Jerkota, vidi se iz reoplana da ga je Anton ujeba.*

Ukebat – uočiti, uloviti koga tko se prikriva *Ukeba ga je barba Marin kako mu krede petrovače.*

Ukraj – uz, do *Puno je vajalo brod, nisan se boja jerbo san sta cilo vrime ukraj matere.*

Uludo – nepromišljeno, beskorisno *Uvik kupuješ te monade i tratiš šolde uludo.*

Uminit – smanjiti npr. bol *Popij jednu pirulu pa će ti uminit.*

Univerza – univerzitet *Rubić je bi vrlo učen čovik, bi je profješur na univerzi u Zagrebu.*

Upeklo – zagrijalo *Upeklo je moća ća, kvragu i motika.*

Urtat – nešto slučajno gurnuti; započeti *Jutros su rano urtali u posal, zgotoviće ga do podne.*

Urtun – reakcija *Popi san vrući čaj, odma mi je doša urtun, vas san se spoti.*

U sorbulu – umeko – jaje kuhano u meko *Za marendu mi usorbulaj dva jaja.*

Usplisnavjen(o) – puno gljivica/ plijesni *Ne jij to oli ne vidiš da je usplisnavjeno.*

Ustišćat – održat intradu, red i mir *Ni mi lako ustišćat red i mir u selu.*

Uspuhat se – ubrzano disati; praviti se važnim

Ustišćavat – uzdržavat, pridržavati *Ne moren ja više sam ustišćavat intradu, vaja mi nač kogago napola.*

Ušenćera – leglo ušiju. Prije se je znalo događati da pokojnika napadnu uši pa bi se reklo: *Judi moji pokojnik je pun ušenak, otvorila se je ušenćera.*

Utrupit – obamrijeti, otežati *Nabuba san se pašta-fažola pa me je utrupilo.*

Uvriđenje – uvreda

Uzobistit se – uzoholiti se *Sad jemaš nove postole, nemoj se samo uzobistit.*

Už – konop od slame za vezivanje snopova žita *Namoči malo už neka bude pastož pa gremo veživ(j)at snope žita.*

Valor – vrijednost *Okroji to late, to ti nima nikakova valora.*

Vazdan – cijeli dan *Mate kopa po vazdan, a sin mu purtruna.*

Vergul, vergulast – nestabilan *Meštar Frane kalafat izgradi mi je lipi guc, ma malo je vergulast.*

Verinaje more – more svjetluca od planktona

Veselidu se – vesele se *Kadgoc dojdemo u vižite, njiova dica nan se veselidu.*

Vilat – govoriti neargumentirano, blebetati *Curo, samo ti vilaj, ja te i onako ne obadan.*

Vrabeć(a) – osjetljiv(a) *Vrabeća je na med.*

Voja – raspoloženje *Ni ga voja, eno ga vaja se po posteji.*

Vojan – koji ima volju da što učini *Ni ti on vojan, neće ti doć, ne zovi ga za druga.*

Vragukapju – ni kapi *Popi je bocun vina, ni ostalo vragukapju.*

Vragutega, vragutoga, vragu jednoga – nijednoga *Voga godišća vragutega rogača.*

Vratri – vražji u pozitivnom smislu *Ma vidi ti vratrega Dinkića.*

Zabarufat se – potući se, posvađati se (barufa – svađa)

Zabranivat – zabranjivati, uskraćivati *Ne gre Jerkotu mali u crikvu, jerbo mu zabranije.*

Zabulat – od nečega dignuti ruke, ne poklanjati nečemu pažnju *Mate nisi obriza vinograd oli ćeš ga zabulat?*

Zahodit – zalaziti *Jere, sunce zahodi, moća doma.*

Zajokat – zajaukati, zaplakati

Zalada – dok je još hladno, dok nije jako sunce

Zaminivat – mijenjati, zamjenjivati *Fabe je pola žega zaminiva paljača.*

Zamitit – zaći, izgubiti se nekome iz vidokruga *Eno jušto ti je Jure zamiti za kantun Stipeline kuće.*

Za-sve – trajno, zauvijek *Majko, Fabe mi je da kosir za-sve.*

Zelenka (D. Selo) – vrsta smokve

Zenso – imenjак

Zežalo (G. Selo) – rak kuka *Scullarides latus* (U Grohotama se koristi isti naziv)

Zlak – biljka poljski slak *Convolvulus arvensis*

(Z)drača – izraz se često koristi za kupinu *Rubus fruticosus*

Ždrilo – ždrijelo; morski tjesnac

Ždrilce – manji morski tjesnac

Ženkat se – imati djevojku, razmišljati o ženidbi *Je, je, Bogu fala, poče mi se je mali ženkat.*

Ženskadija – ženska čeljad *Stipe moj, blago ga se tebi, puna ti je kuća ženskadije.*

Žgromunjat, škicat – zgužvati

Žliznica – limfna žlijezda *Infjamala mu se je žliznica.*

Žuko – trpko, grko

Žunži mi (u glavi) – razmišljam *Cilo mi jutro žunži u glavi kako ću ga popodne zajebati.*

Žutuja – biljka divlji neven *Calelandula arvensis*

Gordana Burica

KATE

Vapor kojim je Tonći trebao otići u grad, a nakon toga na navigaciju, nije pristao. Hladna otočka bura razmahala se svom silinom. Zbog jačine valova u luci, kapetan je okrenuo brod i prazan se vratio u grad.

Još jedan muževljev dan doma, Tere je iskoristila da zajedno prenesu masline u uljaru. Kad ih dođe red za preradu, ulje će nekako u maštilima prenijeti doma. Pomoći će joj Dome.

Selom se već proširila vijest da će Dome u Ameriku. Ona o tome nije voljela govoriti. Dokumenti su joj već stigli, a bila je gola i bosa.

Prošlo je već nekoliko godina od Milinog utapanja. Nedavno se Tonći, Milin muž, oženio siromašnom ribarskom kćeri Terom. Tako je Dome postala dio obitelji. Tere joj je bila sestra. Kada su Tonći i Tere preselili u novu kuću, kod Miline matere Kate, u staroj kući ostala je sva Milina odjeća. Stara je nije imala srca baciti. Sada su je ponudili Domi.

Tog jutra Dome je promrzla, omotane glave maramom, ušla je u Katinu kuhinju.

- Dobro jutro, teta Kate. Triba li van ča, donit drv ili poč u vrtal?
- Ne triba, lipa moja. Ajde sedi, popit ćemo malo bile kafe pa ti poj gori u kamaru i izaberi ča ti odgovara.
- Teško mi je naviknut se na samu misal kako ću poč tako daleko. I to za čovika kojega deboto i ne poznajen. A i ne volin ga. Kako ću se udat za njega?
- Lipo, nećeš bit ni prva ni zanja. Zavolit ćeš ga. Kad dojdju dica. I da znaš Jere ti je puno dobr čovik. Pošten ka i njegov otac.
- Virujen ja van, ali on je star za mene.
- Boje i malo starji muž nego ovo siromaštvo i sluškinjanje po selu. Nego, ja san ti spremila dar za udaju. Čuvala san ga za Milu, a kako nje više nima, a ti si mi ka čer, evo ga dajen tebi.

Iz džepa pregače izvadi bijelu maramicu opšivenu s merlom. Kad ju je raširila, Dome je ugledala zlatni kordun.

- Kuma Kate, ne mogu ja to uzest! Previše je vridno!

- Možeš, i uzet ćeš! Kordun tvoje matere otac ti je u ratu da za pulentu, da može prihraniti tebe i sestru. I to svojoj rodici. Zato mi je žejja da ovi odneseš sa sobom. Bilo ti s blagoslovom. Puno van fala – drhtavim glasom odgovori Dome.

Spremlivši poklon u džep stare jakne koju je imala na sebi i brišući oči, popela se drvenim stepenicama u Milinu i Tončevu sobu.

Unutra je bilo hladno. Prozorske škure lupale su o zid kuće. Prišla je zatvoriti ih i stojeći uz prozor, na trenutak joj se učini da u vrtu i iznad okolnih kuća vidi sav svoj život. Djetinjstvo i mladost koji će nepovratno ostati u ovom dijelu svijeta.

Spuštao se modri sumrak. Iz dimnjaka seoskih kuća izlazio je dim. Ogromno stablo oraha u Katinom vrtu bespomoćno je pružalo gole grane u kristalnu noć. A na njima, vrane. Nanizale su se jedna uz drugu. I graktale. Stiješnjene poput straha u Dominim prsima.

- Ajdete k vragu! – poviče Dome hvatajući i vezujuć škure - Nima ovde nikor za umrit!

Uplivši petrolejku, prišla je ormaru. U sobi je uz njega bio još samo bračni krevet. Nije ga ima srca uzet, Dome pomisli na Tonća. Prin vinčanja s Teron, kupi je novi.

Iz ormara je dopirao miris lavande. Dome se nijemo čudila velikoj količini odjeće. Većinu je Tonći Mili donio s navigacije. Sjete se kako je radi toga na nju bila ljubomorna.

Nije se ugodno osjećala. Dodirujući odjeću, osjećala se kao da ispašta neku kaznu. Kao i spremajući se za put. Ali jedno nije moglo bez drugoga. Novaca nije imala.

U platnenu torbu stavila je par flanelskih spavačica, nekoliko pari gaćica, pamučnu potkošulju, dvije suknje, džemper, debelu jaketu s pelicom, kombine i nekoliko pari dugih čarapa. Iako su na dnu ormara bila dva para cipela, nije ih uzela. Imala je nogu veću od Mile. Srećom, sestra joj je obećala prije polaska kupiti jedne.

Držeći petrolejku u jednoj ruci, a u drugoj torbu s odjećom, spustila se u kuhinju. Već s vrha stepenica čula je pucketanje drva u štednjaku. Osjetila je toplinu koja se širila prostorijom. Zakoračivši prema kuhinji, ugledala je Katu kako nepomično leži na podu.

- Drugarice, drugarice, niko mi je uli crnilo u postol! – obratila se uznemirena Anica učiteljici na početku nastave nakon velikog odmora.

Stajala je ispred učionice bosa, s čarapama punim modre tekućine. Oko nje širili su se tamni tragovi stopala.

Krivac je odmah dobio zaslužene srdele i potjeran klečati pred zbornicom. Izlazeći iz učionice, mrko gledajući svoju žrtvu, došapne joj:

- Platit ćeš mi!

Sada je Anica hodala po krovovima. S lakoćom je preskakala s jednog na drugi. Njihova klizavost, neravnine i dotrajalost, nisu joj smetali. Bila je lagana kao pero. Na uglu kuće u kojoj je stanovala, dežurao je Niko. S štapom u ruci okretao se lijevo, desno, očekujući da se ona pojavi. Smijala mu se glasno, a kada je prošetala svim seoskim krovovima, vrati se na krov svoje kuće i dovikne mu:

- Evo me, ča me ne uvatiš?

Čudno, pomisli, kao da je nije čuo. Nije se ni osvrnuo. Samo je stajao i čekao. Bilo joj je nevjerojatno da pred kućom nema babe Kate. Ona je uvijek na mojoj strani, razmišljala je. Mikula jon je sigurno reka ča se dogodilo. Kako je nima da Nikotu opere uši?

Pogled joj privuče veliki bijeli balon koji je prekrrio školsko igralište. Izgledao je kao okrugli avion. Spustila se s krova i ušuljala unutra. Bio je potpuno prazan. Košara privezana konopcima o balon čekala je na njen ulazak. Zgrabila je konopce, a balon se digao u zrak. Odjednom se vinula visoko iznad sela. Nošena vjetrom mogla je vidjeti crkvu, školu, zadrugu s malim trgom. Po njemu su se micale crne točke. Kao mravi koji su se kretali u svim pravcima. Ispod balona promicali su poljski putovi, omeđeni otočki vinogradi, šumarci i morska obala na kojoj se svakih malo bijelila vapnenica. Kako je puhao maestral, balon je krenuo prema zapadu. Uskoro se našao iznad masliničkih otočića. – Jedan, dva, tri... nabroji Anica do sedam.

Na pučini je bilo nekoliko brodica. A zašto ja ne bi pošla dalje, upita se čvrsto stežući konopce. Jednog je popuštala, drugog jače potezala. Primijeti da se tako balon više diže i kreće prema pučini. Sada su i veliki otoci pod njom bili sve manji. Oblaci su joj dolazili u susret i svakih malo bi ušla u paperjasti bijeli omotač. Izlazeći iz oblaka, mislila je što će sada ugledati. Na pučini, kad više ni jedan otok nije bio blizu, ugleda otočić, okrugao, nazubljene obale, a na njegovoj sredini svjetionik.

Ima li tamo žive duše, pomisli i potežući konopce približi se. Balon je prošao tik uz kameni toranj svjetionika. Nikoga nije ugledala. Otišla sam predaleko, pomisli. Bolje da se vratim na moj otok. Na njegovoj južnoj strani su predivne uvale. Možda tamo ugledam nekoga poznatog.

Kad se balon pojavio iznad strmih, u more obrušavajućih stijena, činilo joj se da je upravo tamo privlačila neka čudna sila. More se odjednom zatamnilo, a vjetar je okrenuo na buru.

Ispod sebe vidjela je valove koji se mreškaju. Bijele krijeste odjednom su prekrile čelično plavu morsku površinu. Pod otočkim klifovima bio je ribarski brod. S velikim naporom spustila je balon niže, tako da je mogla vidjeti ribare.

- Ej viii, jeste li možda vidili jednu ženu u moruuu? – vikala je Anica kroz vjetar. Možda je već postalaaa sirena! Zove se Mile. Jema crnuuu ricastu kosu i zelene očiii!

Ribari je nisu čuli. Izgleda, ni vidjeli. Snažno su veslali, bježeći pred zahuktalim morem i iznenadnim naletom vjetra.

Suze su joj se slijevale niz lice, a ruke od napora sve više slabile. Kada su konopčići olabavili, balon se približio šiljastoj stijeni na vrhu klifa. Dodirnuvši je, tanka opna balona se probušila, a Anica je s hrpom platna odletjela u bezdan.

Našla se na podu uz svoj krevet. Čuvši pad, kao da čeka da se probudi, priđe joj mačeha.

- Ne boj se Ane, sve je u redu, ja sam ovod.

Anica se brzo pribrala. Čim ju je ugledala, primijetila je zabrinutost na Terinom licu.

- A sad budi velika i razumna cura. Moran ti reć jednu tužnu vist. Znaš nima više tvoje babe Kate, umrla je iznenada, danas popodne.

Osvanulo je oblačno proljetno jutro. Puhala je šporka bura, a oblaci su sakrili sunce. Valovi su se razbivali o obalu čineći široki prsten uskovitlale pjene.

U glavnom otočkom selu ranim jutrom crkveno zvono obznanilo je Katinu smrt.

Poslijepodne krenula je pogrebna povorka. Tere je držala zagrljene Anicu i brata joj Mikulu. Bila je blijeda, bez suza. Iako je žalila za pokojnicom, glavni zadatak joj je bio biti uz djecu. Anica je cijelim putem plakala. Mikula je ponovno bio "odrastao". Zamjenjivao je oca. Gnjevan na sudbinu, jutros je prijatelju rekao:

- Zašto baš nan? Sve nevoje svita, baš na nas! Ali kad moju babu ne može ispratit njezino jedino dite, moja mater, to ću učinit ja! Ma da je bar otac doma!

Tužno brecanje zvona pomiješano s hukom vjetra u krošnjama grobljanskih čempresa nadvilo se nad seosko groblje na kojem je bila otvorena zajednička grobnica. Teška kamena ploča odmaknuta u stranu, a tamni otvor zjapi. Čekajući. Kad je povorka stigla, grobari su otvorili lijes, podmetnuli užad i na njega stavili pokojnicu zamotanu bijelom plahtom. Uza zid groblja stajala je otočka limena glazba. Posmrtno udaranje bubnja i jecajući tonovi trube prisutnima su ulazili pod kožu. A bura im se uvlačila pod odjeću. Hladno im je bilo po tijelu i u duši.

- Ča smo na ovon situ? – tiho je prozborio Katin susjed.

Seoske žene s crnim maramama na glavi išle su u povorci. Tiho plačujući ili glasno uzdišući. Svećenik je izreko nekoliko rečenica oprostajne molitve. Miline prijateljice, susjede i rodbina tiho su razgovarale kako su život i smrt nepravedni.

- Zašto ne partimo po redu? Eto, nadživila je ćer. Pa da je bar još malo ostala za utjehu njezinoj dicit dok ne stasaju?

Oko grobnice nanizala se djeca. Tako je bilo kod svakog pogreba. Potresno, a njima zanimljivo. Roditelji im nisu branili. Život je bio protkan spoznajama rođenja i umiranja. Ono između samo je prirodni slijed. I umijeće kako se s tim nositi.

Dok su grobari spuštali tijelo, naleti vjetra su pojačali, glazba je dobila prodorniji, bolni ton. Tere je jače zagrlila Anicu. Niz Mikulin obraz potekle su nijeme, jedva vidljive suze.

Ljudi su počeli napuštati groblje. Svećenik je prišao Teri s riječima:

- Čuvaj i pazi dicit, puno ih je volila. Na nebu će naći mir kad bude znala da se brineš za njih!

Tere je bila je iscrpljena. Često sama s djecom, radeći na zemlji, obavljajući zadatke koje joj je Tonći ostavljao. Osjećala se odgovornom. Bila je zabrinuta. Što će joj muž reći dogodi li se nešto djeci. Sad više nema ni njihove babe. A uvijek je mogla na nju računati. Odlazeći ponekad k Tonću na brod, ako je bio u Jadranu, djecu je ostavljala kod babe. Ako je odlazila u grad, na dan, dva, isto. Beskrajno je željela zajedničko dijete, ali ono nije dolazilo. Muža je voljela, potajno još iz vremena dok je Mile bila živa. Dobro su se slagali. On je cijenio njenu privrženost djeci. Uz Katu bilo joj ih je lakše podizati.

Napuštajući groblje s djecom, odlučila je otići u svoju kuću. Nije imala snage priključiti se sedminama u Katinoj kući. Tamo se okupila rodbina i pripremila zajedničku večeru. Običaji su se još uvijek poštovali, bez obzira da li je pokojnik imao nasljednika ili samo rodbinu.

Pred kućnim vratima dočekaio ih je paket. Poštar Karuza znao je da su u žalosti pa ih je poštedio dolaska u poštu. Uzevši paket, Anica je ušla u kuhinju. Dok je maćeha palila vatru u štednjaku, Anica se gledajući pošiljku veselo obrati Mikuli: Barba Paško nan je opet posla paket!

Mikula se nije ni osvrnuo. Jecajući popeo se u svoju sobu.

Njegova izdržljivost i glumljenje odrasle osobe došli su do kraja.

VRKLINA

Na kraju glavnoga otočkoga mista, puten prima Srinjemu Selu, dičaci su se vraćali iz škole. Oblak prašine ovi ih je kad je uza njih proša jedini otočki kamijon. Ugledavši ih, šofer Pero uspori, a oni već unaprid znajući ča će učinit, uspenju se na polugu ispod najdonje daske karoserije. I to jednon rukon. U drugoj su držali školske borše.

- Ura, dovest ćemo se baren do kapelice!

Daje nisu smili. Vedit će ih roditelji.

Poslin uzbuđujuće vožnje, iskočili su na put i stali trt prašinu sa obrazi.

- Da je baren bilo vozit se do kraja Škoja – reka je lipušni Dičak.

Ni bi najhrabriji, ali ko se smi izdvajat.

Krenuvši prema kućan, kod nezatrpane jame uz kapelicu ugledaju ribarovu ženu i ćer. Mater je skalala kašetu ribe s glave, i sve prosula u jamu.

- Vidi lude žene, baca ribu!

Žena ih bisno pogleda. Dosta jon je bilo njezine muke. U pola glasa bespomoćno zazove Divojčicu:

- Gremo! Pusti mulariju. Vidiš da od obisti ne znaju ča će sa sobon!

Iako je Divojčica od srama spustila pogled, Dičak je vidi da je malo starija od njega i da jema plave oči.

Cilo jutro su stale na Vrklini, prodajući ribu koje je su njiovi muški uvatili noć prin. Druge žene bile su u ostalin mistima. Celina je donila balancu ka i svaki put i malo in činila društvo. Divojčica je lipo razgovarala sa svima koji bi došli. Pod voćkan je bi lad. Sidile su na sadima, čekajuć. Onih pet, šest žen ča su došle kupit ribu, pročakulale su s materon. Sve skupa, slabo. Divojčica je molila Boga da dojde još kogod. Uzalud. Niko u Selu je dan prin zakla ovcu pa su svitu podilili meso.

Neobavjena posla, mater s kašeton na glavi i Divojčica krenule su doma. Kad su zamakle su za prvu gomilu, mršavi Ivan skala se je u jamu. Izvadi ribu i bratski je podili. U najbližoj kući di je sta, oprali su je i pobidonosno odnili doma. Roditejima će reć da su je zaradili banzanjen. Često bi ih ribarske žene zadužile da po selu vičedu kako je došla riba. Za plaću bi dobili kil, dva. Ovisno koliko ih je bilo. Nikima je to dobro došlo. Matere, po cili dan u poju, ne bi svaki dan ni jemale ča za skuvat.

Dičak je svoj dil da Ivanu.

- Uzmi, meni ne triba, otac je bi na hobotnice pa danas jemamo.

***PTICE**

Najavili su kišu
A ja s mog zagrebačkog prozora
Vidim samo avione i ptice.

Avioni lete u raznim smjerovima
Ptice samo u jednom.
Oni su ogromni i sami
One male i u jatima.
Njihovi putevi su munjeviti
A putanje ptica spore i razbacane.

Radje bih s pticama
Jer vidjela bi šume i rijeke,
Brda i polja umivena proljetnom rosom
I došla u topla prostranstva.

Bila bi lastavica, a s nama i poneki kos.
Nadlijetala bi more sa sićušnim točkama otoka
I našla toplu sjenu u šibljju,
Skrovište iz kojeg se mogu za tren
Vinuti visoko,
visoko.

* Ova je pjesma nagrađena na natječaju HSK, Zagreb, 2015. godine.

Ivan Kuzmanić

PLOKE

“Ploke” su bila jedna dičja igra, koja je u nedostaku drugih zabav, nan dicit dobro došla, jer smo se malo itali s “plokani”, guštali ka bi pogodili “čun”, inšoma igrajuć na “ploke” bi se ka dobro švogali.

Igralo se u dva, jedan proti drugoga, oli u više, jedna ekipa proti druge. Nakon ča bi se odlučili na igru (obišno na “guvnu”), podilili bi se u dvi ekipe, koje bi se izabirali po principu: ”recimo Marin, Ante, Visko i ja, a ti Joze, Vinko i ...”. Ako se jednimani činilo da je druga ekipa boja, onda bi se znalo i izabirat, na “par – dešpar” oli, kako se dogovori, za to nikad ni bilo karanja. Kad bi se ekipe odredile, onda bi se išlo namistit “čune”.¹ Stavila bi se jedna veća stina na određeno misto, a livo i desno od nje “čuni”. Ti “čuni” bi se mekli s jedne i druge strane od one stine i to tako, da p(e)rvini čun bude petnaestak, dvaist centimetri daleko od stine, a oni drugi “čuni” u istoj liniji s p(e)rvini i sa stinon, međusobno udaljeni isto tako dvaist centimetri. Tako bi sa svake strane stine bilo od dva do šest, a ritko kad i više “čuni”.

Traiset korakovi od ti čuni bi se “zasinjala” jedna c(e)rtu koju se ni smilo prikoračit kod gađanja “čuni”.

Svaki bi igrač naša za se jednu “ploku” s kojoni bi gađa protivniške “čune”. To je uvik bila jedna plosnata stina, ploča, jer je s njoni bilo lagje pogodit. Jemala je veću pov(e)ršinu, pa je dok je “lizla”, lagje “pomela” sve prid sobon. Kad bi naravski “uvatila” “čun”, pomela bi ga ka metla. To je bilo od svega najboje. Tribalo je itnut plokoni tako da ”plesne” na zemju i “poleti” po njoni, pa bi ako je tako pala “pomela” sve ča joni se je našlo na putu. Ako je pala “inkortelo” ni vajalo, jer bi onda prošla između “čuni” i ritko je kad kojega pogodila. Ako je “ploka” bila veća (veličina ni bila određena, naravski), a “čuni” gušći, znalo se je dogodit, da opali i po dva “od bote”.

Pobjedila je ‘na ekipa, koja je prin porušila protivniške “čune”.

Eto, tako je izgledala igra “na ploke”. Ništa, reć ćete, neš ti igre. Provajte jedan put zaigrat, pa ćete vidit da će vas uvatit gušt za nastavit. Slična igra zvala se je *krištula*.

¹ Pokojni barba Mikulaš je šahovske figure zva “čuni”. Kad bi ga se pitalo: ”Barba Mikulašu, di je Jakov?”, on bi reka: “A eno je iša igrat na “čune”.

KRIŠTULA

Na “Krištulu” ni tribalo iskat ni “čune” ni “plope” jer je bila jednostavnija, a isto zabavna pogotovo za one, ča su se volili itat stinan.

Jedan od nas dice bi vase koji važić, botilju, stari pot oli slišno i odni bi je malo daje di bi je “nape” na “Krištulu”. Dvaset metri daje čekali bi i grači sa stinan u rukan. Kad bi ti važ ili ča je drugo bilo bi “napet” (a to oće reć stavjen na određeno, obišno povišeno, istaknuto misto – ako je bi važ ili boca, često ih se je “nabivalo” na kolac, na takjicu, da ih je lagje vidit i gađat), onda bi počelo “kamenovanje” sve dok se dotišni “objekat” ni pogodi.

Tot ni nikor dobiva ni gubi, to je bilo, eto, za gušt. Najveći je, naravski, bi gušt, ako je bila koja boca, pa kad se rasp(e)rsne. Ne triba ni govorit da se je na “krištulu” italo od sela prema periferiji, da se kogar ne bi pogodilo stinon.

Kad pišen o “Krištuli” dolazi mi upamet jedna zgoda ča mi je je ispriča jedan nas Šoltanin:

“Kad san još bi mlad”, govori mi, ”gren ti se ja kupat s jednon lipon, mladon ženskon iza Omiša na jednu malu, lipu plažu. Kako je bi deveti misec, skula već počela, a turisti u to doba već ni bilo puno, a i oni koji su bili su se vratili, bili smo na plaži sami, osin nas ni žive duše. Naslonili smo se škinon na jednu “lišu” škrapu, licen okrenutin pu(t) “Biokova”. Čin smo seli, vidin ti ja jedan zaerđani važić, desetak metri daleko od nas: uvatin stinu i itnen se da ga pogodim. Ništa! Itnen drugu, ništa, tereću ništa i sve tako puste stine itnu, ali ga nikako pogodit! Ka za dešpet! Počelo me već bit i sram od ove divojke. Di je moje “viteštvo”. Ka da mi je proštila misli, jer mi govori: ”Mogla bi ti i ja stat tamo, ne bi me pogodi!”. Nemoj ti nego stavi očale! Sigurna da bi prin moglo g(e)rmit, nego bi ih ja moga pogodit, digne se i stavi i(h) na ti važić. Dok je ona išla stavit očale, ja san već naša jednu oveću stinu. Ni se još doboto ni okrenula, a ja zamahnen i – očali u sto komadi!”

Ni divojka znala da se na Šolti (ona je bila Farka) igra na krištulu!

Ana Lazarin

**NEČUJAM, 2. IX. 2013.
(oproštaj od A. B.)**

Naoko, sve je isto!
Ovaj, od svih elemenata
najnemirniji MORE
donosi svoj nemir
i tišine
oštrim sikama

Vidim te, u sjećanju,
plivajući tražiš
ublaženje bolnim
kukovima i koljenu

More prima težinu
tvojeg tijela
i umetnutih mu
dijelova
teških i stranih
i Tebi i njemu...

Patnja, blagom Ti licu
darovala je još plemenitiji
izraz ...
“Bit će bolje... što mogu...”
umjesto jadanja i zlovolje
.....

Ne tražim Te
među mrtvima...
Mirogojska ploča
skriva tijelo
koje nije moglo
izdržati...

Tajna prelaska
ljudima sudbinske
zbilje
Tebi se OTKRILA

Nama koji te volimo
ovdje se nameće
molitva,
molitva i tišina

SPLITU SA ŠOLTE
(gradu gimnazijskih dana)

Tražim ovdje s distance
vremenske i prostorne
i nikako da uhvatim
cjelovit doživljaj
spajanja i prožimanja
SNA O ŽIVOTU
i
OSTVARENJA NJEGOVA

Snovi, obećanja

elan vital gimnazijalke
pogledom zrele osobe
IZMJERIH...
ŽELJENOM dodah nadano
odmjerih uspješno
snaga sreće
zamuti pogled
Treptanje suza
ODGODI
OKO SRCA PREDOČI MI:
OČI PLAVE
OČI ZELENE
OČI SMEĐE
triju života voljenih...

Grade, s distance
prostorne i vremenske
ljepoti tvojoj
i
mojoj mladosti
U TEBI
darovi života obilni
neka tkaju se i
umnažaju...
Nade i ispunjene
želje
mirom se jave
zahvalnog prihvaćanja

**REGATA: SPLIT – STOMORSKA
(29. IX. 2012.)**

Jedrilice elegantno klize
morskom plaveti
spretnom rukom vođene
snagom vjetra
Krote ćudi mora
tog najnemirnijeg
od svih elemenata

Prividom začuđujuće
lakoće
jedre cilju
Tko će ljepše, brže
uznositije
pozdraviti otočane

Izazivaju ljepotom
divljenje
lakoćom radost
postojanja
Jedra razapeta
uprizorena krila
slavljenog Arhandžela
lebdeće ponosna
ne bi li moglo biti
bez jarbola
JAR – BOLA

Tko će ljepše, brže

uznositije
pozdraviti otočane

Izazivaju ljepotom
divljenje
lakoćom radost
postojanja
Jedra razapeta
lebdeće ponosna
ne bi li to moglo
bit
bez jarbola
JAR – BOLA

MLADOM SUNCU
/Suncu koje se rađa/

Tišinu rosom jutra umiva
u blagosti svitanja

Rumeni osmjeh istoka
smjer pokazuje
More bonacom čeka prvi poljubac
ni zvuk ni glas s obale ne odzvanja
Snagom silnom, nadmoćnom,
Sunčeva svjetlost
zasljepljujuću bjelinu
ogledalom morskim umnaža,
očima vidjeti ne da se
ljepotom dušu napaja

oživi more i kopno
dahom ih svojim pozlati
O SUNCE BLISTAVO,
kakvu li snagu naviještaš
izvora s kog se napajaš?

NEVERA
24. rujna 2015.

Zamračena pučina
plavet sivilom zgusnuta.
Zamračena pučina,
obraća ŠOLTU
svodu iznad oblaka ...
Nelagoda strepnje
uključuje unutarnje OKO
i
čeka.
Bura vraća skriveno
svatko sam
pristupa
DOČEKANOM.

Nikola Mateljan

***U DNEVE JEMATVE**
(Štorija sa početka pasanega vika)

Pučanstva na škoju bilo je puno, a šoldi malo, živilo se je teško. Jili su ča su sami uzgojili na zemji, svojon oli tujon ča bi je bili vazeli, na težaka, ča oće reć u najam. Težak bi se podobliga u vrime žetve i jematve gospodaru zemje davat dil po kontratu. Bilo je i drugih obligi koji su se davali u jematvu, maston se je plaćalo bratovštinu, kurata i kovača ča je oštri alat i potkiva životine.

Nike su famije jemale junake, tako su zvali radnike koji su dolazili iz Zagore kad su veći posli; kopačija, žetva, jematva... Kod naših susidi dolazi je niki momčić Boić. Bi je bokun ludast, dobar radnik, ma pun vlaške furbarije, uncut. Govorili su judi za njega da je pobiga vragu s parangala, da bi ga vajalo odvest u kurata da mu Boga moli. Boić je uža govorit da ni grih ni ukrest za glad naranit i pošteno priživit.

Jednega dana arma se susid, gre tergat grozje. Skupi je susid čurmu: tergače, mečara, konistraricu, a Boića je pridvidi za gonit mast u konobu, jer je kapac dizat mišine. Tako je Boić odagna i dil gospodaru zemje. Gospodar je bi umra pak je u konobi bila njegova žena, udovica, fina i ugledna gospoja. Pripomenuli su Boiću da lipo pozdravi i da bude pristojan sa gospojon. Bila je užanca da domaćin da onome ča dogne mast po koju slanu serdelu. Veseli se je Boić serdelan i odma je skonta kako će do u poje stavit koju u svoj “kjun”.

Sve je on lipo ufino sa gazdaricon. Kad je ona išla u vrtal ubrat list kupusa u koji će zamotat serdele, ovižla on po konobi i vidi maškadur koji visi obo gredi iza vrat. Zaviri u njega. U njemu je visi osuč suhi giric, dva suha šnjutića i kost od pršuta sva isfilana, a u kantunu ništo zamotano u škartucu od karte. Karta je bila masna, odma je Boić promisli, ništo je za u “kjun”. Oće-neće čopi je smotujak i uvali ga u nidra, misleć u sebi, neće se gospodarica ošervat na tu sitnicu. Za onoliko svita koliko jon je napovidi, gospoja mu je lipo toliko zamotala serdel u list od kupusa. Lipo jon je zafali, pozdravi je i iša veselo.

Neton je zamiti za kantun odmota kartu i reče:

- Vala Bogu, dugi kus slanine ki velka kobasica, dobar zalogaj, nu, ionako san gladan ki vuk.

Slanina se je žutila i vonjala po ribi, misli je Boić kako je to čapala vonj od oni suhi giric. Satra je do poja tu slaninu i dvi serdele ča je gospoja dala depju i

to sve brez kruva. Ma ni puno prošlo slanina i serdele padu mu na prazni stumik i na no bokun grozja ča je prin pozoba. Počme mu kuvat po drobu. Dojde u poje, gospodar ga pogleda i zapita:

- Ča ti je, ča si ublidi?

- Boli me drob – odgovori mu Boić.

Bol mu je postala sve veća. Čapa ga štrcavica i doli i gori.

- Ča je, ča je? – sve gospodar okolo njega, ustravjen da se ni berž otrova.

- Oli si usput obilazi ploke? – jopet će gospodar, boječ se da ni izi zatrovane komadiće od slanine oli sira ča se meknu na spicu pod plokou za uvatit miša.

Joče Boić, ne pušća ga bol, vidi da je vrag odni šalu pa se ispovidi gospodaru da je izi dugi komad slanine.

- Kako dugi? – zapita ga gospodar.

- Dugi, ma dugi, Bože prosti ki nika stvar. Ni baš bila dobra, žuta od dima i vonjala ki riba. Bi(t) će ujtila vonj od onizi suhi girica ki su bile u maškaduru. To mi je siguro naškodilo – kaže.

Gospodar ostane malo inkantan, a onda promisli da se Boićevo iskustvo poklapa sa ničim ča je jema prilike čut.

- Ne budi muse goluza, reka san ti da ćeš se jedanput ćapat pod plokou. Ko bi reka su čin ćeš ti sve glad naranit. Moj Boiću, koliko se ja tendin u te posle, izi si ti ‘niku stvar’ ča je gospoja dupera, uto san po svemu sudeći, sigur.

Kad je i sam svati, ćapala ga je još veća muka, okrenu mu se je drob naopako. Uvali se je pod gomilu na lozovinu ča su tovaru paričali za grist da miruje dok pertu mihe. Kad su ostali tergači čuli ča mu je naudilo, ni već moga durat njiov smih i batude ča su padale na njegov račun. Pobiga je iz poja.

Lega je u staru kujnu na oni veliki banak ukraj komina ča je jema šoto kotul ka skrinja i dasku za naslonit škinu. Ujutro prin zore je izmuždi iz kuće. Ni mu tribalo spremat valižu jer ni jema ništa robe nego no na sebi i opanke na nogan. Iša je na Rogač, opra je bokun sa moren nogavice i opanke ča je izlica i jedva je dočeka da parti brod, da uteče doma.

Priča o Bojiću berzo se je pronila selon pak je gospojki puno naudila. Oborila jon je pogled prima zemji i zarumenila obraze. Selo je doznalo kako i fine gospoje kuntentaju putenje poželenje.

*Na natječaju (2015. godine) za šaljivu priču udruge „Čakavski jazik“, ova je priča ušla u izbor među šest nagrađenih.

NIKAD BEZ KRIŽA

Na pojavu sumje kužne bolesti ukućani bi se rađe pritajali ne bi li prošlo nečujno uz Božju pomoć. Bojali su se izolacije. U selu se ništa ne more sakrit, od uha do uha došlo bi berzo i do likara. Odma bi doša u vižitu. Ako utvrđi da je kužna bolest, aviza bi općinu. Odma bi doša poteštat od općine šeperat prostoriju u kojon je bolesnik, a digod i cilu kuću ako je mala. Samo bi jednoj osobi bi dopušćen pristup bolesniku i to po određenin uvitima, a pod strogin nadzoron općine i likara. Poštovale su se sve naredbe, poradi straha od širenja bolesti na druge osobe, pa i straha od velike munte ako se zakon prikrši.

Kako likarije ni bilo, bolesnik je čeka jedino ufanje Božje da mu pošje spašaj oli da ga ostavit još doli. Kužni bolesti bilo je više pa i gnjojne upale angine zvane grlice. Ko ni priživi, bi je potla smerti izoliran, sprovoda mu ni bilo. Pokop se je verši ranon zoron, bez kurata i bez pivanja salmi. Došli bi gaštaldi, položili bi pokojnika u drveni kasil kojega bi načinili domaći maranguni. Posuli bi pokojnika živin japnon i začavljali u kasil. Četvorica gaštaldi i naučitej koji je nosi križ odnili bi pokojnika pokopat na staro grobje kod crikve sv. Mijovila u poju. Njih petorica bi se puten minjali. Kad bi opočinuli, križ bi vaze drugi za malo opočinut. Odrišenje, misa zadušnica i ostali običaji bili bi se učinili naknadno.

Tužne matere, jerbo su često umirala mala dica i rodbina tužna srca i suznih očiju ostavali bi prid kućon. Bili su to mali sprovodi u tišini u svitaj dana, u blagosti jutarnje rose i poj jutarnjeg buđenja tic.

Nakon pokopa gaštaldi bi se vratili u brasku kuću, svukli bi odoru koja je bila samo za ti obred. Čeka ih je veliki maštil oli lavadura s otopinom lizora. S tim bi se isprali i još sa sapunon od kanfara. Kuća pokojnika bi se isto raskužila i obilila gašenin japnon.

Ovo je mali dil štorije o kužnin bolestima koje san sluša od stari judi. Prinosin ga da se ne zaudobi. Ovo zlo nas je mitilo, fala Bogu i medičini.

SVE ČA ZABRANIJE VLAST, JEMA VEĆU STRAST

U ono vrime lita Gospodnjega ijadudevestošezdesetidruge, sridina lita, 16. srpnja na blagdan Gospe Karmelske, velika cervena užarena balota izvirila je iza Bijokova i navistila dan vrući od vrućjega. Blagdan smo dostojno proslavili, zvana su slavila. Učinili smo i presesjun okolo crikve, ne kako nan se je tilo, nego kako se je smilo.

Čvrčki su pivali. Na izmaku dana užarena se je balota kalavala meju masliniške škoje. Fešta za nas mlade još ni gotova. Nismo bili kutenti, vajalo bi zabalat, a dozvolu nismo dobili. Iženjali smo se. Izmislili smo da je jednome od nas rođendan i skupili smo se na Baninoj taraci. Raspalili smo gramofon, a Joško Maretov je udara malo sa onon malon armonikon. Skupila se je mladost iz ciloga mista. Puno nas je bilo. Balali smo, pivali i bumbili do mile voje. U vršu su upale i nike vrtirepke koje radi oca nisu smile. Doma su potla dobile u korpet. Tako nas je tokalo čut.

U sjeni bora šjore Tone čuvala su nas plave šapke i vrtili glavan. Čekali su držda ponoć da nan stanu na kraj. Nisu nas prismeli. Mi smo zato znali. Kad je ponoć odzvonila, odma smo fermali. Još smo malo pili i pomalo se razilazili. Nikiman je bilo dosta vina, bala i hira pak su išli doma. Ostalo nas je još šestoro i nikome od nas šune da se gremo kupat. Odluka je pala. Amo ća! Niza dolac berzo smo došli na Rogač, nizbrdica na putu, nizbrdica u glavan. Apožali smo (Ivo R., Tomislav B., Ante R., Tihomir M., Davor B. i moja malenkost) na mali mul ispid Kalajzića kuće. Berzo smo sa sebe robu poskidali i poskakali u more. Ivo se ni tiva kupat, on je uvijek bi mekujav, on nan je čuva robu. Guštali smo, bonaca ka uje, misečina je sjala, letrike svitlile, guzice su nan se bilaskale, a glasa nismo šćedili. Priplivali smo na Žižkov mul kako bi zapivali serenadu prijateju Luki kojega je potegla kalamita pa je rano iša u postejju. Na mulu smo jušto zapivali jednu štrofu. Okrenen se ja i kod Kacoline kuće vidin neprijateja, kumandira milicije (živi je sa famijon na fitu u Kacolinoj kući) sa kuson ploče pod rukon.

– Eto ga, biž! – zavičen.

Poskakali smo u more i otplivali do nasrid Rogača di nas ne more doseć. Baš smo dolili uje na oganj, vrebna nas je u selu, a sad mu ne damo mira ni u postejji. Trepja je po cesti, popizdiva je, ma ni nan moga ništa, a mi smo ga s gušton još više izazivali.

Ajde zaplivaj, uvati nas. Bi, da znaš plivat – podvikivali smo mu uglas.

– Zaplivali smo prima velikomu mulu, a on terkon doma po pištol pa se zatrče na

veliki mul. Ivo je kad je vidi milicijonera uteka u brig iza Marinkotove kuće. Nismo ga ni mi čekali, fala Bogu, nego torna na Jartinu. Vidi je da nas ne more uvatit, vrati se je na mali mul. Skupi nan je robu i armoniku. Mi smo pritihali nasrid vale, ne znamo ča se dogaja. Poslin par minuti čujemo da je milicijoner upali oni veliki motor i vidimo ga kako je proleti uza crikvu prima selu. Zakjučimo da je iša u selo po pojačanje. Doplivali smo nase do maloga mula kako bi vazeli robu, ma robe nima. Osta je jedan postol i jedna majjica. Vazmemo oti postol i majjicu pa se dignemo na glavicu poviše kuć.

Tišina je, motor se ne vraća, ni nan bilo druge, uputili smo se prima stanici da nan dadu robu, ionako bi nas po njon otkri. Krenuli smo starin puten, došli do Cimbrine kuće, kad eto ti njega na motoru.

– Eeee – dreknuli smo mu iz mraka.

Ču je našu dreku, pristraši se je i nabi je gaščinu. Mislili smo da se neće uspit okrenut na zavoju. Ni bilo druge, odlučili smo poč po robu u stanicu. Dojdemo prid stanicu, na balaturu Pahajunove kuće i pokucamo. Na vrata izletu oba milicijonera, na ponistru jednomu od njih i žena. Oni su jemali stan na gornjemu podu. Jemali su ča vidit, grupu mladići goli ka perst. Dobro su nas vidili, svića je gorila naviše vrat. Vajalo je bar malo pokrit gola tila. Jedan se je pokri majjicon, a jedan je sterpa *bateriju* u oni postol, a mi ostali jajca u šake. Ulizli smo u stanicu i pitamo robu, a oni u čudu, ne znaju ništa.

Kumandir ni doša u stanicu nego je iša provirit na kuću, pozna je armoniku. Iša je u Joškota i naša ga je di spava. Dobi je štrapacadu od Luce, a njon ni nikad bilo zlake na jaziku. Tu večer armonika je ostale kod Ante R. jerbo je i on zna zasvirat. Onda je iša u Bukteničini tražit Budu, i njega je naša u posteji.

– Je li ovo ura za budit jude? – ispraši ga i Pjerin.

U nedoumici je kumandir iša doma i ostavi slučaj za sutra.

Ovoj dvojici milicijoneri ispriповidali smo ča se je dogodilo. Manji milicijoner, očalinko, vase je prida se makinju. Dok nas je svi ispovidi vazimajuć naše podatke i udarajuć po makinji s jednin perston, već se je počelo svicat. Počeli su pivat i pivci u tapunjeri prid kućon, ma baš ka na dvoru Pilatovu. A nan gori pod nogan, da nan je bar uletit u kuću prin dana.

U zla doba, pustu nas. Žvelto smo odili put doma, *Zdrava Marija* zatekla nas je na Kavčini. Već je niki čovik jaha na tovaru od Gustirne put nas. Rođak

i ja okrenemo desno uz Vrtića put da se ne intramo š njin. Uletimo u kuću bez da nas je ikor vidi.

Sutradan priča se raširila po selu. Pričalo se je kako nan gre tužba sucu za prikršaje. A i mi smo raširili priču kako ćemo učinit kontra-tužbu. Robu su nan vratili i mi smo se iskobejali, na sudu prošli smo lišo, ča oće reć: nekažnjeno.

Ma sve je moglo proć i boje da nan je barba Marinko špija da nan je milicijoner sakri robu u Gvozdin kaić. *Oči i uši* Rogača, barba Marinko, kašnje nan je prizna kako je kroz pritvorenu škuru prati cilu epizodu. Ispripovida nan je kako je puca od smiha i kako mu je oternula noga, jerbo je cilo vrime sta na jednoj nozi, ni ariva obut na drugu oni visoki postol.

Tako je bilo, ča se more. Sad mladi moredu balat od mraka do zore, ma paru ka utučeni, nimaju voje. Pasalo je, eto, pedeset godišć, bilo nas je puno i bilo je živo.

Vrime se je kambijalo i nike užance. Sve ča je lako dostižno, nima vele strasti.

***POTRIBA I STRAST, JAČA NEGO VLAST**

Vujo je bi veli minadur, ma ne oni ča mina u kavi, nego oni ča bacije mine u ribu. Zna je on da ga milicija stalno vrebja i da su žestoki na njega, žešći nego on na ribu. Dugo je trajala igra maške i miša. Šušpetavali su ga, a on je sve porica.

Jedan milicioner se je zareka da će ga uvatit na dilu. Zna je sva mista na Izvanju di Vujo čeka ribu. Odredi se je za jedno di će ga zateć na dilu. Jednoga dana zarana sakri se je u bušak i čeka je Vujota da dojte i da okrojji minu. Dugo je čuču i bušku i nadrća se, kad u niko vrime čuje bahad. Dolazi je Vujo.

Vujo ka da je bi kalamitan, doša je u pravi čas. Skinu je mišinu s ramena, pogleda je u more. U moru masa ribe. *Vidi blaga Božjega* – ponavja je dok je vadi minu iz mišine. Žvelto je užge i hiti u more. Kuntenat da je riba isplivala reče: *Pogodi san*. Milicijoner izleti iz buška i reče: *I ja san*. Usprene Vujo, zjane i ostane bez riči. *Oćeš li i sad reć da nisi ti baci minu?* – reče mu milicijoner.

Vazme milicijoner njegovu mišinu u kojoj je bila još jedna mina i druga oprema pa se s Vujoton uputi put Grot u stanicu milicije. U stanici je milicijoner štendi zapisnik i Vujota je natira da ga potpiše. Učini mu je prijavu sucu za prekršaje. Milicijoner je bi vas sritan kako ga je nasamari i kako mu ni da izvadit ribu koju je ubi. Pusti je Vujota uz posprdni smiješak.

Hrama je Vujo jidan put Gornjegega poja. Ulazeć u selo očuti je vonj pečenih cipli. Ciple je iz mora izvadi i ispeka Vujotov kompanjon koji je čuva stražu na drugoj bandi vale. Vujo je jušto prispi na marendu. Marenda je i svoj dil ribe odni je doma.

Dovedu Vujota prid suca. Sudac mu je čita optužnicu, pa ga je svaku malo pita: *Je li bilo ovako?* Vujo je sve potvrđiva. Na kanati ga je sudac zapita: *Imate li vi što reći?* A ovi govori: *Jeman, jeman, gospodin sudac. Ja san sve to učini, ali ja nisan kriv. Ja nisan zna da se to ne smi. Milicijoner je to zna. Čovik od vlasti gleda je ča činin. Triba me je fermat, a ne me pustit da činin škodu i prikršin zakon.* Sudac se je na to inkanta dok je u svojon glavi pronoštika. Malo je Vujota potaroka i reka mu je da ako to ponovi da će puno pagat i da će poč u prežun. Ni ga ništa kaštiga.

Priča je Vujo kad su izašli vanka kako ga je milicijoner omiri od glave do tleha i kako bi mu bi najraje roge zaviška. Ni se usudi jerbo je zna da bi ga odma zakaina. Sebi je u bradu zaronja: *Sviri kurcu i pozdravi doma.*

Vujo je bi pametan i furbast. Bog mu pokoj da.

*Nagrađena proza na natječaju Hrvatskog sabora kulture, 2015. godine.

BEZ MATRIKULE – SJETON U DUŠI

Cili vik navigan
a nikud nisan iša
moj brod je na sjidru
ispriid grada Splita.

Gabine kamene
na kuverti zelena su poja
to je brod moj dragi
to je Šolta moja.

Sve češće tužna
zvonidu zvona

nestaje posada
sa broda kamenoga.

Postaju pusta zelena poja
sve manje se vidi zemje crvene
po cviču slasnou ne zujidu čele
ka oblak magle širi se ternje.

Ulican pustin pokoji starac projde
a kuće kamene stare jedna po jedna
ponizno skidaju kapu
kad in zazvoni podne.

Zdrača je obresla vertle
potiho uliza u dvore
tužna jesen spušća se
na moje drage Grohote.

I moja jesen bliži se
ka list loze skupjan se
i strepin do svake zore
jer neznan u merkloj noći ča je.

Kad sunce za brig sajde
još misec mervu nade daje
jutarnja rosa blaga je
dok mraz ne osvane.

Luisa Prar

PROLAZNIK

Mnoštvo pulsira
prijeteći neživotom
Čovjek život treba - traži

Mnoštvo se giba i traje
mnoštvo žamori, mrmori, romori, bruji,
mnoštvo jednostavno postoji

Mnoštvo je neminovnost
Čovjek tek slučajnost

Čovjek vrišti
Gomila ne čuje
Čovjek plače.
Gomila ne vidi.
Čovjek pati
Gomila ne osjeća

Čovjek je neprimjetni prolaznik
na svom putu do zvijezda

Mnoštvo se razlijeva se zemljom...

TIŠINA

Život nam govori tišinom
U tišini čuješ neizgovorenu riječ
Osjećaš neisplakanu bol
Vidiš izgubljenju misao...

Dio smo tišine

Tišinom slušaš glazbu iz visina
Zvijezdama sjaji nam tišina
Tišina nam priča mjesečeve sanje
Tišinom se spoznaju nebeske tajne...

U tišini život postaje smrt,
a smrt životom biva

Tišinom čuješ kako
anđeli kolijevku neba njišu...

Samoće nema u tišini
Osjeti kako mrtvi uza te
tišinom dišu...

TIJELO ME NOĆAS NE MOŽE IMATI

Noćas ne osjećam tijelo

Duh se razlijeva
grleći zemlju
a misao lebdi nad
užarenim sprudovima
negdje na rubu neba

Više nisam zarobljena u tijelu
Širim se i rastem
Prelijevam se iz tijela
Postojim izvan sebe i tijela

Oslobođena okova
lebdim u bezvremenom ništa.

Kroz zvjezdanu prašinu,
kroz modrinu svemira
oslušujem umirući jecaj tijela

Tijelo me noćas ne može imati...

SUZE

Iz ponora nesvjesnog izranja besmisao.

U bolnim trzajima svijesti
budi se čežnja za bijegom
a suze teku ispirući misao.

Suze teku u tišinu da uguše vrisak očaja
peku mučninom da ne bih kriknula mržnjom
miluju tugom da ne bih patnjom jecala.

Dajući mekoću bolu i životu
suze toplo i tiho
teku... teku
u nevidljivu rijeku.

BIJEG (ŽIVOT NIJE DIO MENE)

Ne prihvaćam ga.
Život nije dio mene.
Otplovit ću na drugu obalu
i biti sjena.

Ne trpim svjetlo.
Ranjiva sam, a svjetlo boli.
Briše snove.
Na drugoj obali rijeke samo snovi žive.

Ne podnosim riječ.
Ubija misao.
Bit ću nijemi dah u tišini.

Ne razumijem vrijeme.
U vremenu se gubim.
Otplovit ću tamo gdje vrijeme
jest Bezvremenost.

KAD TAMA POSTA DIO SVJETLOSTI

Davno beskrajno davno
u trenutku kad tama posta dio svjetlosti
kad duša tijelu daje djelić vječnosti
izgubih sebe.

Gubim sebe u trenutku
kad život i smrt se stapaju
kad zvijezde se rađaju, gase i padaju.

Već dugo, dugo zemljom lutam
tražeći svjetlo u tami
u besmislu tražeći smisao nadi.

Gdje li je riječ što istinu otkriva?
Ima li igdje na zemlji smrti što vječnost biva?
Dugo se već beznađem vrtim unutar zidova,
beskrajno dugo se spotičem o sjene
unutar zemaljskog kola!

Podižem dvore u ovom bespuću
za svoje snove.
Ima li igdje ljubavi što može srušiti
nijeme zidove ove?!

Možda ipak jednom
kad svijet se uguši u suzama
kad se raspukne u mukama
nađem mir i zauvijek zaspim
na Kristovim rukama.

OSLOBOĐENJE (DUŠA ĆE USKOVITLATI BEZDANE)

Čežnja...
Čežnja za tišinom i mirom
za božanskim dahom
za nadom i smislom

Tuga
nijema duboka

Bol
neobuzdana divlja žestoka
bol radi neznanja slabosti
samotne izdajničke nagosti
radi besmisla nadanja i beznađa stvaranja

I strah
goli ledeni iskonski strah
od življenja i umiranja
od istine i znanja
savjesti i priznanja
strah od igre i ljubavnih sanja
od spoznaje i Boga
o ljudi i od sebe samoga.

U spiralama svijesti
nedokučiv vječan
strah
se gnijezdi
u tami nesvjesnog
u bunilu beznađa

razoran i neuništiv
srah sebe ždere
i sam sebe rađa.

...

Otvorit će se vrata zemaljskog čistilišta
duša će uskovitlati bezdane.

Čežnja će zasjeniti vrhunce
nebosklon će potamniti
sagorjet će bol

I strah se uguši
u vrtlogu kaosa

SUTON

U beznadu grimiznog sutona
zemaljske sjene drhte

Gonjene grizodušjem
izmučene žrtvovanjem
slomljene praštanjem
Ispijene nadanjem

Okaljani i nevini
grješni i kreposni
prokleti i blagoslovljeni

Prezreni, bijedni, pokorni, ponizni –
bogoljubni
prkosni, oholi, beščutni – bezbožni
posvećeni, zgaženi i pokoreni
izdani i uništeni

Nijeme povorke izranjaju iz dubina
grimizne magle dolaze sve bliže
olovne visine padaju sve niže
nijemi zidovi očaja sužavaju krug

Pogrebna zvona zvone obraćenje
mrtvi nad svojim grobištima plaču
i još jednom mole oproštenje
Odsutnih nema...

SPIRALNE STUBE

U središtu svijeta
spiralne lebde stube.
Kroz sumrak zemaljskih snova
rasplele su plavog blaženstva
nedodirljivu nit.
Izranjaju iz oblaka zgusnute tuge
zidom prozirne tišine se nižu
i nestaju u bijeloj oreoli
nebeskih svetih dubina.

Cijelo svoje trajanje
na ovoj zemlji
ja, sužanj, pokorno trpim
klečeći podno stuba
što ih anđeli u igri njišu.
Čitav svoj život
ponizno saginjem glavu
strpljivo čekajući
božanski znak!

Ustat ću iz zemaljskog kala
uspravit klonulo tijelo,
krvava koljena isprat ću suzama
uznosito podići glavu.
Dohvatit ću nit što zavodljivo
lažima treperi!
Srušit ću spiralne stube
pa nek se pomrače nebesa!
Nek se raspuknu prozirne tišine

i nek zgusnuta tuga uguši
posljednji zemaljski dah!

Ne mogu izgubiti ništa,
jer ništa već imam.
Ne molim ništa,
ništa ne čekam.

Samo slobodu
u smrti!

NIT

Sama prolazim životom
potpuno sama, a ispunjena vama.

Idem svojim putem.
Vi odaberite svoj.

Na koncu, konca
svi putovi vode...
Što mislite!?... Kamo?
Pa vrte se u krug!

I vrte se, vrte u visinu!
I šire se... šire!!!
I stapaju se u jednu jedinu
beskonačnu zlatnu nit
kroz bjelinu.

PUT

Tu negdje
u zamrznutom trenutku vremena
pod kristalnim zvonom zvuka
plače jedno tužno dijete.

Svatko sam na svom putu
postaje sam put.

Put razuma
put srca
put sebičnosti
izaberite sami.

Ona što razgovara s kozama
i leti livadama crvenih makova
ona izabra.

Dozvolite da na koncu
bude sretno dijete.
jer samo kroz sretno dijete
ljubav može slobodno teći svijetom.

NOĆ LJUBAVI

Ne grli me noćas
ugasit će se zvijezde
što kroza me trepere.
probudit mjesec što mi se u krilu njiše.

Ne gledaj me noćas
dok zemlja oko nas
djevičanstvom diše.

Ne govori o ljubavi
dok nebo nam o ljubavi zbori
ništa ne govori
jer prazne su riječi u noći
što miriše na vječnost.

Otvori srce i pusti
da se ove božanske noći
čista ljubav nedirnuta
u naše duše toči.

KOZA POETA

Bila jedna koza.
Samo koza bila...

I kako to već biva
dobila je ime
koza Iva.

U vlažnom sjaju njena oka
snovi o cvjetnim livadama
kojima nikad nije trčala.

U njenim grudima srce
što kuca za slobodu
koju nikad nije imala.

I znam da mekeće
o zlatnim vrhuncima
na koje se nikad nije uspela.

Moja Iva,
koza poeta.

BILI DUHI PRADIDOVA

U maslini bili duhi obišeni,
bili duhi pod tapinon ukopani.

Joču, ječu kroz stolića
ma nikor i' ne ćuti.

Bile duhe naši' pradidi.

Samo uja, uja daj!

Samo ča višje uja daj!

Da moremo dignut još jedan pod.

Da moremo iskopat još jedan greb.

Maslina dariva,

maslina raja

a mi išćemo još i još

i nikor da nas begena.

Bili duhi kroz stolića ječu

i nikor i' neobada.

Srce njezino bati sve tiše
di je težaška ruka da je tiče?

Krv njezina se vodni.

Di je sunce da je grije?

Zanamisto svitla

otrovni dažd pije.

Otrovi iz mrtve zemje

njezina su spiza.

Nikor da se ferma i pita
ča maslini i čoviku triba.

Fermajmo se!
Tisnimo dlane svoje
u njezine crne čvore.
Kleknimo jon prid tapinon
i ču' ćemo bile duhe
ča je jubu kroz stolića
i jubimo je
ka ča je oni jubu.

Srestimo š njon
grleć' njezine grube čvore
pot svoj ulijmo jon u tapinu
ka ča duhi naši' pradiđov
suze liju kroz stolića.

I uje će
brez otrovi i brez gnjoji
od ljubavi, poteć zlatno.

Zlatna kapja za zlatne jude.

BATI URA

Judi!

Di su tice da nan baje jidu?
Ka' ste čuli ćuvite da nan huću?
Čujete li, judi, ćvrćke na nan ćvrću?

Di nan je judi
kopriva ća prudi, kaduja
i ųutinica gorka?

Di su nan ćele
da nas ranu, liću?
Di su pivci da u zoru kukuriću?

Bati ura...
Za(d)nja ura!
Kleknimo judi!

Zanamisto da poda se
u tleh oći upiremo
kleknimo judi...

...i pomolimo se
jer more bit da Bog
sakrit iza sivi' oblakov
našu molitvu
i naše obraćenje ćeka.

ŽEJENOME

Cili svoj vik
pisme pišen
versi nižen.

Pisme pišen
da bi u nji'
muku okovala.

Versi nižen
da bi katancima
žalost zakjučala.

Lapiš tratin, slova brojin
da bi na barki Serafina
ča duže balala.

O svačemen san pisala
prazne riči nizala
a samo san tebe tila.

I nikad te nisan uvatila.
žejeni moj,
jubavi moja.

Mirjana Stanić

ANE I KATE

(Radnja se događa na pazariću ili ispred samoposluge.)

ANE: (Sjedi kod svoje košare.) Pome, lipe pome oliti ga rajčice. Friške, domaće, jutros ubrane!

KATE: (Blizu nje, kod stola na kojega je stavila svoje povrće.) Kukumari, za salatu, domaći!

ANE: Evo i domaćega zevja...

KATE: Salate svake vrsti...

ANE: Paprike, balancane, tikvice...

KATE: Neće te razumit furešti, viči po književnu: blitva za zevje, rajčice za pome, patlidžani za balancane... e! A ča je ovo Ane moja, nima nikoga, oli tek po koji čovik projde!

ANE: Kasna je ura, ko je kupi, kupi je. Pari mi se da je najboje ovo sve skupit i poč doma kuvat obid.

KATE: Ja ću još malo ostat. More naletit koji furešt pa će mi platit u euriman. Euri mi tribaju za poč u vijađ ove jeseni s Cviton mladosti. Oni ti se lipo družu i putuju.

ANE: Ma ča ću čekat da kogod naleti, onda mi spušta cinu! Furešti u portapake natrpaju sve i svašta pa ništa ne trošidu i ne kupuju. Zavuču se u apartmane i ne izlazidu iz nji. Mogli su onda i doma ostat! Čudnega li svita!

KATE: Prin nikoliko dan je naletila jedna grupa biciklisti, oli se ne síaš? Dobro smo prodale voća obe. Oni jedan je ji kukumar s koron i dinju kad san mu rekla da je natur!

ANE: Ča ti je to natur?

KATE: To ti znači prirodno, oli ekološko...

ANE: Lako tebi Kate kad ti znaš jezike, a ja ne znan ni svoj!

KATE: Naučili me unuci! Sve ča nauču u skuli oni mene učidu kako bi in mogla napisat domaći dok se oni igraju u dvoru.

ANE: An, tako! Ma vidi ti nji ča su furbasti! A moj nikako da se oženi i napravi čakod dičice. Govori da mu je tek 40 i da jema vrimenta za ženidbu i dicu. Da mu je ovako s menon lipo! Dojde na gotovo, ne troši za spizu, a diš boje!

KATE: A je, lako ti je tako! Danas ni moderno jemat dicu prin trideset i pete. Da su tako naši stari bili komodni ne bi nas ni bilo danas!

ANE: Ajde dobro smo prodale, vidiš, dobro si me nagovorila da još malo ostanen! Prin nego iden doma išla bi na bankomat po pineze, a onda u "Pivca" kupit malo mesa za juhu oli pašticadu pa bi mi mogla pričuvat malo banak i borše.

KATE: Oću, oću, pričuvat ću ti, aj ti slobodno! (Kate krade povrće, stavlja kod sebe, pjevuši, uzme novinu i lista je...)

ANE: (Vraća se.) Na peškariju ništa, ostale nike male ribe na koje su navalile mušice! A i u «Pivca» san kasno došla pa mi je Boško jedva izdvoji dva boja komada za ono ča mi triba. Je li ko bi?

KATE: Je, vrag crni! Ma ko će doć u ovu uru! Bila su nika dica iz onega kampa u Rogaču. Briga nji za vitamine i zdravu spizu, oni ti jidu one smokije, čipse i ko zna ča još. Sami aditivi i konzervansi, ča oće reć otrovi! Pa nan neće dica bit bolesna, hiperaktivna, agresivna. Sve ti je to zbog spize Ane moja!

ANE: Po tega ča si rekla nisan razumila, ma ni važno! Ali kako to da niko ni bi, a meni fali verdure na banku!? (Prevrće po banku i vrti glavom u nevjerici.)

KATE: Ča ja znan! More bit da je vitar odni. Prin je naglo zapuvalo!

ANE: Ma koji vitar? Ako si samo ti bila ovod onda si ukrela ti! Ne bi ti bi prvi put!

KATE: Kako moreš tako govorit (plačljivo) ti jemaš više od mene. Iznajmiješ liti, muž ti radi faturete, a ja bidna ništa od tega!

ANE: Ajde dobro, lupežice! Ne mogu dokazat! Nećemo se svadit zaradi dvi, tri gnjile paprike, oli pome. Oduvik smo bile najboje suside i prijateljice! Nego, jeman ti ništo reć!

KATE: Ala dobro je, a ča mi to imaš za reć?

ANE: Da znaš koga san vidila u «Beje» dok san dizala pineze na bankomat!

KATE: A otkud bi znala, ka da san vidovnjakinja. Daj, reci više!

ANE: Znaš onu našu novu susidu, fureštu, onu napirlitanu? Sidila je s nikin zgodnin čovikon, dodirivali su se nogan ispod stola. Bulji je u nju i smješka se.

KATE: Ma nemoj mi reć, sidili su i ispod stola se dodirivali nogan! Bulji je u nju i smješka se!

ANE: Je, je, jušto tako, dobro si čula!

KATE: Ko bi reka? Mater jon se fali da je još zabujena iako je u braku 20 godin i da muža jedva čeka kad će doć s vijada!

ANE: Naravski da ga jedva čeka kad jon donese punu boršu dolori! Osin tega ne vidi ga par miseci, nima je ko jidit, kontrolirat, prdit... Joo, kad bi bar moj Jure iša bar na nikoliko dan omar bi bacila po stvari iz konobe i ormari. Ne bi kuvala svaki dan i provala bi onu ricetu za brzo smršavit!

KATE: Jedva čekan vidit mater naše fine nove suside. Pa kad se počne falit sa éeron omar éu jon reć ča si vidila. Fine gradske gospoje!

ANE: Nemoj omar! Čekaj priliku. Triba to diplomatski sredit! Znaš da smo pokrenile akciju za one stupe za rasyjetu u ulici, a «Basilija» (komunalno poduzeće) nikako da i stavi u funkciju. Čekamo već 3 godine, a na njiov teren triba stavit jedan veći stup pa budu li se bunile napravit ćemo skandal!

KATE: Tako je Ane moja! Jo da si završila skule umisto da si se odala di bi ti bi kraj! Kako si furbasta! Mogla bi pucat na Zagreb i Pantovčak. Mogla bi bit predsjednici savjetnica!

ANE: Fala, fala, moja Kate! Ma, ča se ova maška uzvrtila oko nas? (Tjera je.) Dosta mi je za danas. Gren doma mome Juri čagod skuvat, opet će galamit di san do sad i ča san činila. On misli da san ja vode jer mi je gušt bit vanka po kiši, vitru i suncu. Reka mi je da san skituša! Posla je k vragu ženska prava i jidi se ča jeman više pinez od njega! (Skuplja povrće, kutije, torbu, ali...) Dobro di mi je kesa iz «Pivca»? Ovod san je stavila?

KATE: Nemoj opet mene optužit! Da ni ona maška ča nan se vrtila oko banka!

ANE: Je, eno je biži s meson! Mac, mac, vraga izila. Jo meni, ča éu skuvat, ukrela mi je obid! Skoči Kate za njon! Ti si brža. To je izgleda tvoja maška!?

KATE: A ča ja mogu, ča ga nisi čuvala.

ANE: Bidna ja, sve san pofrajala, niman više ništa u boršinu. Ubit će me Jure! (Plačljivo.) Kvrugu ti i maška!

KATE: Ča san ti ja opet kriva? Uvik plačeš za pinezima, a slažeš ji u intimelu. Afitaješ, prodaješ verduru...

ANE: Eno je sve izila i omastila brk! Ubit éu je oli mi vrati pineze o mesa!

KATE: Ma ča éu ti vratit. Vratit éu ti jednu po glavi ovon boršon oli kofon! A mašku da mi nisi takla!

ANE: Oli pineze, oli éu ti vazest sve ovo na banku!

KATE: Ostavi to!

ANE: Šporkujo i lupežice! (Viču jedna na drugu, otimaju torbe ili košare, tuku se torbama.)

MOBITELI I MORE LI BREZ NJIH?

Sjede ili stoje s mobitelima, svatko je zaokupljen svojim gledanjem u njega, pisanjem poruka. Nitko s nikim ne komunicira neko vrijeme, malo kasnije pokazuju jedni drugima neke slike ili zanimljivosti, veseli su. Osamljena i sa strane stoji jedna djevojčica. Skakuće s noge na nogu, kao da igra na "zogu" i pjevuši. Pogledaju je svi u jednom trenutku, čude se i počinju joj se rugati.

PAULINA: Ma pogledaj je! Kako ti se da!

TEA: A stvarno si čudna!

PAULINA: Pa ti nimaš ni mobitel!?

ANDREA: Pa ča će mi.

MARIJAN: Kako ča će ti? Ja ne bi moga živit brez njega!

ANDREA: Mobitel nan ne triba u skuli, a i zabranjeno ga je jemat u skuli.

TEA: Ma ko ti to govori?

ANDREA: Pa taka su pravila, oli niste čuli meštrovicu kad je štila?

PAULINA: Ma daj! (Mahne rukom.) Sakrijen ga da se ne vidi i guštan.

MARIJAN: Meni pomaže kad pišen kontrolni iz povisti, a tek za lektiru! Digo me privari meštrovica, pogotovu kad me zapita no ča nima na internetu.

ANTONIO: A meni ga je jedan dan zaplinila jer me otkrila.

ANDREA: I onda?

ANTONIO: I onda ga je zadržala i rekla da će ga vratit materi oli ocu kad dojdu po njega.

PAULINA: Ajme! Samo bi mi to tribalo!

ANDREA: I ča je bilo doma?

ANTONIO: A moreš mislit. Tiščali su mi predike i zabranili ga nosit u skulu.

ANDREA: Neka! Tako ti i tiba! Ma ča će van mobiteli.

PAULINA: Ča ti je?

MARIJAN: Kako ča će nan?

TEA: Pa mi ne znamo ča ćemo bez nji!

ANDREA: Prin smo se za vrime velikog odmora igrali na laštik, zugarele oli smo popričali, smijali se, družili, smišjali berekinade.

PAULINA: Ma ča će nan to! To smo priresli!

ANDREA: Kako ne razumite! Bili smo zajedno, ekipa, složni!

TEA: Istina, više ne izlazimo vanka, ne družimo se ka prin.

MARIJAN: Ka da se moramo družiti?

ANTONIO: Tako je! I ča kad se najdemo? Dosadno nan je jer ne znamo ča ćemo činit.

ANDREA: E, to van je to! Prin smo smišljali, snalazili se, a ča sad. Svak sam sa sobon, largajemo se jedan od drugega, nezaintersirani smo.

PAULINA: A ča bismo smišljali kad je manje-više sve smišljeno! (Smije se.)

ANDREA: Ma daj! Toliko tega moremo, samo moramo sest zajedno i notat dobre ideje.

TEA: Ma kome se to da? (Nezainteresirano.)

MARIJAN: Ajde, molaj je, da čujemo.

ANDREA: Ka prvo, spremite mobitele! (Negoduju, ali je poslušaju i sprema ih.)

ANTONIO: I ča sad?

ANDREA: Sad na ovu kartu notajte ča van pade napamet da bi bilo dobro za igru, razbibrigu, druženje oli za pomoć komegod. (Sjedaju u krug, zapisuju. Smiju se, zabavno im je.)

ANDREA: Jeste li gotovi? Ajmo proštit ča ste notali, pridložili oli osmislili. (Čitaju se zanimljivi prijedlozi. Neki su šaljivi pa se svi smiju. Jedan je human prijedlog: pomoći novoj učenci koja je došla iz druge sredine na otok, nema mobitel, tople čizmice...)

TEA: Ka prvo amo ča učinit ništo dobrega i pomoć novon učenci naše škole!

ANTONIO: Jeman dva mobitela, odričen se jednega i darovat ću ga, eto!

SVI: Lipo, svaka čast!

PAULINA: Jeman dobro očuvane čizmice koje san priresla, darijen i>!

SVI: Bravo!

TEA: Da jon ne bi bilo neugodno darovat ćemo jon za rođendan koji je uskoro.

ANDREA: Lipo od tebe! A za razbibrigu?

MARIJAN: A za veliki odmor odlučili smo se za fuzbal!

ANTONIO: Ko će nan dat balune?

MARIJAN: Skupit ćemo pineze. Jednoga ćemo kupit i ranit kod domara Zorana, a drugoga ćemo zajat u naše meštrovce. Malo će grintat, ali će nan ga isto dat.

ANTONIO: Ja ću vodit računa da mu se ča ne dogodi i ranivat ga na dogovoreno misto.

Zazvoni školsko zvono.

ANDREA: Eto vidite da se moremo družiti, dogovarati i smišljati puno tega lipega i dobrega.

SVI: A je, jemaš prav!

Dinko Sule

*NA VESLA U TROGIR

Život na škoju ni bi nimalo lak. Šuša, oskudica vode, gradnja japjenic, branje fraške, pa žeg, činilo ga je još težin. Vajalo je živit, vajalo je priživit. Život koji su živili Mare i Fabe ni se nimalo razlikova od života ostalih na škoju. Fabe je bi čovik od motike, uzdražava je svoju intradu, odi je po japjenican na žeg, ka vrag sa vilan u rukan. Trudi je da mu famiji bude boje, ni se ni malo šćedi. Odi je u vrime kopačije po žurnatan. Reklo bi se, pravi čovik od famije. Bi je umiren u piću, držda i u jiću, jerbo spize ionako ni bilo u obilanciji. Dok je bi mlaji, voli je *priskakat laze*, a ni doma ni ostava dužan.

Mare je rodila devetero dice. Ka bi bila *nosila*, znala je govorit svojin susidan: “Moj Fabe na me baci gaće i ja ostanen truhla.” Ka bi Fabe na nju *baci gaće*, znala je plaćuć govorit: “Ča vo činiš, plodni su mi dani, vako isto skomoda si mi i lani.” Ni se tužila, i ona je roncala u muki i trudu, znala je da mora držat tri kantuna od kuće. Kuvala je, prala robu s lugon, fregala portik svake šetemane i salize u kužini. Dicu je držala čiston.

Želila je gojit prajca, ali znala je da jon je kratka tunja, a more duboko. Usrid podneva kad bi tribala malo počinut odila je brat bujar. Brala ga je i šušila sve kako bi skupila čago šoldi za kupit prajca. Nabrala je i ošušila puno bujara. Muku je mučila kako doć do Trogira da bi prodala bujar i kupila praščića. S bujaron poč u Split, pa priko Kaštili u Trogir bi je to trošak i fatig. Domislila se je, stavila je sram na bandu pa je išla kod jednoga dobro stojećega ribara zajat gajetu. Bila je sriće, ribar jon je zdušno izaša na ruku. Ma morala je i svoga Fabu nagovorit da jedan dan ostavi sve posle kako bi išli u Trogir prodat bujar i kupit prajca. Fabe ni moga su manje pa je kolega.

I tako su jednega dana o sv. Anti odlučili poč u Trogir. Ma to ni bilo niti malo lako. Tribalo je najprin ustat se u tri bota ujutro, vajalo je izagnat tovara, zasamarit ga i bujar do zore prignat u porat di je bila vezana gajeta. Žrtvovala se je Mare, ni jon bilo teško jerbo je znala da će gudin kvikat u osiku. Kad je sve prignala, probudila je Fabu kako bi pojali put Trogira. Fabe je mrmja, ali mora je učinit ženi na voju, zna je da do Trogira mora veslat najmanje tri ure.

Tri ure veslanja do Trogira vajalo je skratit gačican pa je Fabe poče raspredat.

“Znaš Mare, kad prodamo bujar pa kupimo gudina, najprvo ću te odvest na janjetinu. Onda ću te odvest u katedralu svetoga Lovre da se malo pomoliš kako

nan ne bi krepa prasac. Oću da ti Trogir ostane u pameti.”

Mare je mirno slušala. Svaku malo bi vazela i ona jedno veslo da bi pripomogla. Kad bi Fabe zapali, uzela bi oba. Fabe je svaku malo Mari ispriповida po koju batudu vezanu za Trogir. Priča jon je kako se je Trogiranin iša vižitat se u Split na renген.

“Znaš Mare doša ti je on u likara, a ovi mu govori: ‘Ajde diši, diši.’ Trogiranin je niko vrime muča u mraku, pa odgovori likaru: ‘Ca di šan? Vo šan, vo šan.’

Vesla je, vesla pa će jopet Mari:

“Lule ti je punin kargon japna poja za Trogir. Japno mu je slabo kurilo. Trogirani, sve oće-neće, nisu tili kupovat. Čudi se je Lule ča ne kupuju pa je jednoga Trogiranina zapita: ‘Ča je reč da ne kupujete japno?’ Trogiranin ga je malo omiri pa će mu: ‘Mi van svi čekamo paron Šimuna, mi svi kupujemo samo u njega.’ Vidi je Lule da je vrag odni šalu, vidi je da neće prodat japno pa će ti on tomen Trogiraninu: ‘Zaludu vi čekate paron Šimuna, jučer smo ga sprovodili, umra je, naglo.’ Bez po muke, Lule je sve brzo proda i odriši se, a baštun paron Šimunove *Lastavice* proviri je na punti Čiova.”

I tako drž simo, drž tamo, svezali su se do mosta u Trogiru. Naprtili su bujar na jedan kar i išli prodat bujar. Sve in je išlo ka po loju. Kupili su gudina i priteklo in je pinez. E, sad je na red došla janjetina. Ma je Mare ostala kratki rukavi. Vodi je je Fabe di se peću janci, ali Mare se ni okusila.

“Mare, vo ovod je ovca, a ne janjac. Mare ovod je još krvavo, ovod još vaja puno čekat”, stalno je govori Fabe.

Ma ni je zaudobi odvest u katedralu. I tako dok su išli prima katedrali malo su zastali. Kod foše su se dvi žene karale. A znate kako je kad se žene karaju, padaju grube riči.

“Poj kvraguc i ti i oni tvoj purcina” – reče jedna.

“Purcina, ne purcina, tanto mene moj purcina, svaku vecer...” – odgovori jon druga.

Mare i Fabe nisu ništa govorili. Mare je samo želila ča prin doć do katedrale. Ulizla je, a Fabe je s gudinon u vriči priko ramena osta vanka. Gudin je kvika i kvika. Mare sva sritna izajde iz katedrale, pa šotobracо s Fabon odšeta do gajete. Usput jon je ukaza trogirsku peškariju i kuću u kojоn je prin odaje živila naša kuma Marija Trogirka. U gajeti su mučali i veslali. Fabe je muča ka zaliven, jerbo je zna da je najdi Maru. Ni jon kupi malo janjetine. Mare ionako ni bila od veliki riči. Naizminice su se zapirali u vesla, sve kako bi se za vidila s gudinon vratili sritno doma. Kad su došli blizu škoja zapita Fabe Maru.

“Mare jesi li se bar juski pomolila?”

“Jesan, jesan Fabe, zazvala san sve svece da nan udilu svima zdravje i da nan prasac ne krepa. Zavapila san da mi se dogodi sa(d) ka(d) ne mogu ostat truhla, ka i onoj ča jema doma purcinu.”

“Eto, onda će ti Trogir za sva vrimena ostat u sićanju.”

“Oće, oće. Kad vidin kumu Mariju Trogirku reć ću jon da jon je lip njezin Trogir” – tiho odgovori Mare.

Digla se je mareta, Mare je počela pitat kanje, a gudin je u vrići kvika i kvika...

*Ovaj rad (prijavljen na natječaj 2015.) je tiskan u zborniku „Priča se po gradu“ – Gradska knjižnica Trogir odlukom prosudbenog suda.

KAD DOJDE DUG DAN

Sirotinja ni gojila prajce samo da bi sebi osigurala smok. Vajalo je mislit kako i su čin počastit gosta. Tako kad su se klali prajci, bržole su se dilile susidima i rodbini, a vajalo je odnit i popu njegov dil ka dil redovine. Ma vajalo je odnit i učiteju. Užance su bile take. Sa špaletan su se ukućani gostili uglavnon za blagdane. Pršuti su bili naminjeni kojoj većoj fešti, ka vinčanje, rojenje, a redovito su se filali kad bi kogo ariva u vižite, ča oće reć, za goste fine čunke. Pršut je bi goluzi zalogaj. Uvik se je čuva za jutu potribu. Uvik je tribalo izuminavat gačice kako bi se dicit odvrtila žeja za feticon pršuta.

I Kati su se stvarale zazubice zaradi pršuta. Dozlogrdilo jon je to čekanje pa je tantala i uvik pitala oca: “Je li, čale, kad ćemo načet pršut?”. Otac jon je uvik dava isti odgovor: “Ćerce, načet ćemo ga kad dojde “Dug dan”. Kate je bila čejade, onako, reklo bi se čejade na spravju. Ni bilo dana kad Kate ni ocu postavjala, ti, uvik isti upit. I tako jednega dana dok je pitala oca, njezin upit i očev odgovor ću je jedan putnik namirnik. Odma je smisli kako će nasadit tu mladu. Kad jon je otac sa tovaron odjaha od kuće odma je krenu u akciju.

- Dobar dan, lipoto, reci ti meni je li kogo afitaje posteju, triba bi prinoćit u mistu koji dan?

- A, evo da ste došli koji minut prin mogli ste pitat moga oca. A koji ste vi

čovik, ča vode u mistu radite?

- Ja sam "Dug dan", doša san u misto načimat pršute.

- Ja san Kate. Sam vas je Bog posla. Toliko san se uželila izist feticu pršuta. Onda načmitem najprvo našega. Pršut visi o gredi, ja ga ne moren doseć. Skinite ga vi pa ćemo ga načet i izist po dvi-tri fetice. Otac se neće jidit, kad ste vi "Dug dan".

Ulizli su u konobu di su pršuti obišno visili. "Dug dan" se je da na posal. Namisti je skale i uspenga se kako bi skinu pršut. Kako je bilo litnje vrime bi je u kratke gaće pa su mu muda ispala u nogavicu. Kad je to vidila Kate, sva u čudu zapitala ga je:

- A ča van je to visi i u nogavici?

- To je kesa pameti, Kate moja, je si li ono rekla da se zoveš Kate. Kad se nabubamo pršuta, dat ću ti malo pameti.

- Baš lipo, pinez i pameti nikad na odmet.

Blagovali su jiduć pršut, a gost namirnik potega je i malo oživnega vina. Sve mu je išlo od ruke. I naravski, na kanati je učini i posal. Povali je malu. Kate sva sritna isprati gosta koji je žvelto žmugnu s izgovoron da gre daje po mistu načimat pršute.

Sva sritna Kate je dočekala oca i brže boje mu se pofalila.

- Čale doša je "Dug dan", skinu je pršut, nače ga je, izili smo po dvi-tri fetice i na kanati mi je da pameti iz njegove kese. Danas nikor sritniji od mene.

Osta jon je otac inkantan, udri se dlanon po čelu, pa nako sebi u bradu zaronja:

- Ko se ne jebe u unci, jebe se u librici. Di je poja ti kurbin sin? Ubit ću ga.

- Čale, iša je načimat pršute po selu. Zašto bi ga ubi? Ni van brž krivo ča san izila malo pršuta? Ni van krivo ča mi je da malo pameti? Uvik ste govorili, pinez i pameti nikad dosta.

- Aaaa, onega ti, Kate moja – klimajuć glavon odgovori jon otac.

NA ŽEGU

Žeg oli posal kad se japjenica pali najgori je dil posla oko japjenice. Gvardija, bilo za kišnih dan, bilo u vrime kad zvizdan drma morala je odradit svoj dil posla koji ni bi niti malo lagahan. Podavač, privukač i paljač morali su učinit sve da japjenica gori brez pristanka kako se ne bi zaladila, a morali su vodit računa da je i ne zavalu, jerbo onda bi i' čeka još veći pakal, morali bi lopatan vadit iz japjenice žeravu. U trudu i deventavanju prolazilo in je vrime prid tin paklon, goručon japjenicon. Prid japjenicon su padale beštimije, redale bi se molitve, igrali su se pridstave brez redateji. Dvor japjenice bi je ka mali tejatar. Gvardija prid japjenicon i ona koja se je odmarala ili spavala smišjala je kako će zajebat bilo koga iz suprotne gvardije. Znali su se i dogovorit članovi iz jedne i druge gvardije kako će koga izludit, kako će ga uvatit u kolo.

Tako su se Marin i Bepo članovi iz suprotni gvardij dogovorili kako će izludit podavača Jozu. Potribu i veliku i malu vajalo je činit i na japjenici. Joze je za vrime svoje gvardije prid japjenicom uža poč na stranu i po dva puta. Bi je ka malo furbast, želi je pridahnut. Tako jednoga dana za dneva Marin i Bepo skovali su plan kako Jozu zajebat.

Joze je ka po običaju iša na stranu. Bepo je zazvižda, bi je to sinjal Marinu da krene u akciju. Joze je poče skidat gaće, a Marin je na mistu di su činili potribu već čeka sa lopaton. Kad je Joze skinu gaće i čušnu, Marin mu je kriomice pod guzicu namisti lopatu. Joze je lipo na komodu učini potribu, sa raščicon otra guzicu i diga gaće, a Marin je lagano, nečujno povuka lopatu. Tili ne tili svi se okrenemo za sobon kad učinimo potribu, tako je to učini i Joze. Osta je zabezeknut kad je vidi da nima govan niti da paru. Popipa se je po drobu i osta u nedoumici, je li se posra oli ni.

Drugi dan su mu skomodali opet makakadu. Po običaju Joze je iša na stranu. Bepo je zazvižda, a Marin je već sa skovanin planon bi na svome mistu. Ritual ni bi isti, ovega puta Marin je nakrca lopatu friških govan od tovara. Kad se je Joze dobro nakarga, Marin je lagano na Jozin posal iskrenu lopatu towareći govan i osta ka zaliven. Joze se je ka po običaju okrenu da vidi svoj posal. Kad je vidi stog towareći govan, koja još i paru, osta je inkantan. Jopet se je sta pipat po drobu ne virujuć sebi da je posra towareća govna. Prid japjenicu se je vrati vas blid i ustравjen.

- Bepo, gren ja doma ni mi dobro, ne mogu više podavat, neka me za danas kogo zamine iz gvardije koja počije, a do kanate žega najdi drugoga za podavat. Na mene više ne računaj.

- Nu ti Boga, ča ti se je dogodilo, blid si ka krpa?
- Ne znan ja ča se 'vo dogaja, javal je niki oko japjenice.
- Ma koji javal? – zapitaga Bepo.
- Čuj Bepo, jučer kad san učini potribu, okrenu san se. Jema san ča vidit.
Ni bilo govan.

- A onda se nisi posra – Bepo će njemu.

- Jesan, jesan. A danas kad san učini potribu, okrenu san se, jopet san jema
ča vidit. Iza mene stog govan od tovara.

- Nu ti Boga, ne rečen ti onda ja zaludu toware jedan.

Kako je sve bilo dogovoreno prid japjenicon se stvori Marin i udre u smih
pa se obrati Jozi:

- Ja san ti to skomoda, lopaton san ti jučer maka govna, a danas san na tvoja
baci lopatu towareći. Da san ti mislit. Tiva san da te oblije malo mrtvaški znoj,
da malo užutiš ka vosak, tiva san ti vratit milo za drago, oli se ne sićaš ča si ti
meni lani skomoda. Namisti si sić vode da mi se izlije po glavi. Mišu moj, milo
za drago. Ajde dojdi sebi i nastavi podavat.

Vrime žega, bilo je vrime smiha, suz i strpjentva.

Japjenica gori! Grohote, 4. srpnja 1984. god. Foto: Dinko Sule

ŽENE S MAŠTILON NA GLAVI

Ispucana crjenica.
Žedna zemja,
žedni judi.
Žedno živo.
Gustirne su prišušile.
Vode malo u lokanjku.

Remeta je breknu.
Žene su u fili.
Voda se kala,
voda se dili.
Na glavan spare
i puni maštili.

Žene jopet su u fili.
Utažit će žeju
i živo napojit.

Žedna zemja.
Žedni judi.
Žedno živo.

Žene s maštilon na glavi,
litos, ka i lani.

TKO JE TKO?

Dr. Josip Bezić, liječnik

Rođen je 10. travnja 1900. godine u Grohotama kao sedmo, najmlađe dijete u zemljoradničkoj obitelji Srečka (Filicija) Bezić i Tereze rođ. Bezić. Osnovnu školu završio je u Grohotama, klasičnu gimnaziju u Splitu. Studirao je na Medicinskom fakultetu u Ljubljani (1920. – 1923.) i Grazu (1923. – 1925.), gdje uspješno završava studij i stiče titulu doktora medicine. Svoju liječničku praksu započinje u Zlarinu, a 1929. godine nastavlja u Kranju (Slovenija). U braku s Pavlom rođ. Pompe, magistrinom farmacije, dobio je troje djece: etnomuzikologa Jerka (1929. – 2010.), fizičara Nikolu (1931. – 2008.) i liječnicu Mariju (1936.). Supruga mu je preminula 1939. godine. Početkom II. svjetskog rata, 1941. godine, s djecom i drugom suprugom Anicom rođ. Novak preselio se iz Kranja u Zagreb, gdje radi i živi do 1945. godine kada je poslan u Zadar. Zadatak mu je bio organizacija zdravstva u Zadru jer su svi liječnici odlaskom Talijana otišli ili optirali u Italiju. U Zadru radi u Domu zdravlja za bolesnike socijalnog osiguranja, osniva školski dispanzer i radi u školskoj ambulanti. Tijekom vremena rada u državnoj službi (od početka) vršio je i privatnu praksu u svojoj ordinaciji sve dok mu je zdravstveno stanje to dozvoljavalo. Ogleđao se i u odgojno-prosvjetnom radu kao predavač na Učiteljskoj školi, Primaljskoj školi i na Bogosloviji zadarske nadbiskupije. U mirovinu odlazi 1970. godine. Umro je u Zadru 15. lipnja 1979. godine.¹

Doc. dr. sc. Marion Tomičić rođ. Kuzmanić

Rođena je 27. siječnja 1974. godine u Splitu. Osnovnu školu pohađala je do VI. razreda u Grohotama, a potom u Splitu gdje je završila i srednju školu (Kemijski školski centar – zanimanje kemijski tehničar). Od kraja osnove pa do IV. razreda srednje škole aktivno je trenirala košarku u KK Jugoplastika. Bila je član Šoltanskog glazbenog zbora Olinta (svirala je klarinet). Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Područni studij u Splitu, upisala je u rujnu 1993. godine, a u srpnju 1999. godine uspješno je diplomirala. Nakon obaveznog pripravničkog staža u trajanju od godine dana kojeg je odradila u KBC Split, položila je u listopadu 2000. godine državni ispit i stekla dozvolu

¹ Podatke dala M. Š.

za samostalni rad. Od travnja 2001. pa do rujna 2004. godine radila je na HMP u DZ Tomislavgrad, BIH, te u izvangradskim ambulantomama obiteljske medicine (Trilj, Sinj) i u Splitu. Od listopada 2010. do lipnja 2005. godine radila je kao predavač na Suvremenom učilištu u Splitu. Od 2004. do 2010. godine zaposlena je na Katedri obiteljske medicine Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, kao znanstveni novak na projektu “INTERHEART 2” čija je voditeljica prof. dr. Mirjana Rumboldt. U kolovozu 2006. godine počinje sa specijalizacijom obiteljske medicine te u prosincu 2009. godine polaže specijalistički ispit. Poslijediplomski studij “Temeljne i kliničke med. znanosti, smjer klinička medicina” Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu završila je tijekom novačkog staža, a u travnju 2015. godine je uspješno obranila doktorsku disertaciju pod naslovom “Uloga testa dubokog disanja pri otkrivanju fenomena bijele kute u refraktornih hipertoničara”. Kao asistent aktivno sudjeluje u nastavi kolegija Obiteljska medicina od 2005. godine održavanjem seminara i vježbi za studente. Autor je više poglavlja u knjizi i udžbenicima za studente Medicinskog fakulteta. Autor je i koautor više znanstvenih i stručnih članaka objavljenim u eminentnim svjetskim medicinskim časopisima, te je kao predavač sudjelovala na više tečajeva trajne medicinske edukacije liječnika. Od rujna 2010. zaposlena je kao specijalist obiteljske medicine i voditelj tima u Specijalističkoj ordinaciji obiteljske medicine u Domu zdravlja Splitsko-dalmatinske županije. U travnju 2016. izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje docenta na Katedri za obiteljsku medicinu MF u Splitu. Udata je i majka jednog djeteta.

Podatci: MT

**O SLIKARSTVU NORME MEISEL ROĐ. SMOJE
(SPLIT, 1929.)
IZ PERA DR. TONČA ŠITINA**

Norma Meisel- Leut, ulje na lesonitu

Nečujam kao slikarski credo

Nemoguće je danas nabrojiti sve razloge koji su utjecali na životnu sudbinu Norme Meisel, rođ. Smoje, ali je bjelodano, sklonost slikarstvu oduvijek je bila odlučujući dio njezine intime. Vjerojatno razlog i nije samo jedan, ali se svi oni mogu naći ponajprije u međuratnom a potom i poslijeratnom Splitu koji je brojne posljedice obdario prisnim pogledom na more i umjetničkom radoznalošću koja je nerijetko povezivala metafizičku zapitanost s unutrašnjim napetostima, a kod mladih, traženjem sebe i svoje samosvojnosti. Život je bio tamo gdje se rađaju umjetnički i drugi interesi, poticaji, vizije, onako kako je nalagao temperament i talent.

Otac Frane osigurao je maloj Normi relativno bezbrižan život, a njegovi poslovni kontakti, kao velikog majstora boja, osigurali su mu poznanstva s umjetnicima i ljudima od ugleda. Intenzivni miris boje i njezine nijanse brzo su

postali dio svakodnevice, temelj nekog imaginarnog svijeta koji obuzima snove i romantičnu prirodu mlade djevojke.

Radoznali duh Norme formirao se pod olujnim vjetrovima koje je donio Drugi svjetski rat, gimnazijski dani i rano poznanstvo s Georgom koji je po završetku rata uspijeva povući na sjever Njemačke (blizu Hannovera) gdje u mirnom životu zajedno vode drogeriju bogatog asortimana. Ne bi bilo pretjerano kazati da je Normin život, poput onih umjetnika u seniorskim godinama, bio jedan zov za avanturom, podjednako radnom i slikarskom, koliko i životnom. Najposlije, sudbina je htjela da Normina ljubav prema slikarstvu ne postane profesionalni poziv, premda je četrdesetih godina 20. stoljeća u Splitu ozbiljno radila na ovladavanju slikarskim metjeom kod tada ugledne talijanske slikarice Livie Visoine. Slikarstvo je za mladu Normu od tada zauvijek postalo njezin alternativni identitet. Nije prestajala tragati za svojim likovnom izrazom koji će u nizu godina koje slijede rezultirati raznim ciklusima slika gradeći jednu blistavu parabolu koja se naglo uspinje i ključa unutrašnjim životom koji se nadahnjuje ne toliko znanjem ili uzorima, koliko nekim nataloženim iskustvima, zagonetnim razgovorima i slikarskim metaforama koje su nerijetko ispunjene osebujućim isповјednim zapisima, tišinom i koncentracijom.

Prvi Normini radovi u raznim tehnikama mahom su opisi figuralnog izraza koji u tematskom smislu obuhvaćaju krajolike, morske pejzaže zavičajne

Norma Meisel- Maslina, ulje na lesonitu

Dalmacije pred kojima stoji zadivljena i nastoji ih što vjernije prenijeti. Slikarica je brzo razvijala širok tematski i motivski raspon ustrajući na klasičnim postulatima, na tradicionalnoj vjeri u slikarstvo. Važno je imati na umu da je Norma pomno istraživala radove velikih uzora od Vidovića, Tolića do Ivančića, obilazila galerije, izbliza uočavala i akceptirala sve vrijednosti slikarskog umijeća kojim je bogatila svoje stvaralaštvo. Oslobođena specifičnih odnosa spram javnosti, slikarica se predaje uzbuđljivoj avanturi otkrivanja slikarske preobrazbe teme, ona ne polazi od potke naučenoga ili diktata raznih izvana, već se predaje naslućenom i zanosom upornoga rada dostiže kreativnu dojmljivost. Brodovi, morski plodovi, plavi sutoni, zeleni borovi, drhtaji maslinika i cvjetni bokori s malo mašte postaju živa izvorišta inspiracije umjetnice koja romantičnim zanosom pokušava sačuvati zaboravljene adrese i pokazat ih zadivljenim promatračima.

Zadivljena prizorima začaranog Nečujma, tamo gdje je s Georgom godinama okupljala prijatelje, upijala je arkadijske doživljaje i slikala uljane pejzaže koji su nadrasli imaginarni okvir i dodirivali netaknutu prirodnu raskoš, onu istu ljepotu koja je ganula i Marulića i Botića i Hektorovića, a još ranije i samog Dioklecijana.

Posebno poglavlje Norminog slikarstva čine brojni njezini portreti koji su nadmašili sve što je radila, ne samim kolorom, već prije svega psihološkim intimističkim karakteristikama, „hvatanjem“ unutrašnjih stanja i raspoloženja odabranih pojedinaca. Veliki talent slikarica je iskazala u najtežoj kategoriji tragajući za sudbinskim nitima života, prodirući u bit egzistencije svojih „modela“ koji se slikarski naslanjaju na tradiciju ali pokazuju i niz novih stilskih oznaka. Konačno, pred nama je dugovječna umjetnica koja prvi put javno pokazuje svoje radove ... za nju se umjetnost i dalje otkriva kao izmaštana stvarnost, ne kao trivijalna opisnost, ona je mjesto čežnje, nostalgije, kolorističke raskoši, bogate krošnje sjećanja. Nečujam je njezin veliki slikarski kredo i stalna inspiracija, ovdje je pronašla svoj slikarski put koji u potpunosti zrcali njezinu osobnost i emotivne raspone, konačno i njezinu hrabrost.

Uostalom, ne zove se slučajno Norma!

Ovaj je tekst prenesen iz kataloga Normine samostalne izložbe “Nečujamski trenutci”, galerija BRATSKA KUĆA Grohote, 17. – 26. srpnja 2015. godine.

! op. ur. Norma je samostalno izlagala 90-tih godina 20. stoljeća u restoranu HTP “Šolta” u Nečujmu, a izložbu je otvorio Budimir Buktenica. Norma je sudjelovala na likovnim kolonijama posvećenim slikaru Eugenu Buktenici, a bila je i donator likovnoj koloniji “Maestral” Split/ K. Lukšić.

OBILJEŽJE GLAVARSKE VLASTI

Bakreni znak – obilježje glavarske vlasti. Nosili su ga glavari sela na otoku Šolti. Glavare su birali seljani, a oni su zastupali njihove interese pred vlastima, rješavali sporove u selu i bili njihovi predvodnici. (Gerhard Ledić, *Vjesnik u srijedu*, 20. srpnja 1960.) Vlasnik znaka je Marin Kalebić iz Gornjeg Sela. Snimio: Dinko Sule

Dinko Sule

TRAGOVIMA POLJAKA NA ŠOLTI – BRATSKE VEZE

Don Živan Bezić u svom je članku “Poljaci na otoku Šolti” (Hrvatska obzorja, IX-2001) napisao: ...*Ipak, Poljski dom postoji čitav u svom starinskom obliku iz vremena Marulića, a do njega blista u svom sjaju bijela crkva Majke Božje Čenstohowske* (op. a. Majke Božje Ostrobramske). *Još uvijek čekaju svoje nezaboravne Poljake.* Važno je spomenuti da je tekst napisao na zamolbu sveučilišne profesorice s varšavskog sveučilišta, gospođe Joanne Rapacke. Joanna Rapacka, dobar znalac hrvatskog jezika, kao i književnog opusa Marka Marulića, bila je u Nečujmu 2000. godine na proslavi *Marulovih dana* posredstvom dr. Ante Stamaća, predsjednika Društva hrvatskih književnika. Don Živanove proročanski ispisane riječi su se obistinile, Majka Božja Ostrobramska dočekala je svoje Poljake.

Poljaci s konzulom i njihovi domaćini uz grob pjesnikinje Vesne Parun.
Grohote, 9. travnja 2014. godine. Foto: Dinko Sule

Nakon uspješne potrage za tragovima Poljaka na Šolti i mjesta u kojem je boravio veliki poljski pjesnik Krzysztof Kamil Baczyński, a koju su sproveli solistica Barbara Figurniak i kompozitor Mateusz Jarosz, obojica iz Krakova, dogodio se prvi susret Poljaka na Šolti. Šoltu su posjetili Barbara Figurniak, Mateusz Jarosz, članice Poljske kulturne udruge „Polonez” (Barbara Dirlić, Ewa Kaštelan, Monika Waligórska i Agnieszka Babić) predvođeni konzulom Republike Poljske u Republici Hrvatskoj gospodinom Januszom Taterom i njegovom suprugom. Domaćini su im bili općinski načelnik Nikola Cecić-Karuzić, donačelnica Ina Begović i Zorana Kaštelanac, direktorica Turističke zajednice općine Šolta, don Dalibor Milina i šoltanska nevjesta, Poljakinja, Aleksandra Buktenica.

Nakon ovog posjeta nedugo zatim (18. lipnja 2014) uslijedio je drugi posjet Poljaka. Predvođeni opet konzulom gospodinom Januszom Taterom položili su cvijeće na obnovljenu spomen ploču (pozлата slova) generalu Józefu Piłsudskom, a koja se nalazi u crkvi sv. Tereze. Položili su cvijeće i na kuću (Balistrilićev dom) u Nečujmu koja je bila vlasništvo njihovih sunarodnjaka. Uz konzula su ovaj put Šoltu posjetili vojni ataše Republike Poljske u Republici Hrvatskoj Tomasz Góra, predstavnici školskog broda (ORP “Wodnik”) poljske ratne mornarice sa zapovjednikom Pawełom Ogórekem, Barbara Figurniak, Mateusz Jarosz, biograf pjesnika K. K. Baczyńskog gospodin Wiesław Budzyński, Ewa Wartalska, predstavница poljske nacionalne manjine Grada Zagreba Walentyna Lončarić, povjesničar Slaven Kale, te članice PKU „Polonez“ predvođene potpredsjednicom Monikom Waligórski. Domaćin im je bio načelnik općine Šolta i predsjednica Turističke zajednice općina Šolta te šoltanski župnici.

U organizaciji Poljske kulturne udruge “Polonez” iz Kaštel Starog, suorganizaciji Općine Šolta i Turističke zajednice općine Šolta 5. i 6. lipnja 2015. na otoku Šolti održan je susret pod nazivom “Tragovima Poljaka na Šolti”. Pokrovitelji ovom za Poljake i Šoltane nezaboravnom događaju bili su: Veleposlanstvo Republike Poljske u Zagrebu, Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Varšavi, Ured maršala Malopoljskog vojvodstva u Krakovu i Poljsko-hrvatska parlamentarna skupina. Svečanosti su nazočili: Veleposlanik Republike Poljske u Republici Hrvatskoj Maciej Szymański, saborski zastupnik poljskog Sejma i član Poljsko – hrvatske parlamentarne skupine Tomasz Głogowski, direktor Odjela za suradnju s poljskom dijasporom i Poljacima izvan Poljske Jacek Junosza-Kisielewski, specijalist za promociju poljske kulture u inozemstvu Janusz Tymoszewski, savjetnik u Veleposlanstvu Republike Poljske Grzegorz Gawin sa suprugom, savjetnik i konzul Janusz Tatera, konzul Agata Kozłowska, predstavnik poljske nacionalne manjine u

Hrvatskom saboru Veljko Kajtazi, predstavnica poljske nacionalne manjine Grada Zagreba Walentyna Lončarić, predsjednice poljskih udruga u Hrvatskoj, solistica iz Krakova Barbara Figurniak i skladatelj Mateusz Jarosz, predsjednica Poljsko-hrvatskog društva – odjela u Varšavi Beata Przybyszewska, povjesničar Slaven Kale, novinar Branko Šegota, polonist dr. sc. Đurđica Čilić Škeljo, prevoditeljica Magdalena Bakmaz te članovi i članice udruge “Polonez” predvođeni predsjednicom Ewom Kaštelan, potpredsjednicom Monikom Waligórskom i prevoditeljem Romanom Waligórskim. Od Šoltana su nazočili: Nikola Cecić-Karuzić, načelnik Općine Šolta, Ante Ruić, predsjednik Općinskog vijeća Općine Šolta, Vicko Kaštelanac, potpredsjednik Općinskog vijeća, općinski vijećnici, Ivica Puović i Boris Gabela, saborski zastupnik Republike Hrvatske prof. dr. Dujomir Marasović (počasni građanin otoka Šolte), ravnateljica Turističke zajednice Općine Šolta Zorana Kaštelanac, župnici don Dražen Radman i don Dalibor Milina. Susretu je nazočio i urednik časopisa “Baščina”.

Program za dvodnevno druženja odvijao se po planiranom protokolu. Odmah po dolasku na Šoltu Poljaci su u crkvi sv. Tereze u Rogaču položili cvijeće na spomen-ploču posvećenu poljskom maršalu Józefu Piłsudskom. Konzul Republike Poljske Janusz Tatera ukratko je nazočne upoznao o povijesti ploče i razlogom zašto se ista sada nalazi u spomenutoj crkvi (ploča je 1932. godine bila postavljena na Poljski dom u Rogaču, a početkom II. svjetskog rata smještena u crkvu sv. Tereze). Uslijedilo je potom u općinskom dvorištu u Grohotama otvaranje izložbe s akvarelima pjesnika K. K. Baczyńskog, novinskim člancima koji su svjedočanstvo o aktivnostima i boravku Poljaka (od 1927. godine pa dalje) na otoku Šolti, jednako tako i s drugim povijesnim dokumentima. Potporu ovom druženju svojim nastupom dale su članice klape Čuvite.

Vojnička šalica, izložak u Muzeju Poljske vojske u Varšavi. Dar D. Sule. Foto: ?

Kale referirao je o povijesti Poljaka u Hrvatskoj. Kompozitor Mateusz Jarosz upoznao je nazočne o potrazi za tragovima K. K. Baczyńskog na o Šolti koju je sproveo on i solistica Barbara Figurniak. Kratak osvrt na spomenutu potragu dao je i Dinko Sule. Na ovom skupu na prijedlog Veleposlanstva Republike Poljske u Zagrebu, a odobrenjem ministrice kulture i kulturne baštine Republike Poljske gospođe Małgorzate Omilanowske, uručena su odlikovanja “Zaslužni za poljsku kulturu” članicama PKU “Polonez”: Barbari Đirlić, Ewi Kaštelan i Moniki Waligórskoj. Priznanje je uručeno i predstavniku lokalne zajednice otoka Šolte Dinku Suli.

Vrhunac je proslave bio u Nečujmu gdje je otkrivena spomen ploča velikom poljskom pjesniku i sudioniku varšavskog ustanka Krzysztofu Kamilu Baczyńskom. Ploča je postavljena na kamenu ispred kuće Dujma Balistrilića u kojoj je boravio otac hrvatske književnosti Marko Marulić. U spomenutoj kući koju su 1928. godine kupili i obnovili Poljaci boravio je i stvarao veliki poljski pjesnik, ljetujući u Nečujmu 1937. i 1938. godine. Ovom prigodom o pjesniku je govorio konzul Janusz Tatera u ime pjesnikova biografa Wiesława Budzyńskog.

Djeca članica PKU “Polonez” čitala su pjesme K. K. Baczyńskog, iz, za ovu prigodu, otisnute zbirke pjesama (jedan primjerak predan je Zavičajnoj

zbirci knjižnice Marka Marulića u Grohotama). Pjesme je prevela dr. Đurđica Čilić Škeljo koja je ovom prigodom pročitala njegovu pjesmu KIŠE, a solistica Barbara Figurniak ju je otpjevala uz glazbu Mateusza Jarosza. Slavlju su se svojim nastupom pridružili članovi plesnog ansambla KUD “Šolta”.

Na Šolti je ovom prigodom održan sastanak direktora Odjela za suradnju s poljskom dijasporom i Poljacima izvan Poljske Ministarstva vanjskih poslova Republike Poljske Jaceka Junosze-Kisielewskog s predstavnicima poljske

Vrpce prilikom otkrivanja ploče presijecaju gospoda: Maciej Szymański, veleposlanik Republike Poljske u Republici Hrvatskoj, Jacek Junosza-Kisielewski, direktor Odjela za suradnju s poljskom dijasporom i Poljacima izvan Poljske, te načelnik Općine Šolta Nikola Cević-Karužić. Nečujam, 6. lipnja 2015. Foto: Andrea Kaštelan

Postavljena i otkrivena spomen-ploča K. K. Baczyńskom u Nečujmu. Nečujam, 6. lipnja 2015. Foto: Ivan Barišić

dijaspore u Hrvatskoj. Sastanku su nazočili predstavnici Veleposlanstva Republike Poljske u Zagrebu na čelu s veleposlanikom. Bio je to glavni susret predstavnika poljske dijaspeore u Hrvatskoj u 2015. godini.

A tko je pjesnik kojem su se poklonili Poljaci? Doznajmo to iz pera njegova biografa gospodina Wiesława Budzyńskog u prijevodu Đurđice Čilić Škeljo (odobrenje da se tekst tiska u časopisu “Baščina” dali su autor teksta i prevoditeljica).

Wiesław Budzyński

Baczyński je velik

...veliki pjesnik i velik domoljub. O tome nema dvojbe. Odmah poslije Drugog svjetskog rata, nakon što su prvi put široj publici predstavljene njegove pjesme, nazivalo ga se „drugim Słowackim“. Asocijacija nije slučajna. Baczyński je zadnji veliki poljski romantičar, a na sljedećeg pjesnika njegova ranga - na „drugog Baczyńskog“ – možda ćemo morati čekati stotinu godina. Tijekom 19. i 20. stoljeća imali smo u Poljskoj cijelu plejadu velikih pjesnika, čija veličina uvelike nadilazi poljske granice. Teško je u Europi naći njima ravne. Potvrda tome je i Nobelova nagrada kojom je ovjenčan Miłosz, ali za status poljske poezije, koju je općenito teško prevoditi, borili su se svojim radom mnogi. Baczyński je u svojoj kratkoj kreativnoj životnoj fazi, koja je trajala samo pet godina, napisao oko 500 pjesama, dakle onoliko koliko ih napiše prosječni sedamdesetogodišnji poljski pjesnik za cijelog svog života. Ali Baczyński nije bio samo veliki pjesnik nego i velika povijesna ličnost, iza koje je ostala lijepa legenda, a samo iza velikih ljudi – kao što je ustvrdio Bruno Schulz pišući o Piłsudskom – ostane legenda. To je pjesnik koji se odlučio boriti jer mu se pisanje poezije, čak i one koja mobilizira, kojom je pozivao na borbu, činilo nečim još uvijek nedostatnim. Baczyński je za poratne generacije simbol borbe za slobodu a to će i ostati – slično kao i Słowacki, pjesnik za teška vremena, pjesnik koji u velikim iskušenjima daje snagu. Njegova je poezija u Poljskoj tiskana u nakladi većoj od Mickiewiczeve poezije, a donedavno je najveći broj poljskih škola nosilo upravo njegovo ime (trenutačno je prvo mjesto preuzeo Ivan Pavao II).

U poljskoj svijesti druge polovice 20. stoljeća Krzysztof Kamil Baczyński se uzdigao na razinu princa poezije, kao jasan simbol ratnog naraštaja. U tom kontekstu se nerijetko pojavljivalo pitanje je li Baczyński mogao ne sudjelovati u ustanku, je li se uopće morao boriti? Pitanje nije novo... Pjesnikovo pristupanje ilegalnom oružanom pokretu iznenadilo je njegove prijatelje pjesnike, koji sebi poslije nisu mogli oprostiti što ga u tome nisu spriječili. Ali je li Baczyński mogao ne uzeti oružje u ruke, ne posegnuti za oružjem? Jedan od sudionika u tim događajima, pjesnikov vršnjak, odgovara da je to bila generacijska obaveza: „Našom je dužnosti, tako smo mi na to gledali, bilo jedinstvo misli i čina. To je vječno pitanje. Ne samo poljsko.“ Pjesnikova supruga, Barbara, na pitanje je li se Krzysztof „u toj stvari“ morao toliko angažirati, odgovorila je kratko: „Čuj! Pročitaj njegove pjesme i shvatit ćeš da je on to morao činiti!“

Osim toga, iza Baczyńskog je stajala tradicija hrabre obitelji. Krzysztof Kamil Baczyński, sin legionara, unuk sudionika siječanjskog ustanka, iznevjerio bi tu tradiciju da je izbjegao sudjelovanje u borbi, a prije svega bi doveo u pitanje smisao svoje poezije i ponizio bi samog sebe kao pjesnika. Ta pisao je pjesme koje pozivaju na borbu, na otpor, u obranu ugroženih temeljnih i neotuđivih vrijednosti sadržanih u Deset Božjih zapovijedi, kojih se čovjek ne smije odreći... Na kraju krajeva, koliko dugo se, ako si mlad, može pisat poezija koja poziva na borbu – apelirati, a sam se ne boriti. Zasigurno su mu bile poznate riječi još jednog poljskog pjesnika-proroka, Zygmunta Krasińskog, koji je ustvrdio da domoljublje ne čine lijepije riječi i dobre namjere, nego djela, „spremnost da se podredi cijelog sebe, svoje meso, svoju krv i – što često biva najteže – svoje strasti i svoje osjećaje – općem dobru.“

Valja reći da je Baczyński bio HRABAR pjesnik. Za svaku takvu pjesmu – a u slučaju tog pjesnika ima ih izrazito puno – prijetila je smrt.

Ali ni ta mu hrabrost nije bila dovoljna.

Posegnuo je za oružjem!

Taj izbor je bio tim više dramatičan kad imamo na umu težinu zapovijedi koju je sam snažno i do samoga kraja naglašavao: Ne ubij. To nije međutim bio neki deklarativni pacifizam. Pacifizam, kako god da ga shvatimo, bio bi izdaja...

Neka uspomena na njega, urezana u kamen, bude vječna. U zahvalu toj gostoljubivoj hrvatskoj zemlji.

Kopiju ovog teksta konzul Janusz Tatera predao je načelniku Općine Šolta.

Preslik akvarela K. K. Baczyńskog. Arhiv PKU "Polonez" – Kaštel Stari

Neskromno bi bilo ovaj članak završiti a ne zahvaliti se gospođi Barbari Figurniak i gospodinu Mateuszu Jaroszu, upornim tragačima za istinom o K. K. Baczyńskom i Poljacima na otoku Šolti. Jednako tako treba se zahvaliti pjesnikovu biografu gospodinu Wiesławu Budzyńskom. Zašto Wiesławu Budzyńskom? Zato što su Barbara i Mateusz došli na Šoltu s njegovom knjigom u ruci, s knjigom “Testament Krzysztofa K. Baczyńskog”. U knjizi je napisana istina o boravku K. K. Baczyńskog na Šolti, istina koju nije bilo teško posložiti u mozaik cjelokupne istine o prisutnosti Poljaka na otoku Šolti. Ali, bez mudrih ljudi i dobre volje, veleposlanika i konzula Republike Poljske u Republici Hrvatskoj ovih događanja sigurno ne bi bilo. I podrška Općine Šolta, svakako je dobro došla. Također, nezaobilazna je uloga vrijednih članica PKU “Polonez”.

Preslik – akvarel K. K. Baczyńskog. Arhiv PKU "Polonez" – Kaštel Stari

I što napisati za kraj? Nismo ni svi skupa bili svjesni, ni mi Šoltani, a ni Poljaci, koliko su naše bratske veze u prošlosti bile jake. Ne dozvolimo da ova druženja budu puka formalnost, osnažimo ih, neka traju, neka ne budu naša prošlost, neka budu i naša budućnost. Naše su bratske veze neraskidive. Možda je za pjesnički start K. K. Baczyńskog zaslužan duh velikog Marka Marulića? Našem velikom slikaru naivcu Eugenu Buktenici okidač za njegovo slikarstvo zasigurno je bio poljski slikar (?), umjetnik (podatak iz monografije Eugen Buktenica) koji je ljetovao u Rogaču u Poljskom domu kojeg je vodila Władysława Nazarewska (kuma zastavi Šoltanskog glazbenog zbora Olinta – 1932. godine).

Braćo Poljaci, dođite opet!

SADRŽAJ

Vesna Parun Listopad - Mojoj majci Antici	5
Željka Alajbeg Ivo Cecić (Žbrele)	7
Dinko Sule Dr. sc. Mladen Andreis (Zagreb, 1952. – Zagreb, 2015.)	10
Armin Pallaoro Nalaz riđeg Škanjca (<i>Buteo rufinus</i>) na otoku Šolti	14
Nenad Jasprica Otok Šolta kao izvor bioraznolikosti: primjer Vilinske planike	16
Adi Vesnić i Dinko Sule Zapis o raznolikosti mrava otoka šolte	24
Mladen Zadravec, Toni Koren Pregled faune Zlatica (Coleoptera: Chrysomelidae) otoka Šolte	27
Dinko Sule Još o bioraznolikost otoka Šolte	33
Pavao Bezić Grohote: sjećanja iz djetinjstva	44
Filip Galović O nekoliko romanizama u dolivaškome govoru na otoku Šolti	65
Dinko Sule Šoltanske riči (prilog za izradu Šoltanskog rječnika)	72
Gordana Burica Kate	104
Vrklina	110
Ptice	111
Ivan Kuzmanić Ploke	112
Krištula	113
Ana Lazarin Neću jam, 2. IX. 2013. (oprostaj od A. B.)	114
Splitu sa Šolte (gradu gimnazijskih dana)	115
Regata: Split – Stomorska (29. IX. 2012.)	117

Mladom suncu /Suncu koje se rađa/.....	118
Nevera 24. rujna 2015.....	119
Nikola Mateljan	
U dneve jematve (<i>Štorija sa početka pasanega vika</i>).....	120
Nikad bez križa	122
Sve ča zabranije vlast, jema veću strast.....	123
Potriba i strast, jača nego vlast.....	125
Bez matrikule – sjeton u duši.....	126
Luisa Prar	
Prolaznik.....	128
Tišina	129
Tijelo me noćas ne može imati	130
Suze.....	131
Bijeg (život nije dio mene).....	132
Kad tama posta dio svjetlosti.....	133
Oslobođenje (duša će uskovitlati bezdane).....	134
Suton.....	136
Spiralne stube	137
Nit	138
Put.....	139
Noć ljubavi.....	140
Koza poeta	141
Bili duhi pradidova	142
Bati ura	144
Žejenome.....	145
Mirjana Stanić	
Ane i Kate	146
Mobiteli i more li bez njih?	149
Dinko Sule	
Na vesla u Trogir	152
Kad dojde dug dan.....	154
Na žegu.....	156
Žene s maštilon na glavi	158
Tko je tko?	159
O slikarstvu Norme Meisel rođ. Smoje (Split, 1929.)	161
Obilježje glavarske vlasti	164
Dinko Sule	
Tragovima Poljaka na Šolti – bratske veze.....	165